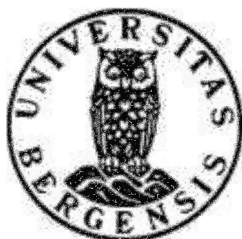

Romersk Palmyra?

Kvalitativ og kvantitativ analyse av romersk innflytelse på palmyrenernes private identitet.

MASTEROPPGAVE I HISTORIE

MARTINE SOLENES FINSÅS

AHKR, UiB NOVEMBER 2011

FORORD

Denne oppgaven har blitt til gjennom en lang og hard prosess, fylt av både oppturer og nedture. Jeg kan ikke få takket min veileder, postdoktor Eivind Heldaas Seland, nok for å ha gitt meg arbeidslyst i nedturene og mange gode tips gjennom hele prosessen. Hans kunnskap, innspill og tilbakemeldinger har blitt mottatt med den største takknemlighet. Jeg vil også takke prof. Jørgen Christian Meyer og førsteamanuensis Ingvar B. Mæhle, førstnevnte for å dele sin vidstrakte kunnskap om Palmyra og dets omegn med meg, og begge to for uvurderlige tilbakemeldinger og syn på tema.

Patrick Talatas, Eirik Milford, Line Halvorsen, Erlend Håberg og Lars Riple vil jeg takke for mange og lange kvelder med gjennomlesning, kommentarer og synspunkt, og ikke minst utrolig gode diskusjoner. De har gjort denne tiden meget lærerik og uforglemmelig.

Takk til alle på masterseminaret i antikkhistorie for konstruktive tilbakemeldinger og et fantastisk arbeidsmiljø.

En stor takk vil jeg også rette Dr. Ted Kaizer, som tok seg bryet med å sende meg sin seneste artikkel om gravkulturer da denne så seg vanskelig å få tak i i trykt form. Han har også vært en helt uvurderlig støtte gjennom våre mange og lange diskusjoner, og hans tilbakemeldinger har vært utslagsgivende for at flere av mine hypoteser ikke har forblitt tanker, men funnet veien ned på papiret.

Sist men ikke minst skylder jeg min familie og min samboer all takknemlighet for positive oppmuntringer og støtte. Og mine venner for deres tålmodighet og positivitet.

Martine Solenes Finsås

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	1
INNHOLDSFORTEGNELSE	2
TABELLER, BILDER OG FIGURER	4
1.0 INNLEDNING	6
1.1 BEGREPSAVKLARING	8
1.2 FORSKNINGSMATERIALE	13
1.3 KILDEMATERIALE	14
2.0 PALMYRA: TADMOR IN THE DESERT	17
DEL 1: IDENTITET I PALMYRAS GRAVKULTUR - ET KOMPARATIVT STUDIE AV ARKITEKTUR, KUNST OG RELIGION.....	26
3.0 EVIGHETENS HUS: DET SISTE HVILESTED	30
3.1 TÅRNGRAVER	30
3.2 HYPOGEA.....	34
3.3 TEMPELGRAVER.....	38
3.4 OPPSUMMERING.....	43
4.0 GRAVKUNST	46
4.1 BANKETTRELIEFFER.....	46
4.2 BYSTER.....	49
4.3 MALERIER	52
4.4 OPPSUMMERING.....	53

5.0 BEGRAVELSEN OG LIVET ETTER DØDEN....	55
5.1 TIL JORD HAR DU KOMMET	55
5.2 LIVET ETTER DØDEN - TRO UTTRYKT GJENNOM GRAVKUNST OG MINNESKRIFT	60
5.3 DØDENS IKONOGRAFI - RELIGIØS ELLER BARE PYNT?.....	63
5.4 OPPSUMMERING.....	67
6.0 DELKONKLUSJON	69
DEL 2: ONOMATOLOGI	72
7.0 NAVN OG IDENTITET	73
7.1 TRIA NOMINA - ROMERSK NAVNETRADISJON	74
7.2 PALMYRENSK NAVNETRADISJON	80
7.3 ONOMASTISK ANALYSE AV EPIGRAFISKE FUNN I PALMYRA.....	81
8.0 DELKONKLUSJON	91
9.0 KONKLUSJON	94
BIBLIOGRAFI	97
VEDLEGG	103
ENGLISH ABSTRACT	113

FIGURER OG TABELLER

Figur 1: Tidslinje.	25
Figur 2: Oversikt over graver i Palmyra.	29
Figur 3: Loculi. ¹	31
Figur 4 Elhabeltårnet. ²	31
Figur 5: Mausoleet i Halikarnassos ³	32
Figur 6: stillhetens tårn. ⁴	33
Figur 7: Diocaesarea-tårnet. ⁵	33
Figur 8: Inngangspartiet til de tre brødres grav. ⁶	35
Figur 9: Bankettscene fra de tre brødres grav. ⁷	36
Figur 10: Tempelgrav 86 ved kolonnadegaten. ⁸	39
Figur 11: Gjengivelse av T. Wiegands rekonstruksjon av tempelgraven nr 86. ⁹	39
Figur 12: Hamraths tempelgrav. ¹⁰	41
Figur 13: Ta Marmara tempelgrav. ¹¹	42
Figur 14: Bard-Coozeh. ¹²	48
Figur 15 Byste av 'Alâ datter av Iarhai fra 113/114. ¹³	50

¹ copyright De Agostini / SuperStock.

² Jorisz, Flickr.

³ Fedak 1990.

⁴ Boyce 2001.

⁵ Fedak 1990.

⁶ Foto Bernard Gagnon.

⁷ Copyright De Agostini / SuperStock.

⁸ Browning 1979.

⁹ Browning 1979.

¹⁰ Fedak 1990.

¹¹ Fedak 1990.

¹² The Circle of Ancient Iranian Studies (CAIS).

Figur 16 Byste av Iarhai fra sent 100-tall. ¹⁴	50
Figur 17 "Skjønnheten av Palmyra" fra tidlig 200-tallet. ¹⁵	50
Figur 18: Mumie fra Palmyra. ¹⁶	56
Figur 19: Ørn fra Ba'alshamintemplet. ¹⁷	64
Figur 20: Romersk navnesystem.	75
Tabell 1: Konstruksjon av daterte graver ut i fra innskrifter.	43
Tabell 2: Ulike individer med latinske navn i Palmyra.	79
Tabell 3: Latinske navn fra palmyrenske innskrifter.	82
Tabell 4: Latinske navn funnet i og utenfor graver.	87

¹³ Colledge 1976, fig 86.

¹⁴ Colledge 1976, fig 79.

¹⁵ Colledge 1976, fig 89.

¹⁶ Colledge 1976, fig 58.

¹⁷ Colledge 1976, fig 12.

INNLEDNING

"[We] wander through the silent chambers of the tombs, ornamented with busts, inscriptions, and niches for the coffins stored with mouldering bones; and from the summits of funeral towers, five stories in height, we look down upon this mysterious assemblage of past magnificence, and beyond them upon the vast level surface of the desert, silent and solitary, stretching away like the vast ocean, till it is lost in distance. Far as the eye can reach, the dwelling of man is not visible, the vastness and immensity of space strikes with awe, and the mouldering monuments of human pride that extend around, teach us a sad lesson of the instability of all earthly greatness."¹⁸

173 år har gått siden Charles Addison skrev disse ordene etter sitt besøk i Palmyra, men den fascinasjonen og ærefrykten er like tydelig blant besøkende så vel som forskere i dag som den var da. Som et krysningspunkt mellom øst og vest vokste Palmyra fram som en av de største og viktigste byene i handelsnettverket mellom de to store imperiene Romerriket og Parterriket. Tidslinjen er flyktig og turbulent, men på få generasjoner rekker byen å skape seg en identitet som også i våre dager vekker interesse. Denne tilsynelatende unike kulturen skjuler tydelige spor av idéutvekslinger over grensene; en by som ved første blick fremstår som gresk-romersk i sin arkitektur, men som ved nærmere øyesyn rommer atskillige uklassiske individuelle monumenter. Det er ikke bare kunst og arkitektur som vekker akademisk interesse; denne smeltedigelen av kulturelle impulser byr på en rekke mysterier, det være seg alt fra samfunnsstruktur til etnisitet. Én fellesnevner har likevel alle disse temaene: de utgjør alle deler av en samlet identitet som etter alt å dømme utvikler seg nevneverdig i løpet av perioden vi skal ta for oss.

I denne oppgaven vil jeg utforske om romernes inntredener i Palmyra skaper klare brudd med tidligere tradisjoner, om man i hele tatt kan snakke om en opprinnelig tradisjon, og hvorvidt man kan si at eventuelle endringer gjør seg gjeldende hos palmyrenernes selvforståelse. Svaret på

¹⁸ Addison 1838: 286

disse spørsmålene vil jeg forsøke å finne gjennom kvalitativ analyse av gravene og deres interiør, og kvantitativ analyse av latinske navn og graver.

For å gi en videre forståelse om hvorfor et studie av palmyrensk identitet er et interessant spørsmål, er det nødvendig å fortelle kort om byens bakgrunn og historie. Da de fleste nisjer innenfor Palmyras samfunnsliv er under heftig debatt i forskningsmiljøet, blir det likevel vanskelig å gi en kort men konsis oversikt, som til gjengjeld også er korrekt. Jeg vil derfor allerede i bakgrunnskapitlet sette både teorier og kildematerialer opp mot hverandre for bedre å få en oversikt over hva slags samfunn vi her har med å gjøre. Det eksisterer nemlig uoverensstemmelser blant forskerne rundt befolkningens etniske opphav, når, og i hvilken grad romerne fikk kontroll over byen, uenigheter rundt østlig eller vestlig innflytelsessfære, og strengt tatt det meste som dreier seg om romernes rolle i Palmyra. Ingen kort og deskriptiv bakgrunns historie kan derfor skrives uten å automatisk velge side i forskningsdebatten, ei heller kan den skrives uten å måtte overse viktige teorier som kan være utslagsgivende for det endelige resultatet. I lys av dette vil bakgrunnskapitlet introdusere noen av kildene vi har å jobbe med, de beretningene vi har om Palmyra, samt forskningsteorier om byens historie.

Jeg vil i oppgaven benytte meg av enkelte kjernebegreper som i min forskningsstrategi krever redegjørelse, både for sin betydning og for hvilket formål jeg skal bruke dem. Jeg har derfor valgt å vie de viktigste begrepene litt oppmerksomhet helt fra begynnelsen av, noe som fordrer en mer eller mindre uavbrutt diskusjon, samt en bedre forståelse av emnet.

Gravkultur og -tradisjoner er en viktig brikke i et folks identitetsuttrykk. Døden er en del av både den private og offentlige sfære, hvor man kan finne svar på hvordan folket ser seg selv, men også hvordan de vil bli representert utad. Hvilke elementer de velger å vektlegge i arkitekturen, kunsten, innskriftene og ikke minst måten de begravnes på kan således gi oss avgjørende informasjon om palmyrenernes selvoppfattelse. Jeg velger derfor å hovedsakelig legge vekt på denne delen av palmyrensk kultur, da det også innbefatter faktorer fra et vidt spekter generer som sammen uttrykker identitet i et samfunn.

Navnetradisjoner kan fortelle mye om en persons identitet. Blant annet dens kulturelle bakgrunn, dens slektskap og dens rangering i samfunnet. Ekstensive endringer av navneskikker kan bety at det har oppstått betydningsfulle og vesentlige endringer i både offentlig og privat

sfære. I Palmyra ser man at det underveis i perioden forekommer flere tilfeller av latinske navn i det epigrafiske materialet. Det er derfor naturlig for denne oppgaven å vende tilbake til gravkulturen for å få innsyn i hvor dypt denne trenden går. Er det latinske navnet kun et symbol på borgerskap i det romerske imperiet, eller viser denne utviklingen en nærmere tilhørighet med romerne?

Tidsmessig tar mitt studiefelt hovedsakelig utgangspunkt i perioden fra rundt år null, rett før Palmyras enorme befolkningsvekst, og frem til byens fall i 273. Zenobias utvidelse av palmyrensk territorium som et antatt opprør mot romersk styre er en egen historie som jeg ikke vil ta for meg, det er en selvstendig hypotese som krever en helt egen oppmerksomhet.

Min problemstilling er derfor som følger: Hva er palmyrensk identitet uttrykk for? Bevitner vi en gradvis romaniseringsprosess, eller er det bare et spill for galleriet?

1.1 BEGREPSAVKLARINGER

Identitet

Den multikulturelle verdenen som var Romerriket bestod av et enormt antall folkeslag, hvor kulturell utveksling tok utallige former. Militær, kommersiell, sosial og kulturell kontakt visket ut geografiske grenser, men beholdt på samme tid det konglomeratet av etnisiteter i de individuelle regionene.¹⁹

Ingen vil vel motsi Erich Gruen i dette, men etnisitet må på ingen måte forveksles med identitet, da det ikke er geografi og kultur alene som bestemmer hvem du er:

"In 1935 a fair-skinned Australian of part-indigenous descent was ejected from a hotel for being Aboriginal. He returned to his home on the mission station to find himself refused entry because he was not Aboriginal. He tried to remove his children but was told he could not because they were Aboriginal. He walked down to the next town, where he was

¹⁹ Gruen 2011: 1

*arrested for being an Aboriginal vagrant and placed on the local reserve. During the Second World War he tried to enlist but was told he could not because he was Aboriginal. He went interstate and joined up as a non-Aboriginal. After the war he could not acquire a passport without permission because he was Aboriginal. He received exemption from the Aborigines Protection Act - and was told that he could no longer visit his relations on the reserve because he was not an Aboriginal. He was denied permission to enter the Returned Servicemen's Club because he was.*²⁰

I det «romerske» Palmyra, er det ikke vanskelig å se for seg at de lokale individene kan ha stått overfor noen av de samme identitetskonfliktene som denne mannen gjorde. Men for å finne ut om dette kan ha vært tilfelle, må vi vite hvordan vi skal forholde oss til selve identitetsbegrepet. Ordet identitet kommer fra det latinske *idem*, som betyr *det samme*, og en av de mest brukte definisjonene av ordet er utarbeidet av sosiologiprofessor Richard Jenkins:

- objektets likhet, som i at A1 er identisk med A2, men ikke med B1.
- kontinuitet eller uforanderlighet over tid, som kan brukes som utgangspunkt for å forme en forståelse av objektets(eller i dette tilfellet: personers) særpreg.²¹

Oppfattelsen av identitet ser i begge tilfeller ut til å dreie seg om en sammenlikning av objekter, dets likheter og dets ulikheter.

Mannen i eksemplet over må ha befunnet seg i en opprivende og fortvilt situasjon, hvor han uopphørlig faller utenfor de sosiale gruppens identitetskonsept. Han er verken A eller B, ei heller gjenkjennes han av samfunnet rundt ham. Deres referanserammer tilsier at han er ulik dem, og dermed ikke en del av deres samlede identitet. Vi ser at aktørene har en tydelig, kollektiv oppfatning av hvem "vi" er og hva som skiller dem fra andre grupper eller kategorier av individer i samfunnet. Thomas Hylland Eriksen beskriver en slik situasjon når han sier at "identitet skiller og forener. Ethvert identitetsfellesskap vektlegger likhet innad og forskjell utad. Felles språk, felles erfaringer, felles kunnskaper og felles verdier er viktige elementer i kulturelle fellesskap. Den kulturelle likheten danner igjen grunnlaget for gruppeidentiteten."²²

²⁰ Jenkins 2008: 4

²¹ Jenkins 2008: 17 - definisjonen er hentet fra *The Oxford English Dictionary*

²² Thomas Hylland Eriksen om identitet : <http://folk.uio.no/geirthe/Flerkultur.html> (05.11.09)

Ulike grupper vil ha ulike oppfatninger om identitet. Spør du for eksempel en psykolog om hva identitet er, kan du få en lang utgreiing om hvordan denne består av en persons selvoppfattelse i forskjellige settinger. Dette er nok utvilsomt korrekt, men dr. Åshild Lappegard Hauge har gjort det kunststykke å gi oss en upretensiøs forståelse av begrepet. I følge henne kan identitet beskrives som personligheten, eller det karakteristiske ved et individ, akkurat som vi så i den andre definisjonen av *idem*. Videre sier hun at identitet utvikles idet barn lærer å differensiere seg selv fra mennesker rundt dem. "Selvkonseptet" innbefatter som sådan "individets kunnskap om sin tilhørighet til visse sosiale grupper, samt de emosjoner og verdier dette har for vedkommende."²³

En individuell og privat identitet betegner altså den enkeltes persepsjon av hvem hun eller han er i forhold til andre mennesker. Som mannen i eksemplet demonstrerer, kan det inngå flere sosiale identiteter i en personlig identitet. Ikke bare er han del av to "etniske" grupper (som forøvrig ikke identifiserer seg med ham), men denne korte teksten forteller oss også at han er soldat, far, australier, og ikke minst mann. Hvilken eller hvilke identiteter som kommer til overflaten vil komme an på hvilken situasjon individet befinner seg i: hvem individet interagerer med, hva individet vil formidle og videre.

Dette tilfellet konstaterer også at egendefinert identitet og tilskrevet identitet kan skape store spenninger. Han gjør selv krav på å være del av begge de etniske samfunnene, men de anser ikke ham som en del av dem.

For å forstå identitet, må man forstå individets eller gruppens historie, og for å forstå historien må man studere alle sider av de språk, kulturer, folkeslag, religioner og de mangfoldige puslespillbrikkene som sammen danner et samfunn.

Det er i hovedsak den private identiteten som vil ligge til grunn for diskusjonene i denne oppgaven. Vi vil se på om de to kulturene utspiller seg synkront side om side, om det ikke finnes påvirkning i det hele tatt, eller om det rett og slett er en synkretiseringsprosess hvor flere kulturuttrykk smeltes sammen til en hybridkultur.

For selv om det til slutt kanskje viser seg å være en gradvis romanisering av gamle tradisjoner, er det meget interessant å se på om det romerske gjør seg mer gjeldende i én del av samfunnet enn en annen. Oppstår det en multiidentitet som gir rom for et bevisst valg av identitet? Her

²³ Lappegard Hauge 2007: 984-5

dreier det seg ikke om å plukke egenskaper fra forskjellige kulturer og identiteter og sette dem sammen til noe eget, men faktisk to eller flere identiteter man kan "slå av og på", alt etter omstendighetene. Ser man en forskjell mellom den private og offentlige sfære?

Romanisering indikerer ulike historiske prosesser som akkulturering, integrering og assimilering av folkegrupper underlagt Romerriket. Begrepet har sine røtter fra Francis Haverfield, som i følge Jane Webster definerte det som en prosess der de romerske provinsene ble forært sivilisasjon. Dette innebærer et nytt språk, en ny materiell kultur, samfunnsstruktur, kunst og religion.²⁴ Videre hevder han at "generell romanisering eliminerte skillet mellom romersk og provinsboer når det kom til kultur, politikk og språk. Men det forekom ikke overalt, og det slettet ikke alle spor av stammetilhørighet eller trender."²⁵ Webster forteller videre at det her er snakk om én kultur som bevisst blir pålagt en ny samfunnsstruktur, helt eller delvis.²⁶ Det er altså ikke snakk om en gjensidig utveksling, men en adopsjon av romerske særtrekk.

Dette betyr at om vi vil finne ut om den private palmyrenske identiteten blir endret av større romersk kontroll i regionen, må vi gå tilbake til definisjonen av identitet og se om det eksisterer:

- objektets likhet, som i at A1(her for eksempel en palmyrensk grav) er identisk med A2(en annen palmyrensk grav), men ikke med B1(romersk grav).
- kontinuitet eller uforanderlighet over tid, som kan brukes som utgangspunkt for å forme en forståelse av objektets(eller i dette tilfellet: gravenes) særpreg.

Synkretisme eller **kreolisering** er to begrep som omfavner de samme egenskapene. Kreolisering er opprinnelig et lingvistisk begrep som har blitt overført til sosialantropologien. I begynnelsen ble det mest brukt på studier som dreide seg rundt kultursammensmeltinger i de karibiske områdene, men kan også fungere særs godt på de kulturelle prosessene som fant sted i det romerske antikken. Kreolsk eller synkretisert kultur betyr altså en sammenblanding av kulturer, og er en prosess som i følge Leland Ferguson er et resultat av lokal tilpasningsmotstand som

²⁴ J.Webster 2001: 211

²⁵ J.Webster 2001 : 211

²⁶ J.Webster 2001: 209-210

”forekommer i kontekster hvor et asymmetrisk maktforhold dominerer”. Grupper som har vært utsatt for kreolisering kan sies å mestre flere kulturelle tradisjoner på samme tid. De er således kapable til å forsterke inntrykket av én tradisjon fremfor en annen i tilfeller hvor dette måtte finnes viselig.²⁷ Her kjenner vi oss igjen fra den situasjonsbetingede identiteten, og vil derfor bryte med den definisjonen av identitet vi har jobbet med til nå. Resultatet kan faktisk se slik ut:

- A1(her for eksempel palmyrensk kunst) er lik A2(annen palmyrensk kunst), og også lik B1(romersk kunst).

Eller:

- A1(her for eksempel palmyrensk kunst) er ulik A2(annen palmyrensk kunst), men identisk med B1(romersk kunst).

Resultatene kan være mange.

Dualisme går ut på at man trenger to innbyrdes uforenlige grunnbegreper for å forklare tilværelsen.²⁸ Samfunnsmessig vil dette bety sameksistensen av to faktorer eller fenomener som er gjensidig ekskluderende for forskjellige grupper av et samfunn, altså forskjellige sett av betingelser der noen er overlegne og andre underlegne. Man kan på én måte si at det er det motsatte av synkretisme og kreolisering, da det ikke skjer en fusjonering av de sameksisterende faktorene.

Et klart eksempel fra våre dager er knyttet til religion. Om vi tar Oslo som eksempel ser vi at alle innbyggerne der er del av det samme samfunnet, men noen er kristne mens andre er muslimer. Å være del av det kristne samfunnet betyr at man på et vis ekskluderer de muslimske, på samme tid som man gjerne er ekskludert fra det muslimske miljøet. Et enda tydeligere eksempel kan være segregeringen mellom svarte og hvite i Sør-Afrika.

Dualisme kan på sett og vis høres veldig negativt ut, men det trenger det ikke alltid å være. Det er ikke nødvendigvis skepsis eller fremmedhat som gjør at muslimer og kristne er gjensidig ekskluderende, de tilhører bare forskjellige religioner som lever side om side i samme samfunn.

²⁷ J.Webster 2001:217-219

²⁸ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/dualism> (10.10.2011)

1.2 FORSKNINGSLITTERATUR

Når det kommer til navnesystemer og gravkultur i Palmyra, er dette tema som sjeldent har blitt berørt av forskerne. Jean-Babtiste Yon²⁹ og Kuhrt Stark³⁰ har på hver sin kant behandlet de epigrafiske navnefunnene. Yon har forsøkt å finne genealogi og slektskap blant den palmyrenske eliten, og Stark har hovedsakelig sett på om det oppstod en nyorientering blant de semittiske navnene i byen. Stark har laget en oversikt over alle navnene funnet i Palmyra fram til 1971, og gitt en forklaring på betydningen av de arabiske og semittiske navnene der dette lot seg gjøre. Ingen av verkene kan sies å være særlig oversiktlige med tanke på temaene i denne oppgaven, da de sorteringer som har blitt gjort er i henhold til deres respektive hypoteser. Analysen vil derfor bruke det de har å si om navnenes oppbygging og avstamning, og ellers bygge videre på kildene fra Palmyra og funnene vi gjør i gravkulturdelen.

Gravkultur er et enormt tema, og blir viet mye plass i denne oppgaven. Det er derfor mange som har hatt noe å si om en eller flere deler av dette puslespillet, men få som behandler det som helhet. En grundig beskrivelse av både arkitektur og kunst finner vi i Colledges *The art of Palmyra*, men også Browning og Schmidt-Colinet³¹ vier temaet interesse. Foruten Colledges uttalelse om Palmyras kunst som partisk, eksisterer det ikke de store uenighetene: dekorasjonen er palmyrensk. Dette vil i utgangspunktet si at det er noe unikt vi her har med å gjøre, noe man ikke finner maken til i andre områder. Det er ved å bruke disse detaljerte beskrivelsene jeg vil påvise eventuelle endringer i gravarkitektur og kunst over tid, og se om trendene beveger seg inn i den romerske kunstsferen.

Saito, Kaizer, Drijvers og Gawlikowski³² har tatt for seg selve gravene og palmyrenernes tanker om livet etter døden i et par korte artikler. Saito har i hovedsak sett på det arkeologiske materialet i selve gravene, slik som offergaver og klesplagg, for å tyde hvilken tilværelse palmyrenerne så for seg i etterlivet. Drijvers stiller spørsmålet om gravene kan ha vært et symbol på universet og kosmos, og blir til slutt så filosofisk at han vanskelig lar seg tolke. Kaizer og Gawlikowski er de eneste som forsøker å ta opp alle elementene og sette dem sammen til en plausibel teori. Problemet er likevel at det hele blir oppsummert på veldig få sider, og de

²⁹ Yon 2002

³⁰ Stark 1971

³¹ Colledge 1976; Browning 1979; Schmidt-Colinet 1997.

³² Saito 2005; Kaizer 2002,2008,2010; Drijvers 1982; Gawlikowski 1970,2005.

benytter seg bare overfladisk av kildematerialet. Med andre ord har det aldri blitt gjennomført en grundig analyse av både kilder og forskningsmateriale når det kommer til palmyrenernes ritualer og gravkultur. Aller minst vet vi om hvorfor et samfunn med så dype røtter i religionen, tilsynelatende utelater denne delen av deres kultur i de ellers så dekorative gravene. Og foruten Drijvers er det etter hva jeg har kjennskap til, ingen som har begitt seg ut på å forsøke å finne religiøse budskap i gravenes ikonografi. Det er som Kaizer selv sier i sin artikkel "Funerary Cults at Palmyra":

"..to explain the multifarious decoration in the necropoleis as "decorative" and deprived of all significance is too easy a solution"³³

1.3 KILDEMATERIALE

Mangel på skriftlige kilder gjør at det er vanskelig å si noe om hvorvidt samfunnet som helhet selv oppfattet seg som mer romerske etter hvert som tiden gikk. Innskriftene som sådan gir heller ikke noe eksplisitt svar på dette, så ved å supplere disse med tilhørende statuer og relieffer kan de være med på å danne et mer helhetlig inntrykk av endringene som oppstår. Dette har likevel vist seg å være en utakknemlig oppgave, da disse for lengst har blitt separert for henholdsvis språkforskere og kunsthistorikere. Å sette de sammen igjen er et arbeid som ville krevd flere års iherdig leting og systematisering, noe vi ikke har tilgang til i denne prosessen. Det innskriftene likevel har vist seg å kunne si noe om, er *når* man begynner å se fremvekster av latinske navn, i hvilken *sammenheng* de blir brukt, og til en viss grad *hvem* som bruker dem. Innskriftene som kilder har derfor vist seg å være uvurderlige for denne oppgaven.

³³ Kaizer 2010: 28.

Det foreligger flere kolleksjoner av innskrifter fra Palmyra, deriblant *Inventaire des Inscriptions de Palmyre* (Inv) av J. Cantineau, J. Starky og J. Teixidor, en samling på 11 deler utgitt fra 1930 til 1965. H. Ingholt, H. Seyrig og J. Starky har også gitt ut *Recueil des Tesserres de Palmyre* (RTP) i 1955. *Corpus Inscriptionum Semiticarum, pars secunda, tomus tertius* (CIS) er et epigrafisk verk over semittiske innskrifter i fire deler fra 1926 til 1954, som dekker et større geografisk område enn kun Palmyra. D.R. Hillers og E. Cussini utga en samling av arameiske innskrifter fra Palmyra, *Palmyrene Aramaic Texts* (PAT) i 1995 som også rommer palmyrenske innskrifter funnet andre steder. Kolleksjonen inneholder hele 2832 innskrifter, og dekker det arameiske materialet, samt noen flerspråklige. Sammen med «Inventaire-samlingen» er det i hovedsak denne jeg benytter meg av i analysekapitlene.

Epigrafikk stammer fra det greske ordet *epigraphēin*, som kan oversettes til "å skrive på", og benyttes om studiet av innskrifter.³⁴ Epigrafiske bevis kan være alt fra den minste grafitti på vegger eller potteskår, til innskrifter på gravsteder, til enorme monumentale innskrifter på over flere hundre linjer.³⁵ De fleste innskriftene fra Palmyra er dedikasjoner på søyler og graver, og innskrifter i forbindelse med templer og bygningsprosesser.

Ut ifra epigrafisk materiale kan man finne normen for navnebruk i Palmyra før romernes inntog, og sammenlikne denne med andre kjente navnetradisjoner fra kulturer representert i byen. Videre kan man således spore om det på et gitt tidspunkt oppstår brudd med denne normen, hvilken retning bruddet går i, og muligens også *hvorfor*. Slik er det mulig å danne seg en tese vedrørende romersk påvirkning av palmyrensk identitetsoppfattelse. Problemet med en kvantitativ analyse av slike funn, er at majoriteten av innskriftene faktisk er udaterte, og i tillegg så sitter vi også bare på de innskriftene som har klart seg gjennom to millennium. Vi må derfor ta utgangspunkt i at tallene vi sitter med likevel kan være representative for helheten.

Noen av de store antikke historikerne har også nevnt Palmyra eller Tadmor i sine fortellinger. Hvor reelle disse er, vil bli diskutert i bakgrunnskapitlet, men de kan uansett si en del om hvilken oppfattelse de selv, og muligens deres samtid, hadde av Palmyra.

³⁴ Hauken 2007: 95

³⁵ Millar 1983: 80

Foruten innskrifter benytter oppgaven seg også i stor grad av andre arkeologiske kilder.

Herunder finner vi relieffer og andre fremstillinger som kan tale for både kunstnerisk og religiøs tradisjon, arkitektur, og ikke minst gravleggelsen.

Atskillige sammenlikninger vil bli gjort takket være arkeologisk materiale, både til den romerske og den «mesopotamiske» kulturen, for å spore eventuelle innflytelsessfærer og endringer i disse.

PALMYRA: TADMOR IN THE DESERT

Halvveis mellom den Syriske kysten og Eufrat, midt i steppelandskapet, finner vi karavanebyen Palmyra, eller Tadmor som vi kjenner den fra innskriftene. Som et møtepunkt mellom øst og vest utviklet byen seg på få generasjoner fra å være en gjennomsnittlig oasebosetning til et handelsimperium som dristig erobret store deler av det østlige Romerriket.

Det har eksistert flere forskjellige bosetninger ved denne oasen siden neolittisk tid,³⁶ men det urbaniserte Palmyra bestod i følge flere forskere hovedsakelig av en befolkning av arameisk opprinnelse sterkt amalgert med arabiske nomadefolk,³⁷ alle med sine egne kulturelle og religiøse tradisjoner.³⁸ Palmyras befolkning bestod i alle tilfeller delvis av nomadefolk med stammetilhørighet. Dette er tydelig ut i fra utallige innskrifter som ved det arameiske ordet *phd*,³⁹ "medlem av stammen til", plasserer de aktuelle personene til sine respektive stammer. Gjennom disse stammene relaterte individer i Palmyra sin identitet i direkte relasjon med sine foreldre, besteforeldre og andre stamfedre. Denne slektskapslinjen var tydelig patrilineær; det vil si at den uten unntak fulgte den mannlige slektslinjen.

14 stammer er funnet i palmyrenske innskrifter, men vi skal likevel være forsiktig med å referere til dem som et stammesamfunn.⁴⁰ Det ser ut til å ha eksistert fire samfunnsorganisatoriske instanser, blant disse fjorten, som hadde en høyere funksjon enn de andre. Disse er omtalt som *phyle* i innskriftene, og ser ut til å ha vært en territoriell inndeling heller enn basert på slekt.⁴¹ Disse fire gruppene hadde hver sin helligdom som sitt samlingssted, og de hadde alle sine representanter i byens senat.⁴²

Om byadministrasjonen bygde på eksisterende former, eller om de var en kunstig innretning innført av romerne, vites ikke for sikkert, og er igjen gjenstand for mye debatt. Om Palmyra før

³⁶ Browning 1979: 9

³⁷ Browning 1979: 10

³⁸ Dirven 1999: 18

³⁹ PAT

⁴⁰ De slektsbaserte stammene var ikke høyeste organisatoriske apparat som i andre stammesamfunn.

⁴¹ Dirven 1999:23-25; PAT: 1356,1352,0270; Inv VII 2 (sistnevnte kun på gresk)

⁴² *Boule*: Dirven 1999: 25

vår tidsregning i det hele tatt kan kalles «by» etter noen som helst målestokk er også uvisst, da det eksisterer få spor etter den hellenistiske bosetningen, og de første referansene til Palmyra som *polis* finner vi i ikke før i begynnelsen av det første århundret.⁴³

Palmyra hadde to administrative språk; gresk og palmyrensk. Sistnevnte er en form for arameisk og slekter både på hebraisk og dagens arabisk. Disse to språkene går igjen også i den private sfæren, selv om palmyrensk ser ut til å ha vært preferert her. Det dukker også opp noen innskrifter på latinsk, men dette er et heller sjeldent fenomen. I dagens sosiolingvistiske teorier spiller språk hovedrollen i etablering og vedlikehold av sosial identitet og etnisitet.⁴⁴ Lite latinsk, sammen med et sterkt lokalt språk som ikke ser ut til å vike for det greske, kan tyde på en sterk lokal identitet blant palmyrenerne, og muligens også argumentere for et slags opprør mot romersk styre.

En mann ved navn Zabdibelus blir nevnt i Polybius' Romersk Historie i den sammenheng at han skal ha ledet en hær på 10 000 mann for Antiokos under Rhabhaiakrigen i 217 fvt.⁴⁵ Her ser vi hvor viktig rolle onomatologi kan spille i historieforskning, og særlig når det kommer til identiteter. Forskerne har nemlig kommet fram til at det mest sannsynlig er snakk om en palmyrensk mann, siden navnet Zabdibel er et meget vanlig navn i Palmyra og samtidig høyst sjeldent funnet andre steder.⁴⁶ Eksemplet kan tyde på at Palmyra var en del av Seleukideriket, som hadde overherredømme i regionen fra ca 300 til 64 fvt.

Seleukidenes herskere bevarte mye av den greske kulturen som Aleksander den Store hadde brakt med seg til regionen. Etter Aleksanders tid oppstod det i de østlige områdene en synkretistisk kultur, hvor folkets «tradisjonelle kultur og religion levde videre i gresk språkdrakt»⁴⁷, og også i administrasjon.⁴⁸ Denne blandingskulturen utgjorde det vi dag omtaler som et hellenistisk samfunn, og som vi ser i eksemplene over, og også i senere kapitler, er en kultur som tydelig har satt sine spor i Palmyra.

⁴³ Butcher 2003: 117

⁴⁴ Kaizer 2002: 18

⁴⁵ Pol. Hist. V, 79,8

⁴⁶ Gardner et al. 2005: 2

⁴⁷ Ravnå 2006: 88

⁴⁸ *ibid*

Oasen var fra tidlig av knyttet opp mot handelsrutene mellom øst og vest.⁴⁹ De urbaniserte nomadene hadde gode forhold til sine medfeller på steppene, og de tok etter hvert på seg oppgaven som områdets ørkenpoliti, og tilførte således en sikker rute for karavanene mellom Dura-Europos, Damskus og Emesa. Slik skaffet befolkningen seg en god porsjon av handelen mellom orienten og occidenten, som økte kraftig under Romerrikets storhetstid.⁵⁰

Provinsen Syria ble annektert av Pompeius i år 64 før vår tidsregning, og markerer slutten for Seleukidenes styre i området. Palmyra befinner seg nå midt i mellom to supermakter, Parterriket og Romerriket. Eksakt når Palmyra ble en del av Romerriket har vært meget omdiskutert, og årsaken til uenigheten er at det, for mange, ikke finnes tilstrekkelige bevis for å kartlegge Palmyras offisielle status i imperiet. I følge Appianus viser romerne interesse for oasebyen allerede i år 41 fvt. Han gjengir en episode hvor Marcus Antonius går til angrep på Palmyra med det mål å robbe dem for alle deres skatter, grunnet innbyggernes manglende evne til å velge side mellom dem og parterne. Videre forteller han at når Marcus Antonius ankom Palmyra var det ingenting igjen å plyndre. Palmyrenerne, som hadde blitt advart i forveien, hadde pakket med seg alle rikdommene og flyktet over elven⁵¹, buene klare til motangrep.⁵²

Hvor kurant denne historien er, er vanskelig å si noe om. Appianus må ha gitt ut sin romerske historie innen 165, siden han nevner Eufkrat som Romerrikets østligste grense, noe som ikke lenger er riktig etter Lucius Verus' kampanjer.⁵³ Det vil i realiteten si at det har gått over to hundre år fra episoden skal ha funnet sted til Appianus skrev om den. Han har muligens kopiert den fra andre kilder, nå borte for oss, eller han har skrevet ned en muntlig legende. Palmyras skatter kan i alle fall sies å være allment kjent i 165, og deres status som nomadefolk og fortreffelige bueskyttere likeså.

Josephus har blitt beskyldt for å gjengi Bibelen med egne ord i sine fortellinger om jødene i antikken⁵⁴, og både 1 Kongebok 9:18 og 2 Krønikebok 8:4 skildrer Solomons grunnleggelse av Tadmor. Men her stopper likheten til Josephus' beretninger i *Antiquitates Judaicae* fra 94 evt.⁵⁵ I

⁴⁹ Dijkstra 1995: 81; Gardner et al.2005: 2

⁵⁰ Browning 1979: 9

⁵¹ Elven skal være Eufkrat.

⁵² App. Bell.Civ., V,9

⁵³ Appian på Livius.org: <http://www.livius.org/ap-ark/appian/appian.html> (10.03.2011)

⁵⁴ Livius.org: <http://www.livius.org/jo-iz/josephus/josephus.htm> (13.02.2011)

⁵⁵ Josephus Ant.Jud. VIII, VI.I: *Nay, Solomon went as far as the desert above Syria, and possessed himself of it, and built there a very great city, which was distant two days' journey from upper Syria, and one days' journey from Euphrates, and six long days' journey from Babylon the Great. Now the reason why this city lay so remote from the parts of Syria that are inhabited, is this: That below there is no water to be had, and that it is in that*

Bibelen ramses det opp en rekke byer Solomon har grunnlagt, hvorav Tadmor nevnes i rekken av disse som «Tadmor i ørkenen»⁵⁶ og intet mer. Vi har i dag stadfestet at denne benevnelsen i bibelen er falsifisert, og har mest sannsynlig vært et resultat av en misforståelse hos en oversetter eller skriver. Referansen er trolig i realiteten myntet på Tamar i Judea.⁵⁷ Josephus' versjon er likevel et hakk mer utfyllende enn den vi finner i Bibelen, og kan fungere som en kilde til hva samtiden visste om Palmyra, og hvordan byen fremstod da.

To grensemarkører, funnet henholdsvis 60 km sørøst og 75 km nordøst for byen⁵⁸, kan tyde på at Palmyra fra relativt tidlig av var innlemmet i det romerske riket. Sistnevnte kan dateres til mellom 11 og 17 i form av benevnelsen av en propretor fra Syriaproinsen fra denne perioden på innskriften funnet på søylen.⁵⁹ Grunnen til at disse markørene kan fungere som belegg for tidlig romersk involvering limiterer seg ikke til referansen til propretor Cretico Silano, men det faktum at innskriften er på latinsk, samt at den omtaler byen som *regio Palmyrenae*⁶⁰ kan tale for dette. I alle tilfeller er det tydelig at Palmyra var under oppsyn av romerne allerede nå.

Tariffen fra 137 evt. nevner tre velkjente romere. Loven gjengir kunnngjørelser gjort av Germanicus, general i Syria fra rundt 18, og av de Syriske guvernørene Domitius Courbulo og Licinius Mucianus.⁶¹ Lovene som ble innført av Germanicus er mest sannsynlig av en generell art for de syriske provinsbyene.⁶² Kunnngjørelsen fra sistnevnte guvernør derimot, omhandler skatteregler mellom Palmyra og andre byer, og er skrevet i førsteperson. Mucianus var propretor i Provincia Syria fra 67 til 69⁶³, noe som tilsier at loven har blitt direkte gjengitt fra tidligere dekret, og at romerne hadde innflytelse over skatteregler i Palmyra allerede i 67. En annen detalj som setter tidspunktet enda tidligere, er tilstedeværelsen av en romersk skatteinnkrever i Palmyra. Lucius Speidius Chrysanthos lot det bygge en grav for seg og sine etterkommere i byen i år 58.⁶⁴ Skatteinnkreveren er det sikreste beviset på et forhold mellom Roma og Palmyra før

place only that there are springs and pits of water. When he had therefore built this city, and encompassed it with very strong walls, he gave it the name of Tadmor; and that is the name it is still called by at this day among the Syrians; but the Greeks name it Palmyra.

⁵⁶ 1 Kongebok 9:18, 2 Krønikebok 8:4

⁵⁷ Anadol 2008: 62

⁵⁸ Anadol 2008: 62

⁵⁹ Matthews 1984:162

⁶⁰ Matthews 1984:162

⁶¹ PAT 0259, vedlegg.

⁶² Matthews 1984:161

⁶³ Matthews 1984: 161,179

⁶⁴ PAT 0591, vedlegg.

skatteloven fra 137, og vi må derfor regne med en ganske høy romersk innflytelse i byen allerede fra dette stadiet.

I Plinius den eldre *Naturalis Historia* får vi vite at Palmyra var plassert mellom Romerriket og Perserriket, og at byen fortsatt nøytt en uavhengig posisjon.⁶⁵ Boken er mest sannsynlig skrevet rundt midt/slutt 70-tall, og forteller oss at Plinius ikke regner Palmyra som en del av Romerriket på denne tiden. Grensemarkørene kan således tenkes å være kun geografiske, og ikke noe mer enn dette. I samme avsnitt informerer Plinius oss også om hvordan Palmyra ble påpasselig overvåket av begge imperier om rifter skulle oppstå mellom dem. Ergo kan vi lese ut ifra disse opplysningene at Plinius' og muligens samtidens oppfatning var at Palmyra enda ikke nøytt de fordeler eller ulemper det var å være en del av Romerriket, men at byen på samme tid var såpass kjent at den fortjener en notis av Plinius den eldre.

Palmyras berømmelse kan også avsløres av Josephus' beretninger fra to tiår etter Plinius'. Om Josephus finner det sannsynlig at Solomon grunnla Palmyra, må byen i all forstand ha vært både storslagen og velkjent i den antikke verden innen utgangen av det første århundret etter vår tid. Men hvordan kan Palmyra ha nytt uavhengig status på samme tid som man finner romersk engasjement i byens skattlegging? Det er altså ikke uten grunn at uenighetene fortsatt hersker blant forskere om når og i hvilken grad Palmyra ble lagt inn under romersk overherredømme.

Keiser Hadrian besøkte i følge Denys Haynes og Iain Browning Palmyra i 129.⁶⁶ Dette kan støttes opp av en innskrift fra Baalshamintemplet, datert til 130/131^{67,68}, som nevner at Male, sønn av Agrippa Yarhai, spanderte oljer på alle innbyggerne, troppene og alle de fremmede som var med den guddommelige Hadrian da han ankom byen.⁶⁹ Browning og Haynes hevder videre at Hadrian endret byens tittel til *Hadriana*, og byens status til fri by⁷⁰ selv om det i realiteten ikke finnes klare kilder til sistnevnte. *Civitates liberae* innebærer at byen, som er utenfor romersk territorium, formelt anses som en alliert av Romerriket, og dermed er autonome.⁷¹ Et faktum

⁶⁵ Plin. Nat.Hist. V,21

⁶⁶ Browning 1979: 10,27

⁶⁷ PAT 0305, Inv1, 2, vedlegg.

⁶⁸ Datoen er usikker siden måneden mangler på innskriften. Palmyrenerne startet året etter den Makedonsk/Babylonske kalender som begynte 1. Oktober 312 fvt, og innskriften sier 442. Ergo er det snakk om at innskriften og statuen som følger med ble reist i 130 eller 131.

⁶⁹ Inv 1, 2.

⁷⁰ Browning 1979: 10,27

⁷¹ Johnson et al. : 74

som blir mindre plausibelt med tanke på de romerske dekretene i skatteloven fra åtte år senere.⁷²

I 212 innvilger keiser Caracalla alle frie romerske undersåtter borgerskap igjennom sin *Constitutio Antoniniana*, og således også innbyggerne i Palmyra.⁷³ Grunnen var i følge Dio å øke statsinntektene⁷⁴, mens Lintott på sin side heller mer mot at det skulle fremme integrering og likhet.⁷⁵ Caracalla var sønn av den tidligere romerske keiseren Septimius Severus, og den syriske Julia Domna. Romersk interesse i Syria, og omvendt, var nå knyttet sammen ved blodsband. Hvordan dette båndet ble ansett av den palmyrenske befolkningen vites ikke, men den dag i dag er Julia Domna et symbol på syrisk innflytelse og autoritet.

I øst fremtrådte en ny stormakt med sterke ambisjoner. I 224 overvant det sassanidiske dynasti de siste parterne, og begjærte en rekonstruksjon av det gamle Perserriket.⁷⁶ Deres overhode Shapur ledet sassanidene i flere angrep mot det romerske riket, noe som satte Palmyra i en prekær posisjon. Smith tilkjennegir en episode hvor en av Palmyras senatorer, Septimus Odenathus, tilsynelatende skal ha oppsøkt Shapur i håp om å bli spart under sassanidenes flere kampanjer mot vest, men uten særlig hell. Shapur lykkes med å bortføre den romerske keiseren Valerian i 259/60, til tross for Odenathus' fordelaktige framstøt mot perserne. Odenathus klarer å slå sassaniderne tilbake, og vinner igjen deler av Mesopotamia for Roma. Videre kampanjer mot østen, og senere også Vesten, ble ført av Odenathus' kone Zenobia etter hans mye omtalte død. Zenobia og deres sønn Vaballathus opparbeidet seg mye makt, både i øst og vest, og startet et felttog mot Egypt. Under denne kampanjen erobret hun hele *Provincia Syria*, og tok også kontroll over Bostra, hovedstaden i provinsen *Arabia*.⁷⁷ Med andre ord så det nå ut til at Zenobia hadde vendt nesene mot Roma.

Årsaken bak Zenobias ekspansjonsraid er gjenstand for mye spekulasjon. Det kan selvfølgelig være en motreaksjon eller opprør mot romersk styre og kontroll, eller det kan ha vært et snev av

⁷² Frie byer hadde fritak fra romersk oversyn over skatter, lover og tributt, samt fritak fra provinsiell kontroll. Se Johnson et al. 2003:74; Dette betyr at romerske lover ikke skulle ha vært til stede i den palmyrenske skatteloven, noe de er.

⁷³ Salway 1994: 133

⁷⁴ Dio, 78.9.5. Her er det viktig å presisere at jeg benytter meg av ordet stat som en betegnelse på et selvstendig rike, og ikke med de konnotasjoner statsutviklingen og statsbegrepet i moderne historie har.

⁷⁵ Lintott 1993: 167

⁷⁶ Smith 2004: 403

⁷⁷ Browning 1979:45, Smith 2004: 404-414.

maktgalskap og et ønske om å skape et eget imperium. I begge tilfeller taler det for en unik og veldig sterk lokal identitet.

Ekspansjonen og raidet mot Romas provinser viste seg til slutt å bety Palmyras endelikt. Romas daværende keiser, Aurelian, satt selv kursen mot øst med det formål å vinne tilbake de romerske koloniene. I august 272 kapitulerte Palmyra, og dronning Zenobia ble under sin flukt over Eufrat tatt til fange og brakt til Roma. Flere av de ledende borgerne ble systematisk tatt av dage for å hindre ny ledelse i byen. Dette skulle vise seg ikke å virke til sitt formål, da folket kun måneder etter Aurelians avreise slo tilbake mot de gjenværende troppene og slaktet dem fullstendig. Aurelian gjengjeldte tjenesten, og i 273 lå Palmyra i ruiner og byens storhetstid har for all ettertid forblitt historie.⁷⁸

Kunst og arkitektur i Palmyra innehar helt særegne karakteristikk, og kan med rette ikke adskilles. Palmyrenske relieffer har ofte et fravær av realisme, de er uodynamiske, stive og todimensjonale figurer, gjerne stilt opp side om side med full frontalitet.⁷⁹ Palmyrensk kunst er altså regnet som statisk og ikonisk, heller enn dynamisk og narrativ. Den henter og blander elementer fra "klassiske" og andre kulturer, med hovedvekt på elementer funnet i det partiske området. Men; frontale figurer som er funnet i Partia ser ut til å ha kommet etter de første tilfellene fra Palmyra. Den oppstår samtidig som den seleukidiske makten forsvinner, og kan således være et uttrykk for palmyrensk identitet heller enn kopiert fra andre. Relieffer var den foretrukne steinskulpturformen i hele regionen, men Assyrisk, neo-hittitisk og akamenidisk kunst ble alltid fremstilt i profil, ikke frontal som i Palmyra. Denne formen er med andre ord annerledes enn tidligere tradisjoner i området, selv om man kan finne tilfeller av en liknende stil i Dura Europos, Hatra og Edessa⁸⁰ Skulpturer og innvendig arkitektur var malt i sterke farger, og viste en livlighet som i følge Iain Browning demonstrerte total mangel på måtehold.⁸¹

Relieffene avbilder ikke bare faktiske personer, men i høy grad også religiøse figurer. Kunsten fra Palmyra er sammen med innskriftene vår hovedkilde til det religiøse livet som florerte her, da det ikke er funnet noen religiøse tekster. Det palmyrenske pantheonet bestod av et enormt antall guder, lokale og importerte, hvorav de to mest prominente var Bel og Baal Shamin. De var

⁷⁸ Browning 1979: 47-48

⁷⁹ Drijvers 1976: 8

⁸⁰ Butcher 2003: 311-312

⁸¹ Browning 1979: 41

arabiske, kanaanittiske, babylonske, fønikiske og lokale, altså av en tydelig østlig opprinnelse.⁸² Guden Bel delte tempel med to lokale kosmiske guder, Yarhibol og Aglibol, solen og månen. Hans tempel er det mest prominente i hele byen, og skal ha vært et felles samlingssted for alle stammer og kulturer. Templet refereres til i innskriftene som "palmyrenernes guders hus"⁸³, og opp igjennom tidene har templet også blitt tilpasset for andre trosretninger.

Arkitekturen reflekterer en spenning mellom forskjellige kulturer: gresk-romerske trekk er integrert med semittiske, mesopotamske og partiske tradisjoner.⁸⁴ Ved Beltempelets tilblivelse ser man også en ankomst av en helt ny arkitektur og dekorasjon enn tidligere kjent i Palmyra. I følge Javier Teixidor ble den gamle blandede "partiske" stilen nå erstattet av en østlig hellenistisk, hvis bakgrunn var fra Lilleasia og Alexandria.⁸⁵ Uansett opprinnelse hersker der ingen tvil om at Palmyrensk kultur var av en særegen karakter.

Under bronsealderen dukker det opp et par kilder som referer til Palmyra (Tadmor) eller palmyrenere, deriblant fra mariarkivene, Emar og Assyria.^{86 87} Om disse viser noe kontinuitet til det Palmyra som denne oppgaven tar for seg, er foruten det mesopotamiske gudebildet uvisst. Ut ifra navn funnet i innskriftene er det tydelig at lokalbefolkningen i denne perioden var av arabisk og semittisk avstamning, og sammen med det babylonske og fønikiske gudebildet, samt kunst og arkitektur, er det naturlig å anta at den lokale identiteten helt fra starten av var sterkt preget av disse kulturene.

⁸² Teixidor 1976: 1-18. Østlig i denne sammenheng betyr østlig Middelhav og det tidligere Mesopotamia.

⁸³ Kaizer 2002: 43

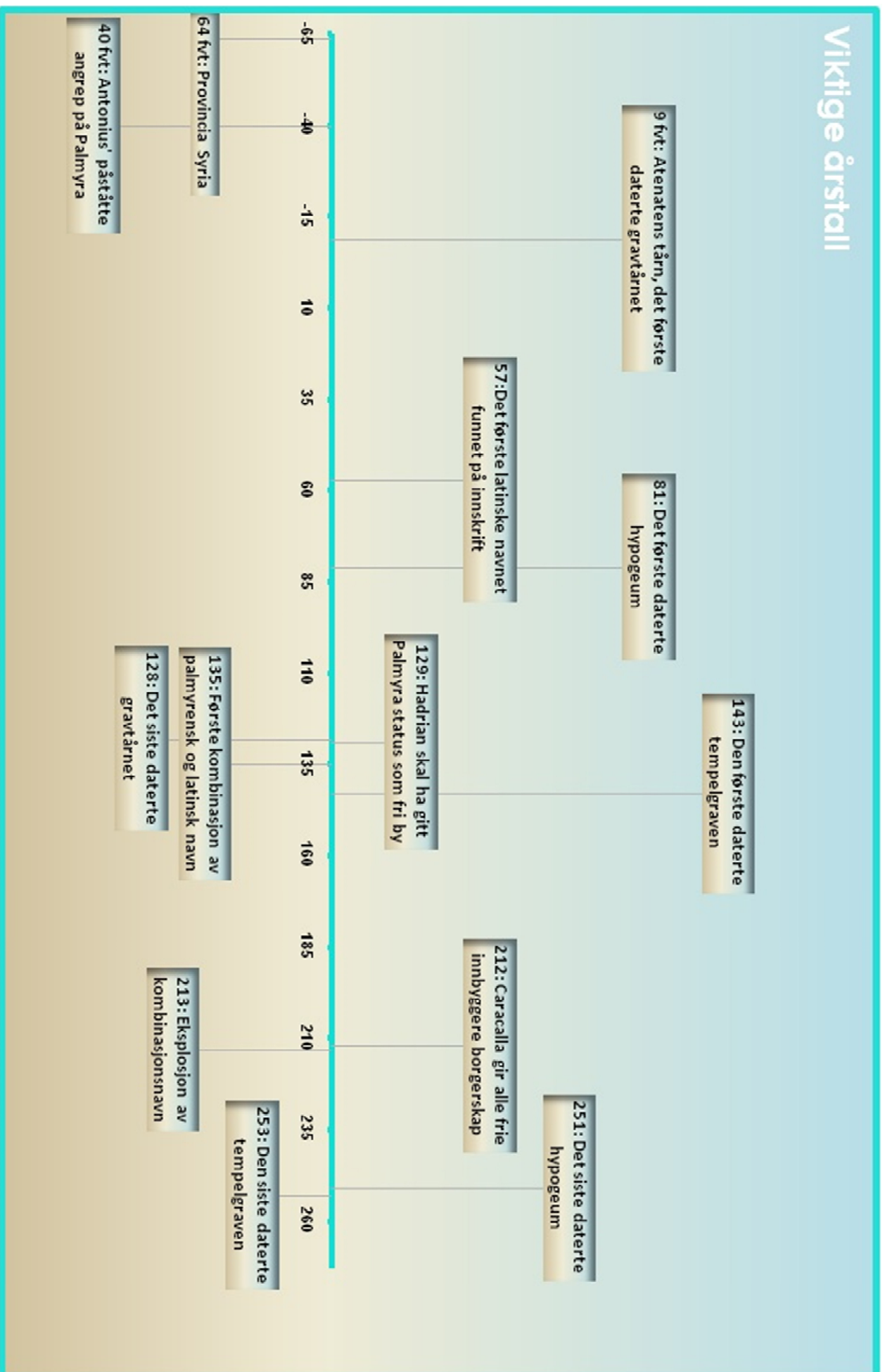
⁸⁴ Anadol 2008: 71

⁸⁵ Teixidor 1976: 237

⁸⁶ På 1800-tallet fvt., dukker Palmyra opp i innskrifter fra mariarkivene, hvor vi får vite at karavaner med diplomatisk status passerte oasen. De forteller også at oasen var en stasjon for assyriske handelsmenn mellom Mari og Quatna, samt en rasteplass for nomadestammer i begynnelsen av det andre årtuset før Kristus. En steintavle fra Emar, datert til 14/1300-tallet, avslører i tillegg kontakt med Palmyra ved å oppgi to vitner og et segl, tilsynelatende fra oasebyen. Ca. 1100 før vår tid nevner Tiglath-Pileser av Assyria i forbifarten at Palmyra var en del av Amurru, et av områdene han så ubeskjedent hevder å ha underlagt seg på sine tokter over Eufrat. Kildene kan tale for regionens nærkontakt med disse store sentrene, og som sådan også for en mulig referanse til religiøst opphav.

⁸⁷ Gardner et. al 2005: 2; Anadol 2008: 61; Dirven 1999: 18, note 77; Dalley 1995: 139; Bounni 1997

Viktige årstall

Figur 1: tidslinje. Markerer de viktigste funn og hendelser med tanke på tema.

DEL1:

Identitet i Palmyras gravkultur: Et komparativt studie av arkitektur, kunst og religion

The Greeks burn their dead, the Persians bury them;

the Indian glazes the body, the Scythian eats it,

the Egyptian embalms it.

Lukianos av Samosata(ca. 125-180)⁸⁸

Hvordan man forholder seg til døden er som sagt sentralt i enhver religiøs kultur. Vi refererer ofte tilbake til gamle eller universelle praksiser for meningen med både det kollektive og individuelle livet, som vi representerer gjennom blant annet kunst, ritualer og arkitektur. Det antikke Nærøsten var fylt av minnesmerker, graver og gravplasser; reservoarer av kulturelle kommentarer til døden.⁸⁹

Men det er ikke bare et folks syn på døden disse kan fortelle oss om. Vi kan også spore kulturelle endinger gjennom graver og minnetavler. Ian Morris har diskutert forholdet mellom begravespraksis og sosial struktur, og skriver at "begravelser er de materielle etterlatenskaper av sosiale strukturers selvrepresentasjon gjennom seremoni".⁹⁰ Man kan med andre ord utforske et samfunns selvrepresentasjon gjennom å se på de arkeologiske funnene fra gravkulturen. Når dette er sagt, er det viktig å påpeke at dette innebærer et dykk dypt ned i flere tema, alle som på

⁸⁸ Lukianos Luct. 21.

⁸⁹ Davies 1999: 1-3.

⁹⁰ Sitert i Davies 1999: 19: 'Burials', he writes, 'are the material remains of self-representations of social structure through the agency of ceremony'

hvert sitt vis representerer ulike sider av en slik kultur. Her er det ikke bare hvordan man gravlegger som betyr noe, men også alle elementene rundt et slikt ritual

I kapittel 3 vil vi se grundig på gravarkitekturen fra Palmyra, hvordan denne utviklet seg fra tidlig bydannelse, gjennom den romerske perioden og frem til byens fall. Vi vil også se på deres paralleller i den vestlige og østlige verden for å kunne spore palmyrenernes innflytelsessfærer. Det er ikke funnet graver i Palmyra som kan dateres til før det første århundret fvt, men som allerede behandlet i bakgrunnskapitlet, er den opprinnelige kultursammensetningen i byen av arabisk, nomadisk og mesopotamisk opprinnelse. Dette vil derfor danne utgangspunktet for det som blir omtalt som en lokal eller tradisjonell kultur og identitet i Palmyra.⁹¹ Tidsmessig begrenser jeg meg her til det urbane Palmyra, og vil ikke fokusere på funn som er datert før år 64 fvt.⁹² Gravarkitektur er bare en liten del av ritualet knyttet til død og begravelse, og det er vanskelig å skille mellom trend, tilgjengelighet for forskjellige klasser og tradisjonell tro.

Kunsten som opptar disse gravene demonstrerer ikke bare samfunnets og individets rikdom, eller mangel på denne, men også de religiøse tilknytningene de besitter. I kapittel 4 vil vi se på byster, bankettscener og malerier, hva de representerer, hvordan de blir framstilt, og endringer over tid. Vi vil også diskutere hvorvidt disse endringene har blitt stimulert av en økt romersk innflytelse, eller om det er hellenistiske elementer som allerede er godt befestet i regionen.

Måten man behandler de avdøde, enten ved kremering, jordfesting eller mumifisering gir oss et klarere bilde på det tradisjonelle trosaspektet, og kan i tillegg kaste lys over et folks oppfatning av døden og hva som kommer etter. Innskriftene og minnetavlene overleverer personlig informasjon om den avdøde, og kan som sådan by på et glimt av den private delen av denne sfæren. Gravinnskrifter ga individer muligheten til å uttrykke sin personlige identitet, derfor er det viktig å se på hvilken informasjon som tas med. Innskriftene kan inneholde etnisitet, yrke, slektslinje og patron-klientforhold. Dette er et tema vi vil se nærmere på i kapittel 5.

Samfunnet i Palmyra la stor vekt på religion. Byen hadde flere helligdommer, og et imponerende panteon bestående av guder hovedsakelig fra områdene i og rundt Mesopotamia.⁹³ Utallige statuer ble reist i deres ære rundt om i oasen, og som vi har sett var kunsten fra tidlig av sentrert rundt religiøse tema. Ved første øyekast ser det likevel ut til at religion er så å si fraværende i

⁹¹ Mesopotamisk kultur: assyrisk og babylonsk kultur.

⁹² Romerne annekterer provincia Syria i 64 fvt, noe som ikke innebærer at Palmyra er en del av denne prosessen, men at romernes innflytelse ikke kan ha fått noe fotfeste her før nå.

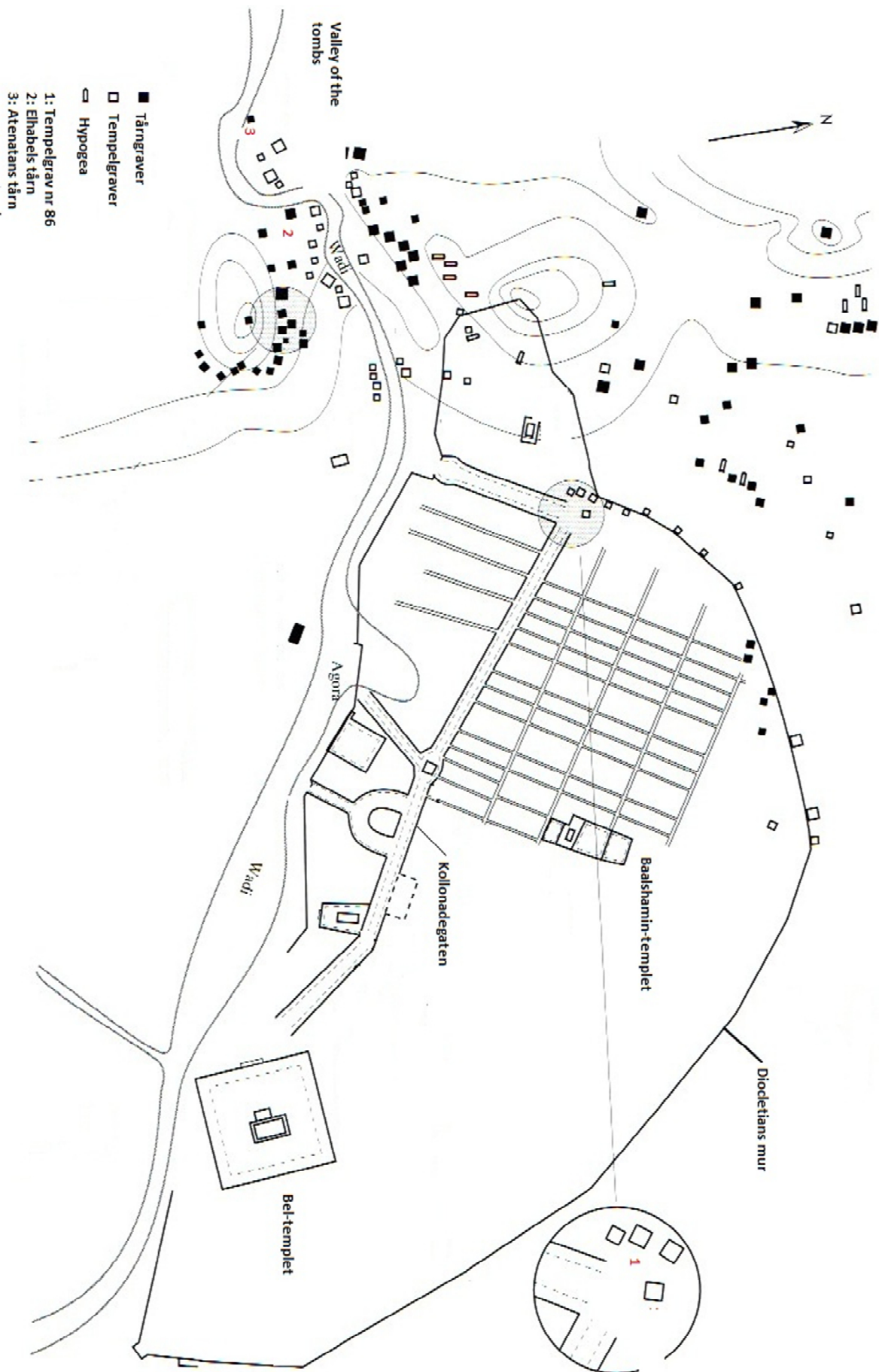
⁹³ Teixidor 1976: 1-18.

palmyrensk gravkultur. Framstilling av gudene som vi ser dem i helligdommene er ikke-eksisterende, og innskriftene refererer sjeldent til dem. Ritene forbundet til gravskikk i Palmyra vet vi lite eller ingenting om, men noen fysiske spor eksisterer som kan hjelpe oss å forme en forestilling om hva som faktisk fant sted. I tillegg til disse kan hvordan de uttrykker seg gjennom kunst og innskrifter også fortelle oss noe om religiøse så vel som sosiale strukturer i samfunnet. Dette kapitlet vil derfor også utforske gravenes ikonografi for å finne ut om religionen virkelig ikke er representert, og for å se om de kan fortelle oss noe om palmyrenernes syn på tilværelsen etter døden.

Kort oppsummert vil altså del 1 undersøke endringer i Palmyras gravkultur, og forsøke å finne ut om større romersk kontroll i området var utslagsgivende for den nye utviklingen vi finner her. Døden er på samme tid en privat og en offentlig sfære, og vi vil systematisk bevege oss fra den mest offentlige til den mest private. Dette betyr med andre ord at vi går fra å diskutere de elementer som best representere en ytre identitet til å diskutere de som best gjengir den indre. Monumentene og innskriftene er til for å vise status og å framstille seg best mulig for samtiden og for sine etterkommere. Men de er også til for å tjene et privat formål: et siste sorti fra det fysiske og jordiske liv.

Hovedfokuset vil være om utviklingen og forandringene vi ser er nye trender som utspiller seg, eller er det en mer dyptliggende endring i folks tradisjoner? Er forandringene overfladiske og styrt av forfengeligheit og statusjag?

Til sist, men ikke minst vil denne delen drøfte hvorvidt eventuelle endringer kan være resultatet av en romaniseringsprosess i den private sfære.

Figur 2: Oversikt over graver i Palmyra utarbeidet fra J-B. Yons kart i Les Notables de Palmyre s.348.

3

EVIGHETENS HUS: DET SISTE HVILESTED

Den arameiske betegnelsen på grav i palmyra er *bt(lm)*. *bt* betyr hus, *(lm)* har dobbel betydning: evigheten eller universet. Gravene er altså evighetens hus eller universets hus.⁹⁴

Palmyras gravarkitektur utviklet seg fra tårngraver, til underjordiske graver, og til slutt til tempel- eller husgraver over tid. Dette forløpet er vanskelig å plassere kronologisk, da særlig de underjordiske gravene ble brukt i forskjellige former til forskjellig tid.

Det er fire nekropoler rundt byen: "the Valley of tombs", den nordlige nekropolis, den sørvestlige nekropolis og den sørøstlige nekropolis. Gravene her har i følge Saito som intensjon å imitere boliger, og innskriften "evighetens hus" tyder på at disse skulle være en evig residens for de avdøde.⁹⁵ Vi vil i dette kapitlet hovedsakelig se på gravenes ytre fremtoning, endringene som finner sted, og mulige årsaker for denne. Palmyrenernes innflytelsessfære når det kommer til gravarkitekturen vil også spille en stor rolle, da vi må avklare hvorvidt endringene kan ha skyldtes en økt romanisering, eller om det her er snakk om andre årsaker.

3.1 TÅRNGRAVER

Den første gravtypen vi finner fra det urbane Palmyra er også den mest karakteristiske, nemlig tårngraven. Opptil fem etasjer høye, ofte med takterrasse i tillegg, tårnet disse opp fra nekropolene rundt byen.⁹⁶ Eldst av tårngravene i Palmyra er Atenatens tårn fra år 9 før vår tid. For å lukke de individuelle gravene i tårnet ble det lenge brukt gipsplater med en innskrift av avdødes navn. Senere tårngraver med bedre utformede og vertikale *loculi* ga rom for rektangulære plater med bilder av avdøde hugget inn for å forsegle graven.⁹⁷ På midten av det

⁹⁴ Drijvers 1983: 718.

⁹⁵ Saito 2005: 151.

⁹⁶ Gawlikowski 2005: 51.

⁹⁷ Gawlikowski 2005: 50.

første århundret utviklet altså tårngravene seg til å holde loculi og bedre trapper,⁹⁸ noe som førte til at tårnene ble i stand til å holde mange flere graver. De første gravtårnene rommet rundt femti enkeltgraver, mens Elhabel-tårnet, som var blant de største, rommet utrolige tre hundre.⁹⁹

Figur 3 Rader av loculi i de tre brødres grav.

Loculi (figur 3) er lange, smale rader i veggene designet for å holde flere kister i høyden.¹⁰⁰ På denne måten var det mulig for de største tårngravene å romme opptil flere hundre graver, rikt dekorert med malerier, relieffer, byster og figurer som representerer den avdøde.

I 103 etter vår tidsregning stod Elhabel og hans brødres gravtårn ferdig i "the Valley of Tombs", som nekropolen nordvest for Palmyra kalles. Det er nå det mest besøkte gravtårnet i Palmyra, og kan by på en nydelig utsikt over nekropolen fra sin lille balkong i tredje etasje. Dette tårnet utvides også ned til en krypt, tilgjengelig fra baksiden. I enden av første etasje var veggen dekorert med sidestilte halvfigurer av de dalevende familiemedlemmene, og en bankettscene som nå er forsvunnet. Colledge bedyrer at i likhet med tidligere graver var tårnets interiør av hovedsakelig korintisk stil, men med joniske søyler og enda mer ekstravagant enn de eldre tårnene.¹⁰¹ Graven inneholder rom tilegnet for familiesammenkomster og måltider. Selv om det er trangt om plassen hevder Gawlikowski at de

Figur 4 Elhabeltårnet

⁹⁸ Colledge 1976: 67.

⁹⁹ Gawlikowski 2005: 51.

¹⁰⁰ Butcher 2004: 297.

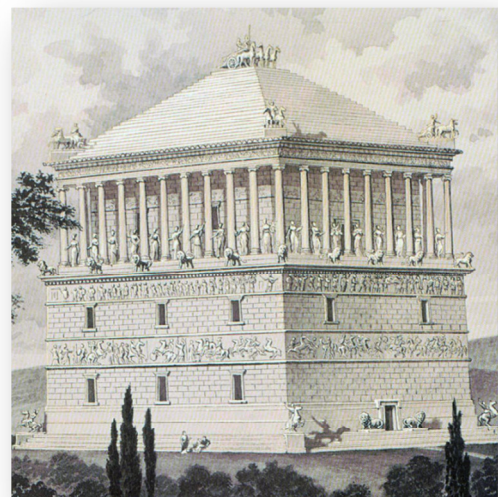
¹⁰¹ Colledge 1976: 60

avdøde mottok besøk fra slekten, som brente røkelse i små, runde altere på gulvet foran bestemte loculi.¹⁰²

Den siste daterte tårngraven er Moqimos tårn fra 128 etter vår tid. Dette betyr ikke at bruken av gravtårn var over, men selve byggetrenden var gått videre. Gawlikowski hevder at alle gravtårnene i Palmyra i utgangspunktet er familiegraver, men at ingen av tårnene overraskende nok har blitt benyttet til fulle. Han mener at nye trender og økt velferd kan ha bidratt til at nye monumenter har blitt bygget, mens de gamle fortsatt hadde mye plass til overs.¹⁰³ En annen mulighet som også kan sammenfalle med denne, er at i tillegg til nye trender kan nye generasjoner ha følt et behov for å fremheve sin egen suksess, og derfor konstruert egne graver. Colledge ser for seg at denne overgangen kan skyldes en bekymring for de avdøde, at de fant et behov for å skjule dem bedre fra både klima og gravrøvere.¹⁰⁴ Schmidt-Colinet ser forsvinningen av tårngravene og fremveksten av andre gravtyper med mer vestlige arkitektoniske former som et tegn på en romaniseringsprosess i Palmyra.¹⁰⁵

Sistnevnte teori kan være plausibel i forbindelse med nybygging av tempelgraver¹⁰⁶, men denne overgangen fra tårn til underjordiske graver er det lite romersk over, noe vi vil se nærmere på i den komparative delen av kapitlet. At Colledge peker på klima som en faktor får en til å stusse over Gawlikowskis utsagn om klimaet i tårngravene som ypperlig for den formen av likpreservering man finner i Palmyra. Disse teoriene med mer vil det gås nærmere inn på i slutten av dette kapitlet og i kapittel 5.

Tårngraver er ikke et unikt element i Palmyra, og kan også skimtes langs Eufrat, i Dura Europos og Mesopotamia, og selv om de er mest fremtredende her forbinder de palmyrenske tradisjoner til de lenger øst.¹⁰⁷ En annen mulighet, i følge Malcolm Colledge, kan være at denne gravtypen kanskje kan spores tilbake til det berømte mausoleet i

Figur 5: rekonstruksjon av mausoleet i Halikarnassos

¹⁰² Gawlikowski 2005: 49

¹⁰³ Gawlikowski 2005: 51

¹⁰⁴ Colledge 1976: 62

¹⁰⁵ Schmidt-Colinet 1997: 161.

¹⁰⁶ se 3.3

¹⁰⁷ Butcher 2004: 299

Halikarnassos(Figur 5) fra 353 fvt.¹⁰⁸, men da dette i realiteten er en enorm tempelgrav er sannsynligheten større for at den har vært en inspirasjonskilde til mindre versjoner som entrer Palmyra på 140-tallet.

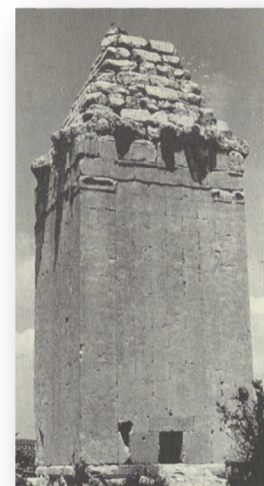
Figur 6: stillhetens tårn

Colledge finner også at de har noen likheter med stillhetens tårn fra Persia(Figur 6).¹⁰⁹ Disse runde tårnene, konstruert av zoroastrene, hadde flate tak hvor de la de avdøde for å bli spist av åtselugler. Beinene ble senere samlet i et hull i midten av graven, hvor de med tiden ble helt oppløst og skylt ut sammen med regnvann.¹¹⁰ Her eksisterer ingen loculi, fordi zoroastrene så på den avdøde menneskekroppen som skitten og besatt av en ond demon, og det var av alles interesse å kvitte seg med dem på den mest hygieniske måten.¹¹¹ Det er med andre ord lite her som minner

om palmyrenske gravleggelser.

Det som faktisk minner om palmyrenske gravtårn er Diocaesarea-tårnet(Figur 7) i Kilikias fjellheim, som huset en avdød prestekonge samt et triclinium. Denne var ikke enestående i sin tid, som er det første århundret fvt., men den er det best bevarte eksemplet av denne typen graver i området. Strukturen er i følge Fedak syrisk av opprinnelse, mens interiøret trolig er makedonsk.¹¹²

Palmyrenernes konstante bruk av korintiske søyler, samt deres dekorasjoner, mener Schmidt-Colinet argumenterer for en hellenistisk-seleukidisk opprinnelse til tårngravene.¹¹³ Igjen ser vi at forskerne peker på dekorative trekk og ikke selve strukturen når de søker palmyrenernes innflytelsessfære. Av vestlige tårngraver har vi Secundii-graven i Trier, Tyskland, med sine 23

Figur 7: Diocaesarea-tårnet

¹⁰⁸ Colledge 1976: 61

¹⁰⁹ Colledge 1976: 61

¹¹⁰ Boyce 2001: 12-13

¹¹¹ Boyce 2001: 14

¹¹² Fedak 1990: 88.

¹¹³ Schmidt-Colinet 1997: 161.

meter i høyden. Denne graven er ikke eksplisitt datert, men arkeologer har plassert den til tidlig i det tredje århundret evt.¹¹⁴ En annen er Tomba di Terone, Therons grav, fra sen-hellenistisk tid.¹¹⁵ Theron var en gresk tyrann i byen Akragas på Sicilia som døde i 472/473 fvt., men arkeologene har vært usikre på om graven faktisk er fra denne tiden, og har foreslått alt mellom det tredje og første århundret fvt. Fedak tror det ble bygd i det andre århundret, for en viktig lokal person.¹¹⁶ I senere tid har den også blitt datert den til det første århundret evt.¹¹⁷, da den ser ut til å ha blitt reist for soldatene som døde under den andre puniske krigen.¹¹⁸ Graven har til tross for all uenighet beholdt sitt originale navn.¹¹⁹ Uansett datering er disse tårngravene et bevis for at de fantes i den romerske vestlige verden, og et argument for at tårngravene forsvant fra Palmyra på grunn av en økt romersk innflytelse blir betraktelig svekket. Om man skal snakke om tårngraver kommer man ikke utenom Palmyra; det er først og fremst her vi finner dem, tallrike og velbevarte. De er uten tvil ikke et vestlig fenomen, og dets forsvinning bringer flere spørsmål på banen. Skyldes dette impulser utenfra? Er det av praktiske årsaker de velger å gå over til andre gravformer? Eller ser vi kun et trendskifte?

3.2 HYPOGEA

Michalowski og Sadurska fra universitetet i Warsawa ledet fra 1950-tallet til midten av 60-tallet et studium av Palmyrenske tårngraver. Deres forskning ledet til en oppdagelse av en hittil ukjent gravtype i Palmyra. Nemlig tårngraver med tilhørende underjordiske graver.¹²⁰

Noen tårngraver er altså koblet sammen med *hypogea*, som i seg selv ble populære fra sent 1. århundre. Et hypogeum er en underjordisk grav kuttet eller bygd inn i steinen, og kommer fra gresk *hypo* som betyr *under*, og *gaia* som betyr *jord*. Hypogea var en vanlig form for kollektiv undergrunnsgrav i hele den syriske regionen.¹²¹ Disse var alltid fulgt av et overjordisk monument, ofte tårngraver, som markerte gravens inngang. Det er ikke før i 81/82¹²² etter vår tidsregning vi

¹¹⁴ Toynbee 1971: 164

¹¹⁵ Toynbee 1971: 163

¹¹⁶ Fedak 1990: 126

¹¹⁷ Med senere tid mener jeg etter 1996, da både Fedak og Toynbee daterer den til før vår tidsregning.

¹¹⁸ http://www.agrigento-sicilia.it/english/valle_dei_templi.htm (10.03.11)

¹¹⁹ Andre tårngraver eksisterer også i det romerske riket. I Afrika finner man uttallige eksempler, både med og uten hypogea. Man kan også finne denne typen graver i det romerske Spania. Toynbee 1971: 165.

¹²⁰ Saito 2005: 152

¹²¹ Butcher 2004: 297

¹²² Colledge 1976: 60

ser at hypogeum opptrer alene uten noe form for markør på overflaten. Over femti andre graver er daterte, og de viser oss at denne formen for begravelse var vanlig til og med etter Palmyras fall, men de fleste av dem ble til i det andre århundret etter vår tid.¹²³

Størrelsen på hypogea varierte, men de kunne romme opptil flere hundre døde ved hjelp av loculi.¹²⁴ De fleste gravene i et hypogeum ble markert med individuelle gravsteiner med navn og portrett av den avdøde som et lokk over loculi, på samme måte som i gravtårnene. Disse portrettene er tema for store diskusjoner rundt deres likhet til individet. Det er derfor vanskelig å vite om disse representerer en fysisk likhet til avdøde, eller heller skal symbolisere dens sjel, *nefesh*.^{125 126}

I den sørvestlige nekropolen finner vi de tre brødrene Naamai, Malay og Saadais grav fra det andre århundret. Denne graven er kanskje den mest kjente hypogeum i Palmyra, og innehar det selvforklarende moderne navnet *De Tre Brødres Grav*. Gjennom den enorme steindøren ankommer man et T-formet kammer, hvor tre "armer" strekker seg ut fra inngangen som alle inneholder loculi på hver side.¹²⁷ I enden av hovedrommet kommer vi over flere veggmalerier, deriblant en framstilling av Akilles hvor han blir avslørt i kvinnekostyme, og Ganymede som blir ført til himmelen av Zevs ørn.¹²⁸

Figur 8: Inngangspartiet til de tre brødres grav

Hypogea i både Palmyra og Dura inneholder gjennomsnittlig 65 rader av loculi, hver av dem med rom for normalt 6 kister i høyden. Dette betyr at De Tre Brødres grav rommet rundt 390 bisettelser¹²⁹, mer enn nok for de tre brødrenes storfamilie.

¹²³ Gawlikowski 2005: 51

¹²⁴ "loculus" *A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*. James Stevens Curl. Oxford University Press 2006. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. University of Bergen. 29 January 2011 <<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t1.e2717>>

¹²⁵ Gawlikowski 2005: 53

¹²⁶ Disse portrettene vil diskuteres nærmere.

¹²⁷ Browning 1979: 205

¹²⁸ Gawlikowski 2005: 52

Bruken av greske myter i graver vil bli diskutert ytterligere under billedkunst.

¹²⁹ Butcher 2004: 300

Foruten gravinnskrifter inneholder gravkammeret også eiendomskontrakter og forretningstransaksjoner. Store porsjoner av denne enorme graven ble nemlig solgt som graver til andre familier i løpet av det andre og tredje århundre etter vår tid.¹³⁰

Andre elementer ble etter hvert tilført familiegravene for å forsterke den luksuriøse følelsen i de allerede praktfulle kamrene. Fra rundt 140 etter vår tid ser vi en fremvekst av steinstøtter i form av sjeselonger som maskerte noen av loculiene. Hvilede på disse steinstøttene finner vi figurer i høy relieff, som sammen danner forestillingen om en bankettscene.¹³¹ Disse ble uhyre populære i Palmyra, og vil bli nøye gjennomgått litt senere i teksten.

Figur 9: Bankettscene fra de tre brødres grav

Den siste daterte hypogeum i Palmyra er fra 251 etter vår tid, men de fortsatte som tidligere nevnt å være i bruk fram til 400-tallet.

I forrige avsnitt så vi på muligheten for at nye generasjoner kan ha følt et markeringsbehov som en årsak til konstruksjon av nye graver. Men om vi ser på et hypogeum fra år 98¹³², ser vi at denne har blitt påbygd hele 131 år senere, i 229.¹³³

Innskriften forteller at Julius Aurelius Maqqai, sønn av Zabdibol, sønn av Maqqai bygde av egen lomme et tilstøtende exedra for seg selv, sine sønner og sine sønnesønner for evig tid, i april 540, seleukidisk tid.¹³⁴ Dette betyr ikke at man kan forkaste ideen om markeringsbehov, men siden man ser at et slikt behov lett kan oppnås ved påbygg, kan det ikke stå alene som forklaring på nybyggingsfenomenet.

Det man her må ta i betraktning er salgene som gjøres i de enkelte gravene. Et av de beste eksemplene på dette finner man i Julius Aurelius Malês hypogeum fra år 109. Den første innskriften som refererer til eierbytte av graver er fra år 193, og forteller oss at Malê, sønn av Hairan, sønn av Sasan ga Taibbol, sønn av 'Abdâ, sønn av Taibbol, et helt exedra til ham og hans

¹³⁰ Butcher 2004: 300

¹³¹ Gawlikowski 2005: 53

¹³² I PAT har denne innskriften blitt tilegnet Atenatens tårn, men i Ingholts artikkel fra 1935 er det tydelig at han snakker om et hypogeum. Etter konsultering med Ted Kaizer viser det seg at dette er to forskjellige graver, og den vi snakker om i dette tilfellet er et hypogeum.

¹³³ PAT 0024; Ingholt 1935: 60

¹³⁴ Ingholt 1935: 60

familie i partnerskap.¹³⁵ Enda et exedra blir overført i 215, og fra årene mellom 219 og 237 blir det utført 6 transaksjoner av ytterligere to vegger og til sammen 10 nisjer.¹³⁶ Ingholt hevder også at fra og med midten på det andre århundret ble det mer og mer vanlig å bygge graver i partnerskap, som de tre brødre, og å selge unna områder i allerede eksisterende graver.¹³⁷ Vi finner også eksempler hvor hele graven blir overført eller solgt til en annen person.¹³⁸ Det er derfor mer sannsynlig at nybygging av graver var et forretningsforetak for å sikre seg og sine etterkommere en stødig inntekt, heller enn et behov for å markere egen rikdom. Disse kan selvfølgelig ikke representere alle gravene i Palmyra, men flere andre forskere viser også til hvordan hypogea, selv om bare tre er daterte til etter 195¹³⁹, ser ut til å ha bli benyttet helt fram til Palmyras fall.¹⁴⁰

De fleste gravene bærer en innskrift hvor initiativtager og eier av den enkelte grav markerer sin eiendom. Det er tydelig ut ifra disse at gravene fortsatt var ment for storfamilien selv om de inngikk partnerskap eller solgte porsjoner av graven til andre. Gawlikowski sier at de fleste gravene var ment for de allerede avdøde foreldrene til grunneieren, men også til ham selv og hans nærmeste familie, som sønner eller brødre.¹⁴¹ Ut ifra innskriftene ser vi at dette er tilfellet, men vi ser også at de er ment for deres barnebarn. De aller fleste gravene sier eksplisitt at «X har bygd denne graven for han selv, hans sønner og deres sønner for evig tid.»¹⁴² Familie var uten tvil viktig for en palmyrener, noe som også vises ut ifra genealogien. Nå er navn noe vi skal snakke mye om i siste kapittel, men de utgjør også en viktig rolle her. I gravinnskriftene finner vi at individene lister alt fra to til seks patronymer, som betyr at de fører opp sine forfedres navn bak sitt eget navn.¹⁴³ Det er vanskelig å se for seg at et folk med så sterke bånd til sin familiære fortid kunne bryte opp fra familiens gravsted for å bygge sitt eget i statusjagets ånd. Sammen med den brå avviklingen av tårngraver, taler dette for at det det av en eller annen årsak var blitt mindre gunstig å benytte seg av tårnene. Det være seg klima eller andre ytre årsaker, eller som tidligere nevnt; en måte å sikre sine etterkommere for tiden som kom.

¹³⁵ Ingholt 1935:76; PAT 0027

¹³⁶ Ingholt 1935: 77-89; PAT 0028 - PAT 0043.

¹³⁷ Ingholt 1935:76

¹³⁸ PAT 0118, PAT 0565

¹³⁹ Schmidt-Colinet 1997: 160

¹⁴⁰ Kaizer 2010, Colledge 1976, Browning 1979, Mikalowski 1970

¹⁴¹ Gawlikowski 1970: 172

¹⁴² Samtlige av grunninnskriftene i inv X som ikke er fragmenterte: 55-68, pluss samtlige grunninnskrifter i Ingholt 1935 har denne betegnelsen.

¹⁴³ Inv VIII, PAT.

Hypogea som vi finner i Palmyra ser ut til å ha utviklet seg fra de man finner fra samtidens Syria og Egypt.¹⁴⁴ Sumeriske underjordiske graver kunne vise et veldig høyt nivå av luksus og var i mange tilfeller vitne om nøysomt arbeid. Dette er likevel ikke tilfellet gjennom hele perioden. Områdenes økonomiske tilstand speiles også i selve gravleggelsen. Neo-assyriske begravelser spenner seg fra enkle hull i bakken til rikt dekorerte graver med badekar-liknende kister i bronse eller terrakotta. Gravkonstruksjonene varierer i like stor grad, og de rikeste representeres av hypogea og luksuriøse mausoleer.¹⁴⁵ Hypogea er også funnet i området rundt Palmyra fra tiden før byens urbaniseringsprosess. Det tidligste kjente hypogeum i Palmyra er trolig fra det andre eller første århundret før vår tid¹⁴⁶, og er altså mer et bilde på tidligere lokale tradisjoner enn som et bilde på det kollektive bysamfunnets identitet. Det kan i alle fall fortelle oss at underjordiske graver er av en lokal karakter, heller enn romersk, og da disse blir benyttet fram til byens fall taler det for en sterk og upåvirket lokal tradisjon i Palmyra.

3.3 TEMPELGRAVER

Den siste typen grav man finner i Palmyra er tempel- eller husgraver, og begynner å ta form fra midten av 100-tallet. Disse ble kontinuerlig laget fram til midten av det tredje århundret. Palmyrenske innskrifter kaller disse evighetens hus, og noen ser faktisk ut som hus. Det er likevel stor variasjon i utseende, og noen er av massive proporsjoner. Colledge kaller dem boksaktige men luksuriøse, med et dempet eksteriør som skjulte overdådige dekorasjoner på innsiden. I noen tempelgraver finner man en innendørs kolonnade som leder til midtpunktet i graven, som noen ganger lå under åpen himmel. Enkeltgravene inne i templet besto enten av loculi som i de foregående gravtypene, eller av sarkofager plassert på steinbenker langs veggene.¹⁴⁷ Størst av tempelgravene er tempelgrav 36, i den vestlige nekropolen. Denne inneholder både sarkofager

¹⁴⁴ Colledge 1976: 61

¹⁴⁵ Black og Green1992: 60

¹⁴⁶ Butcher 2004: 299

¹⁴⁷ Colledge 1976: 60-61

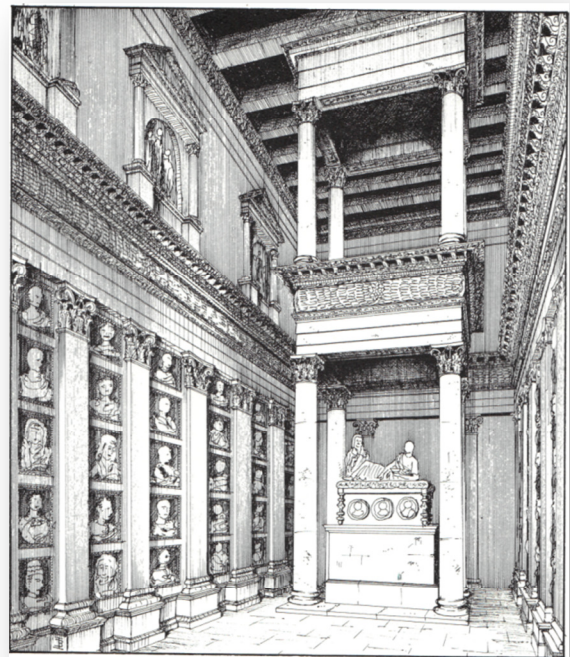
og loculi, hvor noe av designen her er fremmed for Palmyra, og kan være gjort av håndverkere fra kysten.¹⁴⁸

Det best kjente eksemplet, tempelgrav nr. 86 (Figur 10) fra 200-tallet, som står på den vestlige enden av den store kolonnaden (Figur 2), har en fasade som i følge Iain Browning tydelig er inspirert av gresk-romersk arkitektur.¹⁴⁹ Opprinnelig var det bare frontpartiet som fortsatt stod oppreist, og en rekonstruksjon av sør- og vestveggene har gjort det lettere å anerkjenne dets målestokk. Browning er ikke like fornøyd med arbeidet de har gjort i den underliggende krypten, som han refererer til som "betong-mania".¹⁵⁰

Figur 10: Tempelgrav 86 ved kolonnadegaten

Selv om betongen kanskje får rekonstruksjonen til å se falsk ut, får man likevel en anelse av hvordan det originalt har sett ut. Den tyske arkeologen Theodor Wiegands rekonstruksjon av kryptens interiør viser at korintiske søyler var plassert langs veggene, med loculi plassert mellom dem. Steinstøttene som dekket de individuelle gravene skal ha vært de samme som man finner i de andre gravtypene, altså et portrett av den avdøde, som samlet skaper et slags familieportrettgalleri. Søylen gikk bare halvveis opp mot taket, og støttet opp et entablatur (horisontalt bjelkeverk) i stein, uthogd

Figur 11: Gjengivelse av T. Wiegands rekonstruksjon av tempelgraven nr 86.

i et palmemønster. Over denne igjen så han for seg at det var uthogde nisjer som huset grupper av statuer. I midten av tempelgraven reiste det seg en toetasjes struktur av fire søyler som

¹⁴⁸ Butcher 2004: 301

¹⁴⁹ Butcher 2004: 301

¹⁵⁰ Browning 1979: 178

støttet entablaturer i begge høydene. Denne strukturen skal ha fungert som et slags alter for gravens grunnlegger.¹⁵¹ Problemet med denne rekonstruksjonen fra 1917 er at den kan være romantisert, og mer en ønsketenkning enn en realitet. Gravens interiør er i dag, som man ser ut i fra figur 5, totalt rasert, og ut i fra dette kan en slik rekonstruksjon i beste fall sies å være optimistisk. Likevel mener Kiyohide Saito at alle hans data fortsatt er like pålitelige i dag som de var for over 90 år siden.¹⁵²

Nord for bymuren står den store Marona husgraven. Mausoleet ble bygd i mars 236 av Julius Aurelius Marona for ham og hans familie. Monumentet er nesten helt kvadratisk, med søyler på alle hjørnene. På grunn av en dekorativ slange som snirkler seg oppover den ene søylen kalles bygget også for Kasr el Hayye, slangepalasset. En stor portal på den vestlige veggen ledet inn til et rom fylt av loculi på alle kanter. Det indre interiøret har dessverre blitt ødelagt da graven på et senere tidspunkt har blitt brukt som bolig, men funn av relieffer ble gjort under en restaurering.¹⁵³

Ut i fra disse beskrivelsene er det lett å si seg enig med både Colledge, Schmidt-Colinet og Butcher om at av alle palmyrenske gravene så var det tempelgraven som i størst grad kan sammenliknes med romersk arkitektur. Men finner man liknende graver i Roma?

Samtlige har sammenliknet dem med romersk bygningsstruktur, men ikke med romerske graver. I områdene som var underlagt Seleukidene, så man i samtiden en stor spredning av hellenistisk kultur og arkitektur. Kan disse romerske elementene som forskerne peker på være forvekslet med en videreutvikling av eksisterende hellenistiske tradisjoner som florerte i den romerske midtøsten?

Monumentene som skulle markere romerske graver var mange og varierte. Hvilken type grav man valgte kom an på både mote og hva man hadde råd til. Gravtyper ble populære ut i fra hva som allerede var blitt laget av noen man ville identifisere seg med, noe som igjen leder til regionale og tidsmessige forskjeller.¹⁵⁴ Av de mest vanlige gravene var marmoralterene plassert på en opphøyd base, tempelgraver i mange variasjoner, og mausoleer.¹⁵⁵ Fra sen republikk og tidlig principat utviklet det seg en ny trend blant det romerske aristokrati. Store og ekstravagante graver ble bygd, gjerne i flere etasjer, graver som etterliknet pompøse templer

¹⁵¹ Browning 1979: 178

¹⁵² Saito 2005: 151

¹⁵³ Browning 1979: 178-179

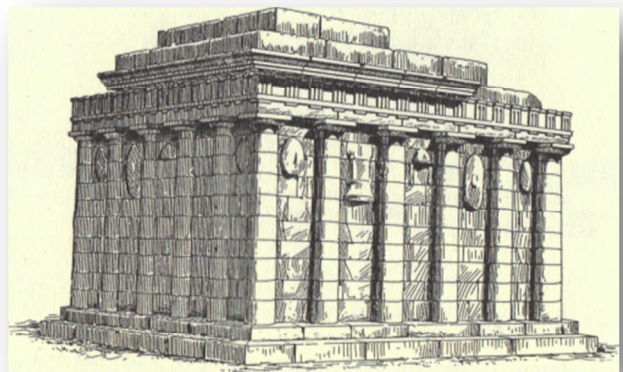
¹⁵⁴ Carroll 2006: 91

¹⁵⁵ Carroll 2006: 92

eller pyramider, og graver som var sylindriske i formen. Disse gravene skulle ses og beundres av alle, og hver og en forsøkte å overgå den forrige. Denne rivaliseringen ble imidlertid kortvarig. Etter Augustus reiste sitt enorme mausoleum, den største graven av dem alle, var det ikke lenger noe poeng i å forsøke å overgå hverandre. Fra nå av bestod romerske nekropoler av mer dempede arkitektoniske bygg, som delte flere likheter enn tidligere. Disse likhetene tolker Maureen Carroll til at innbyggerne begynner å uttrykke sin tilhørighet til samfunnet og sine likemenn.¹⁵⁶

De fleste gravene i Roma er konstruert for én til fem personer¹⁵⁷, men som vi vil se senere eksisterte det også fellesgraver i regi av klubber og foreninger. Det er her man finner den største og mest innlysende forskjellen fra Palmyras enorme familiegraver. Selv om noen av disse eksisterte, ser de ut til å ha vært forbeholdt de aller rikeste i samfunnet.¹⁵⁸

Sør for Damaskus, i Suweida, finner vi Hamraths grav. Monumentet ble reist av hennes mann, Odainath, i det første århundret fvt.¹⁵⁹ Denne kvadratiske graven, foruten sitt antatte pyramideliknende tak, har mange fellestrekk med tempelgravene vi finner i Palmyra. Denne graven er ikke enestående i området, og Fedak kan berette at tempelgraver var utbredt både på den Anatoliske sletten og i andre områder hvor perserne engang regjerte.¹⁶⁰ Sammen med Ta Marmara-graven (Figur 13) er den likevel et av de beste eksemplene på en slik luksuriøs gravform, og kan som sådan best illustrere et mulig palmyrensk slektskap.

Figur 12: Hamraths tempelgrav

¹⁵⁶ Carroll 2006: 96

¹⁵⁷ Toynbee 1971: 112

¹⁵⁸ Carroll 2006: 92

¹⁵⁹ Fedak 1990: 148-49.

¹⁶⁰ Fedak 1990: 23.

Den enorme tyrkiske graven Ta Marmara ble trolig oppført i det andre århundret fvt. Strukturen på over 12 meter i både bredde og høyde var laget av sandstein, bestående av en cella innrammet av 18 doriske søyler, malt og gipset. Monumentet antas også å være en inspirasjonskilde bak liknende graver i hele den romerske æra.¹⁶¹ Likheten med tempelgravene i Palmyra er med det blotte øyet slående, selv om skalaen er noe mindre.

Figur 13: Ta Marmara tempelgrav

Da tempelgravene i Palmyra først ble konstruert fra midten av 100-tallet, eksisterer det nok en mulighet for at de faktisk kan ha imitert den romerske arkitektoniske stilen, og utviklet dette til en gravstruktur. Palmyra var en by med et enormt handelsnettverk, og det hadde vært naivt å tro at de ikke visste hvilke tradisjoner som eksisterte i Roma. Kopibøker for kunstnere og arkitekter florerte i hele riket, og man finner også at flere romerske borgere holder hus i Palmyra¹⁶², borgere som kan ha gjort trenden særlig attraktiv for den statusøkende eliten. Romerske nekropoler befant seg utenfor bygrensene, og langs veiene ut fra byen. Altså utenfor byens hellige grense, pomerium. Innenfor denne grensen var det ulovlig å oppføre graver og å gravlegge sine avdøde, selv om Julius Caesar faktisk fikk dispensasjon til å bygge sin storslåtte grav innenfor pomerium. Graven rommer likevel ikke hans aske, som ble plassert i familiegraven utenfor bygrensen.¹⁶³ I Palmyra kan vi se antydninger til en slik grense, med de fire nekropolene utenfor byen, men ikke alle gravene er oppført utenfor denne grensen(Figur 2). Ut fra kartet ser vi at i alt 17 monumentale graver har blitt reist inne i bykjernen, hvorav to av dem er hypogea, fem er tårngraver, og hele ti er tempelgraver. Om det er som Schmidt-Colinet hevder, at tempelgravene er det beste eksemplet på romanisering i Palmyra,¹⁶⁴ hvordan har det seg da at de har latt seg oppføre inne i bykjernen?

¹⁶¹ Fedak 1990: 87.

¹⁶² se navnekapittel.

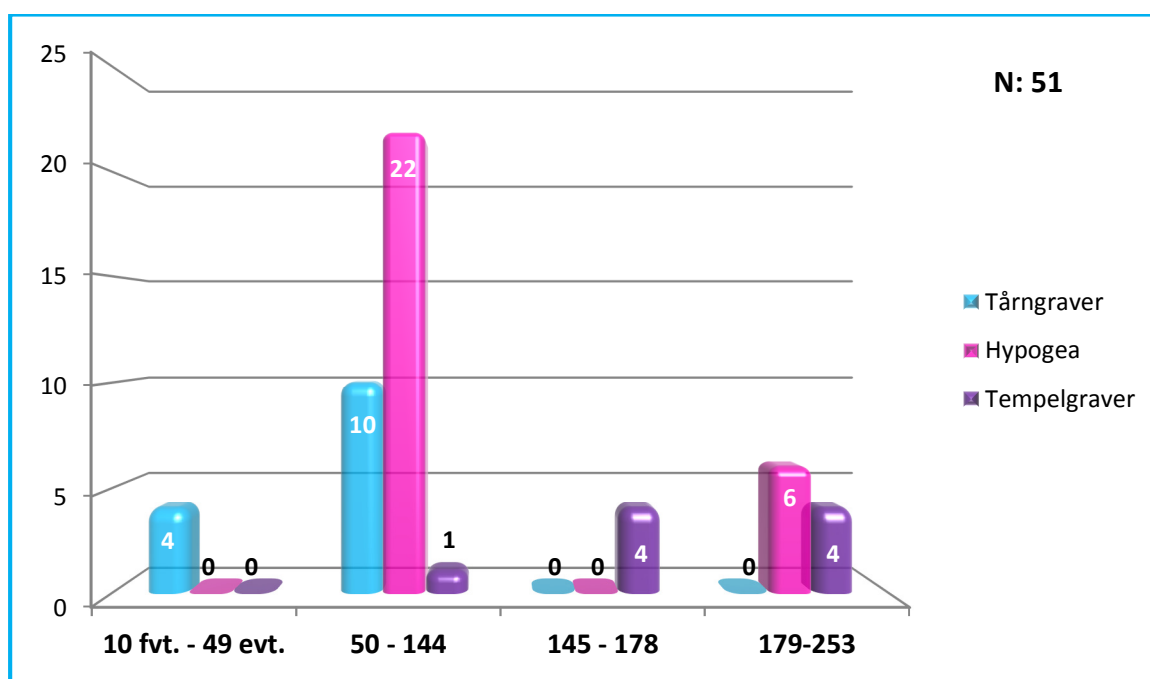
¹⁶³ Beard, Price, North 1998: 180

¹⁶⁴ Schmidt-Colinet 1997: 165

3.4 OPPSUMMERING

I 128 har Palmyra for alvor blitt en storby i antikk målestokk og består nå av innbyggere fra fjern og nær, sannsynligvis hovedsakelig fra *Provincia Syria*. Blant disse hersket nok de lokale tradisjonene¹⁶⁵ også sterkt, men man må ha i tankene at nesten 200 år under romersk styre også hos dem vil ha medført nye trender og tradisjoner.

Utviklingen av palmyrensk gravarkitektur starter i den sen-hellenistiske perioden, og slutter ikke før etter tre hundre år med vekst og framgang, da byen falt. To hovedmomenter, eller konstanter, følger utviklingen hele veien. Nemlig bruken av loculi, som er vertikale rader med avlukker for å romme de avdøde, og markering av graven i form av et stående monument foran loculi.¹⁶⁶ Mer enn 150 monumentale graver er synlige i Palmyra i dag, og sammen utgjør de det største gravkomplekset i det gresk-romerske Midtøsten. 51 av gravene mellom år 9 fvt. og 253 evt. er daterte, og representerer som sådan det beste rammeverket for arkitektonisk utvikling i byen.¹⁶⁷

Tabell 1: Konstruksjon av daterte graver ut i fra innskrifter¹⁶⁸. Periodiseringen er gjort på denne måten for best å få frem de store forandringene som finner sted blant gravarkitekturen.

¹⁶⁵ lokale betyr her mesopotamske og hellenistiske tradisjoner fra før og etter Aleksanders tid.

¹⁶⁶ Gawlikowski 2005: 45-46

¹⁶⁷ Schmidt-Colinet 1997: 159

¹⁶⁸ tabell utformet fra data hentet i Schmidt-Colinet 1997: 160

Som vi ser i tabellen over, er det særlig ett tidsrom som klarest viser et skille i palmyrenernes arkitektoniske preferanse. Før 144 er det primært tårngraver og hypogea som dominerer de palmyrenske nekropolene, men i de 33 årene som følger bygges det kun tempelgraver. Man ser også at det over en periode på 94 år konstrueres 22 hypogea og 10 tårngraver, men i de 109 årene som suksederer bygges det kun 6 hypogea, og ikke en eneste tårngrav.¹⁶⁹ Kan romanisering være årsaken til et slikt enormt skifte?

Om det skulle ha vært praktiske årsaker til at en slik endring fant sted, kan dette ene og alene skyldes plassmangel, klima eller gravrøvere. Klimaet rundt og i tårnene skal i følge Gawlikowski ha vært perfekt for deres bevarelse av de avdøde¹⁷⁰, og om dette er faktum kan det som sådan ikke settes for skyld. Likevel ser vi at Colledge nevner klima som en mulig årsak, uten å gå nærmere inn på hvorfor den tørre ørkenluften ikke skal ha vært optimal. Er dette fordi klimaet den gang da var så annerledes fra det vi finner der i dag? De få antikke kildene vi har beskriver Palmyra som en oase midt i ørkenen. Det er derfor ganske trygt å gå ut ifra at klimaet ikke har endret seg så betraktelig de påfølgende 2000 årene. Butcher omtaler også området rundt Palmyra i dette tidsrommet som utrolig tørt, men at det ikke bør omtales som et ørkenlandskap på grunn av alle de små vannhullene.¹⁷¹ Om Gawlikowski har rett i at "jo tørrere jo bedre" er gjeldende for måten man preserverte de avdøde i Palmyra, hvorfor mener Colledge at klima da kan være en faktor? Dette er noe han ikke begrunner i teksten sin, og som vi da bare kan spekulere i. Ut ifra de opplysninger vi her har, kan man derfor trygt konkludere med at klima ikke var en utslagsgivende faktor for overgangen fra overjordiske til underjordiske graver. Man vet for sikkert at gravene har blitt plyndret i tiden etter byens fall, men ingen kilder sier noe om slike hendelser i dens storhetstid. Vi kan likevel ikke skyve under et teppe at å bli gravlagt under jorden i slike tilfeller er mye mer gunstig da de ikke er like lette å ta seg inn i, og heller ikke å oppdage. Et stort hypogeum kunne gi rom for flere begravelser enn et tårn, men siden vi ser at ingen av gravtårnene faktisk er blitt benyttet til fulle, er plassmangel en lite sannsynlig kilde for endringen.

Hva så med økonomiske årsaker?

At vi helt fra det første århundret og gjennom resten av perioden finner mange tilfeller av overføring og salg av hele eller deler av gravene, samt at disse innskriftene utgjør det største

¹⁶⁹ Her må man være oppmerksom at dette er ut ifra de daterte gravene.

¹⁷⁰ se neste kapittel

¹⁷¹ Butcher 2004: 157

materiale av salgsdokumenter fra hele Palmyra, indikerer at gravbygging har vært en viktig økonomisk kilde i byen. Det forklarer likevel ikke hvorfor de valgte å gå bort i fra tårngraver og konsentrere seg om hypogea. Underjordiske graver er funnet i hele regionen, og også i Roma, så det er ikke umulig at økt romersk innflytelse kan ligge til grunn for en fremvekst av hypogea. Man må heller ikke glemme at økt bosetning ikke bare kom fra Romerriket, men også fra de nomadiske og arabiske folkenslagene, og at trenden like gjerne kan ha sine røtter her.

Til tross for forskernes romaniserte syn på tempelgravene finner vi altså paralleller fra den hellenistiske verden, slik som Hamraths grav, mausoleet i Halikarnassos og Ta Marmara. Alle disse gravene blir omtalt som mausoleer, hvis sammenfallende karakteristikk er en ekstrem dekorativ fremtoning i stor skala. Denne typen graver var som vi har sett spesielt populære i det hellenistiske Anatolia, og av alle hellenistiske gravtyper er det tempelgraven som først og fremst passer denne karakteristikken.¹⁷² Fedak kan fortelle at de monumentale tempelgravene forsvant i det første århundret fvt., men at den ble revitalisert hundre år senere, under romersk styre.¹⁷³ Kanskje romerne brakte trenden tilbake, men den var så aldeles ikke ukjent i disse områdene og kan derfor ikke sies å være et typisk romersk trekk i Palmyra.

At tempelgraver har eksistert i hele regionen i hellenistisk tid får en til å trekke slutninger om at det er herfra de har hentet sin inspirasjon for et slikt gravmonument. At fasaden varierer fra grav til grav kan man kanskje kreditere romerske arkitektoniske trender, men om gravformen har ankommet i Palmyra via en "romaniseringsprosess" eller om de bygger på allerede eksisterende hellenistiske tradisjoner er vanskelig å si noe om, også siden romerske tradisjoner også bygger på hellenistiske. Hypogea og tårngraver i palmyrensk skala finner vi ikke paralleller til i Roma, men heller østover langs Eufrat og i Egypt. Hva den ytre arkitekturen angår, ser vi indikasjoner på at det kanskje har oppstått en helleniseringsprosess østfra heller enn en romaniseringsprosess vestfra. Men vi må ikke glemme at de innvendig ikke har forandret seg stort med tiden. Selv om de byttet fra tårn til underjordiske graver og tempelgraver, har de beholdt loculiene. Ingen kulturer er statiske og uforanderlige, men det betyr ikke at trender setter sine spor på et mer personlig nivå. Fra hva vi har sett fra arkitekturen, ser ikke romersk kultur ut til å ha fått noen særlig innvirkning på den private sfæren i Palmyra. Men hva ser vi når vi får et nærmere innblikk på selve begravelsen?

¹⁷² Fedak 1990: 23

¹⁷³ Fedak 1990: 88

4

GRAVKUNST

Vi har tidligere sett at de avdøde ble plassert i avlukker i loculi, eller i sarkofager inne i alle tre gravformene. Bruk av sarkofager og byster var veldig vanlig i Romerriket, men også i Hellas og resten av Midtøsten på denne tiden. De dekorerte sandsteinsarkofagene dukker først opp i Palmyra på midten av 100-tallet, og ser ut til å ha vært en adaptering fra Middelhavet, samtidig som importerte steinsarkofager begynte å nå den Syriske kysten¹⁷⁴. Finner vi paralleller til andre tradisjoner i selve utformingen av interiøret?

Funn fra Palmyra indikerer at en lokal keramikkindustri var i drift her fra senest 100 fvt., men spor etter lokal kunst ser man derimot ikke før noe senere. Den tidligst daterte innskriften fra Palmyra er fra 44 fvt., og er akkompagnert av et lite og i følge Malcolm Colledge middelmådig kunstverk. Etter dette dukker stadig flere verker opp, noe som viser oss at det nå eksisterer tilstrekkelig utdannede skulptører i området, hovedsakelig dedikert til religiøs kunst og gravsteiner. På dette tidspunkt er formene av en tydelig østlig art, men skiller seg samtidig markant fra stilen man finner i Nærøsten tidligere. To faktorer utgjør hovedtrekkene i dette skillet: bruken av greske motiver og figurer, og frontalitet.¹⁷⁵

I tiden etter Bel-templet ble reist ser man en voksende produksjon av kunst i Palmyra. Gravskulpturen dukker opp i begynnelsen av det første århundret fvt, og innen år 40 ser vi ankomsten av de første bankettrelieffene.

4.1 BANKETTRELIEFFER

Å ligge mens man spiste og drakk, mens andre serverte deg, var i den antikke verden et tegn på makt, privilegium og prestisje.¹⁷⁶ Forbilledliggjøring av slike scener finner vi utallige eksemplarer av i Palmyra, men kun i gravkunsten og på *tesseræe*, inngangsbilletter til større religiøse måltider. Bankettrelieffene var fortsatt nokså sjeldne i Palmyra under det første århundret, og den

¹⁷⁴ Butcher 2004: 299-300

¹⁷⁵ Colledge 1976: 235-236

¹⁷⁶ Dunbabin 2003: 11

tidligste som er funnet er fra Belšûrîs gravrelieff fra år 33.¹⁷⁷ Relieffene var i begynnelsen ganske store, noe som kan indikere at de var tiltenkt som et ytre ornament. Da de tidligste utgavene har blitt adskilt fra sin originale kontekst, er det vanskelig å si noe om deres symbolske betydning. Fra begynnelsen av det andre århundret begynner bankettrelieffene å bli et vanlig fenomen i palmyrenske graver, og fungerte som oftest som et lokk over en eller flere loculi, men også som sarkofag. På dette tidspunktet var også formen blitt normert, en rektangulær plate som var bredere enn den var høy, hvor en mann i partisk kostyme ligger på sin venstre side med et drikkebeger i sin høyre eller venstre hånd. Hans kone, sønner eller tjenere er også avbildet sammen med ham, i bakgrunnen og i mye mindre skala.¹⁷⁸ Kvinner er sjeldent funnet som hovedperson i bankettscener, og det er hovedsaklig rike menn og prester som blir udødeliggjort i denne posituren.¹⁷⁹

En sarkofag ble ofte plassert sammen med to eller fire til, slik at de dannet en gruppe på tre eller fem. Gruppen av tre er den mest vanlige, og kalles et *triclinium* (FIGUR 9). Et *triclinium* er en formell spisestue i et romersk hjem, og er hentet fra det greske ordet *triklinion*, fra *tri-*, "tre", og *klinē*, en slags sjeselong.¹⁸⁰ På denne måten dannet sarkofagene et inntrykk av at det ble inntatt et måltid, en begravellesbankett, som er en tradisjon velkjent fra hellenistisk og romersk kultur. Tradisjonelle romere hadde begravellesbanketter i gravene til familie og venner, først på gravleggelsesdagen, og så igjen den påfølgende niende dagen som markerte slutten på den offisielle sørgeperioden.¹⁸¹ Bankettscenens palmyrenske assosiasjon med sarkofager derimot, mener Gawlikowski er et lokalt palmyrensk konsept¹⁸², noe som ser ut til å stemme, da andre *triclinia* knyttet til sarkofager ikke involverer selve banketten.¹⁸³ Fra innskriftene i gravene ser vi at det er grunnleggerne av graven som får denne hedersplassen, og trenden kan således knyttes til eliten.¹⁸⁴

I følge Colledge var bankettscenene av gresk opprinnelse, en tradisjon utbredt i det romerske Østen og vestlige Partia, men ble fort tilpasset den palmyrenske stilen.¹⁸⁵ Man skal ikke se bort i

¹⁷⁷ Colledge 1976:136

¹⁷⁸ Colledge 1976: 73

¹⁷⁹ Colledge 1976: 136

¹⁸⁰ Brink, Green 2008: 117

¹⁸¹ Brink, Green 2008: 117

¹⁸² Gawlikowski 2005: 54

¹⁸³ Walker 1985: Figurer 14, 15, 17, 18; Volumnis hypogeum: <http://archive.cyark.org/hypogeum-of-the-volumnis-info> (10.11.2011).

¹⁸⁴ Se vedlegg og kapittel 7.

¹⁸⁵ Colledge 1976: 136,238

fra at dette er tilfellet, men som Katherine Dunbabin påpeker i sin bok om romerske triclinium, kom denne tradisjonen til det antikke Hellas rundt 700 fvt., og var med stor sannsynlighet hentet fra det nære østen, hvor dette var et symbol på rikdom og luksus.¹⁸⁶ Er det slik at de hentet denne stilen fra grekerne, eller til og med romerne, når tradisjonen har eksistert i de østlige områdene i atskillig lengre tid?

Det vi i allefall vet for sikkert er at denne praksisen ikke var fremmed for regionene lenger øst. Den partiske relieffen av Bard-Chooszeh viser en mann liggende på en sjeselong, med skjegg og partisk habitt, rikt pyntet med smykker. I den ene hånden holder han et drikkebeger, og i den andre noe som kan likne et eple. Denne relieffen har store likhetstrekk til dem vi finner i Palmyra, men også til dem man finner i de gamle persiske områdene.¹⁸⁷ Dette indikerer at bankettrelieffene som vi finner dem i Palmyra hadde en østlig opprinnelse, heller enn romersk.

Figur 14: Bard-Coozeh

Fra midten av det andre århundret ser vi en endring i bankettscenene. Felles for de fleste er at de blir mer livaktige, hvor folder i klær og ansiktstrekk blir tydeligere, og personene i bakgrunnen begynner å adoptere håndgester man tidligere bare hadde sett i bystene.¹⁸⁸ Selv om denne utviklingen ser en mer livaktig bankettform, er de fortsatt langt unna dem vi finner i Romerriket på samme tid¹⁸⁹, likevel skal vi ikke se bort i fra at dette viser en synkretistisk form, mer påvirket av de romerske stilene enn vi har sett før.

¹⁸⁶ Dunbabin 2003: 11

¹⁸⁷ The circle of Ancient Iranian Studies : http://www.cais-soas.com/news/index.php?option=com_content&view=article&id=89:vandals-damage-parthian-bard-chooseh-high-relief-&catid=36 (13.02.2011)

¹⁸⁸ Colledge 1976: 75

¹⁸⁹ Walker 1985: 6-62

4.2 BYSTER

Skulpturerte byster er ukjent i Palmyra før midten av det første århundret etter vår tid, og er i følge Kevin Butcher antagelig av romersk innflytelse.¹⁹⁰ Den første vi kjenner til er av en kvinne, fra år 65/66, og fra dette tidspunktet erstattet denne formen den tidligere skulpturen i full lengde. Colledge finner tidspunktet for denne endringen kuriøs, og peker på den nye utviklingen av gravtårnene som en mulig avgjørende faktor. Den oppreiste helfigur- stelaen var designet for å markere en frittstående grav, og med de plassparende nye gravtårnene ville en mindre og rektangulær byste være mer passende for å markere gravene. Tapet av underkroppen ble kompensert av at den viktigere øvre delen økte i format, og kunne sådan gi rom for flere detaljer og dekorasjoner.¹⁹¹

Utforming av bystene endret seg ikke mye gjennom de to hundre årene den var populær, og de forskjellige håndverkerne kopierte gjerne tidligere byster ned til den minste detalj.¹⁹² Her kommer derfor spørsmålet om bystene faktisk skulle forestille den avdøde naturlig opp. Om håndverkerne kopierte tidligere byster, taler dette for et negativt svar. Men det eksisterer også en mulighet for at de tidligste utgavene var noe mer naturtro, og at etterkommere eller senere borgere etteraper disse på grunn av høy status, eller ønske om dette.

Stilmessig finner vi et par variasjoner. Det ser ut til å ha eksistert et utvalg motiver som var foretrukne, og utover dette har skulptøren til en viss grad hatt frie tøyler. Noen håndverkere ser ut til å ha favorisert vestlig stil, og modellerte individene i høyrelieff¹⁹³ og med romerske motiver.¹⁹⁴

Bystene har blitt delt inn i tre grupper, først av Harald Ingholt, deretter av flere andre ettersom flere byster har sett dagens lys. Etter Malcolm Colleges gruppering, som bygger på Ingholts, ser vi en utvikling i tid.

¹⁹⁰ Butcher 2004: 299-300

¹⁹¹ Colledge 1976: 67

¹⁹² Colledge 1976: 68

¹⁹³ I Palmyra var lavrelieff det vanligste. Dette vil si at fremstillingen bare er svakt opphøyd fra flaten, mens høyrelieff er en mye høyere forhøyning.

¹⁹⁴ Colledge 1976: 68

Foretrukne motiver ser ut til å ha vært partisk klesdrakt, blader, smykker, druer. Romerskinspirerte har tekstruller, toga osv.

Gruppe en er fra år 50 til 150, og består av skjeggløse menn, er kledd i tunika og kappe, med et veldig fokus på draperingene i tøyet. Både kvinnene og mennene har alt for store øyne hvor pupillen og irisen utgjøres av to forhøyde sirkler.¹⁹⁵ Kvinnene holder en tein og et rokkehode i sin venstre hånd og en hårlokk henger ned ved hver skulder.¹⁹⁶

Figur 15 Byste av 'Alá datter av Iarhai fra 113/114

Gruppe to er fra år 150 til 200, og skjegg var nå blitt vanlig blant de mannlige bystene. Øynene hos begge kjønnene gjengis noe annerledes enn i den forrige perioden, hvor de nå kun består av én sirkel med et hull hvor pupillen skal være. I noen tilfeller er øynene uten noen markør. Flere av bystene har ikke lenger kappe, og draperingene er mer naturlige. Mønstre generelt tones ned noen hakk, men mennene holder et blad eller tekstrull i sin venstre hånd.¹⁹⁷ Hos kvinnene endrer majoriteten av subjektene posisjon: den høyre hånden holder nå i sløret som henger langs nakken. En kortermet tunika erstatter den tidligere langarmede, og teinen og rokkehodet forsvinner helt ut av bystene, og blir erstattet av fugler og kongler.¹⁹⁸

Figur 16 Byste av Iarhai fra sent 100-tall

Gruppe tre, fra år 200 til 273 består av skjeggete menn, med øyne som likner dem i forrige gruppe. Det er færre draperinger, og i følge Colledge ser de ganske amatøraktige og uferdige ut. I sin venstre hånd holder de nå en fold av tunikaen, eller en tekstrull. Bladet er nå helt forsvunnet.¹⁹⁹ Kvinnenes positur har atter endret seg, men ikke i større grad enn at motivet er blitt speilvendt. Hårlokkene på

Figur 17 "Skjønnheten av Palmyra" fra tidlig 200-tallet.

¹⁹⁵ Colledge 1976: 246

¹⁹⁶ Colledge 1976: 255

¹⁹⁷ Colledge 1976: 248

¹⁹⁸ Colledge 1976: 257

¹⁹⁹ Colledge 1976: 251

skuldrene har også forsvunnet, men man finner smykker og hårpynt i større grad enn tidligere.²⁰⁰

Endringene som er skissert over er kun et lite utdrag, og representerer de mest vesentlige skiftningene i gravbystene i den aktuelle perioden. Bystene ble ikke bare brukt som lokk over de enkelte avlukkene i loculi. Funn av dekorative byster har blitt gjort i flere av de største gravene, og det viser seg at disse er representasjoner av grunnleggerens nærmeste familie. Disse er enkle å skille fra minnessteinene ved at ordet *hbl* ikke blir brukt.

Et av hovedtrekkene som ble utsatt for de største endringene ut i fra hva Ingholt har illustrert, var altså overgangen fra glattbarbert til helskjegg hos menn etter 150. Denne endringen skjer ikke bare her, men er også et av de tydeligste endringene i romerske keiserfremstillinger.

Overgangen skjer brått med keiser Hadrian, som regjerer fra 117 til 136, og vedvarer gjennom den perioden vi nå befatter oss med.²⁰¹ L'Orange hevder at skjeggløse keisere hadde vært trenden helt siden Aleksander den Store, og at Hadrians brudd med denne lange tradisjonen speiler en mentalitetsendring hvor man igjen inspireres av det klassiske Hellas.²⁰² Det er altså kun et par tiår som skiller denne overgangen i Roma fra de endringene Ingholt har funnet i Palmyra, noe som taler for at romersk innflytelse har fått gjøre seg gjeldende i fremstillingen av palmyrenske menn.

Et annet trekk som Ingholt har funnet at endret seg over tid, var at utformingen av iris og pupiller gikk fra å være tydelige, til at man finner tilfeller hvor de ikke markeres overhode. Man tenker raskt på keiserlige fremstillinger fra Roma også i dette tilfellet, men her er det noe som skurrer. Det er også i dette tilfellet fra den andre gruppen og utover at man ser denne utviklingen, altså fra 150. Øyne uten markører var veldig vanlig blant de tidligste keiserne i Roma, og byster av Hadrian viser også dette trekket.²⁰³ Men man trenger ikke lete lenger enn til Antoninus Pius (136-161), før man finner at også denne trenden forsvinner fra den romerske keiserkunsten. Antoninus Pius, Caracalla og alle keisere frem til og med senantikken fremstilles nå med meget tydelige iriser og pupiller.²⁰⁴ Hvordan kan det ha seg at det stikk motsatte opptrer i Palmyra, i akkurat den samme perioden hvor de tydelig ser til romerne for inspirasjon? At denne endringen ikke ser ut til å ha blitt en gjennomgående trend i alle bystene kan tyde på at

²⁰⁰ Colledge 1976: 261

²⁰¹ L'Orange 1967: 52-166

²⁰² L'Orange 1967: 52

²⁰³ L'Orange 1967: 52-60

²⁰⁴ L'Orange 1967: 62-166

det muligens bare var noen håndverkere eller verksteder som prefererte denne stilen, eller at disse var utlærte i Romerriket før Antoninus Pius' tid, og sådan holdt trenden i live i Palmyra. Her ser det nesten ut til at romerne muligens har hentet sin inspirasjon fra sine østlige provinser. I begge disse tilfellene er det utrolig synd at byster, og for så vidt også store deler av palmyrensk kunst, har blitt separert fra sin umiddelbare kontekst. Hadde man kunne sett nærmere på innskriftene som fulgte med disse bystene, og også annen kunst relatert til dem, hadde man kunne dannet seg hypoteser om nettopp hvem som valgte å følge hvilke trender.

4.3 MALERIER

Foruten fargelegging av byster og relieffer, finner man også en del veggmalier i palmyrenske graver. Disse ser ut til å ha blitt introdusert rundt år 150, og den første er i all sannsynlighet et av Hadrian fra 149/150.²⁰⁵ De var mest vanlige i hypogea, og det best bevarte eksemplet, og også et av de tidligste, er det som dekorerer hovedkammeret i de tre brødres grav.

I en halvsirkel over loculi i enden av kammeret portretteres den hellenistiske myten om bortføringen av Ganymede. Om vi skal tro innskriftene ser dekorasjonen ut til å ha blitt tilført graven i 191.²⁰⁶ Mange versjoner av myten eksisterer, men det går i hovedsak ut på at Zevs ønsket seg en vakker tjenestegutt, og i form av en ørn bortførte Ganymede, sønn av Tros av Troja. Fremstillinger av denne myten har vært favorisert gjennom hele den hellenistiske verden, muligens på grunn av Ganymedes barnlige vakre ansikt. Tilstedeværelsen av greske myter i de palmyrenske gravene er oppsiktsvekkende. Religionen i Palmyra var av østlig opprinnelse, og kun i noen tilfeller finner vi at disse gudene ble parett med sine greske motstykker.²⁰⁷ Disse sammenlikningene har trolig blitt gjort av de tilflyttende kolonistene fra helleniserte og greske områder for å gjøre overgangen til en ny religiøs kultur enklere, og ikke av den opprinnelige bosetningen. Store deler av kunsten i byen hadde religiøse konnotasjoner, og utallige gudebilder og symboler er gjengitt i samme stil som vi kjenner fra bystene og stelaene. Men vi finner ingen offentlige representasjoner av greske guder eller myter i samme stil som vi gjør i noen av gravene. Ingen spor tyder heller på at de tre brødrene er av annen avstamning enn palmyrensk, noe som indikerer at de har blitt påvirket fra en utenforstående kilde. I følge Colledge florerte

²⁰⁵ Colledge 1976: 124

²⁰⁶ Colledge 1976: 125

²⁰⁷ Bel og Baalshamin med Zevz, Nergal med Herkules, Allat med Atene (i senere tid).

det med kunstneriske kopibøker i den romerske verden, og han mener at det må være her de har fått inspirasjonen fra.²⁰⁸ Det samme vil i så fall også gjelde for freskoen av Akilles fra samme grav. Akilles er avbildet i henhold til historien hvor han i et forsøk på å unngå krigen mot Troja, forklær seg som kvinne blant Kong Lycomedes døtre. Han viser seg likevel å bli avslørt av Odyssevs, og kaster kvinneklærne.²⁰⁹ Denne myten er velrepresentert i romersk gravkunst, men i følge Colledge, aldri i akkurat denne versjonen.²¹⁰ Han ser for seg at scenen skal forestille at sjelen kaster kroppen når døden inntreffer, mens Ganymede og ørnen symboliserer at sjelen forlater kroppen.²¹¹ Denne symbolikken tyder på at palmyrenerne så for seg en annen tilværelse for sjelen etter døden, et tema som vil bli nøye diskutert i neste kapittel. Det ser ikke ut til at de har hatt noen religiøs karakter, men heller symbolsk og dekorativt, siden de ikke opptrer i andre religiøse kontekster.

Gravene er den største kilden vi har til malerier i Palmyra, da det er disse som i hovedsak har blitt bevart. Vi finner representasjoner av små bevingede Niker, eller seiersgudinner, og bankettscener også her.²¹²

4.4 OPPSUMMERING

Figurer og scener i palmyrensk kunst var gjennomsyret av en uverdlig tidløshet. Portrettene reflekterte et indre sjelsliv, og man ser sjeldent at figurene og ansiktstrekk er realistiske, mens klesdrakt og smykker er detaljerte. Det produsertes lite hverdagskunst, det profane og legendariske var i sentrum. Kunsten speilet en himmelsk symbolisme, særlig representert av gravbystene. Colledge nevner elementer hentet fra hellenismen, Orienten, Assyria, det gamle Persia og Hellas, og konkluderer med at en så avansert blanding må ha funnet sted *før* palmyrensk kunst vokste frem. Det eneste stedet hvor alle disse kulturene suksessivt har gjort seg gjeldende hevder Colledge er i Mesopotamia, nærmere bestemt Babylon, destinasjonen for tallrike handelskaravaner fra Palmyra og en innflytelsessfære for flere nærliggende regioner. Han

²⁰⁸ Colledge 1976: 132

²⁰⁹ Colledge 1976: 85

²¹⁰ Colledge 1976: 132

²¹¹ Colledge 1976: 132

²¹² Colledge 1976: 87

karakteriserer frontaliteten og måten de stilte skulpturene opp side om side som et typisk partisk trekk, men understreker at dette også finnes i hellenistisk og gresk-romersk kunst.²¹³

De veldig livaktige gjengivelsene i romersk kunst finner vi ikke mange likheter til i Palmyra, men vi ser over tid at noen av trendene fra Roma også gjør seg gjeldende her. Triclinia i form av sarkofager var veldig vanlig i den romerske verden, og selv om innflytelsessfærene kan ha vært mange, er det nok mest sannsynlig at trenden har blitt videreført herfra siden de ikke har vært et konstant element i Palmyra. Bystene viser også tegn på påvirkning vestfra, med innføring av skjegg og en mer anatomisk korrekt utforming. Stilen i seg selv, med symboler og dekorasjon, forblir derimot i stor grad den samme. Resultatet er i høy grad synkretistisk.

Sarkofager utformet som bankettscener, er likevel ikke et vestlig fenomen, og ei heller østlig. Her har palmyrenerne atter en gang vært meget originale. Bankettscenene som sådan ser vi at var vanlig i det gamle Persia, mens sarkofagene kan ha vært et resultat av romersk påvirkning.

Greske myter funnet malt på veggene i de tre brødres hypogeum, indikerer at de identifiserer seg vertikalt med den romerske eliten. Det faktum at denne graven er den mest prominente i hele Palmyra, taler også for at brødrene tilhørte toppsjiktet i palmyrensk samfunnsliv. Sammen med sarkofagene som i de fleste tilfeller var forbeholdt eliten, kan maleriene tale for en økt vestlig identifisering blant eliten, men ikke blant folket som helhet.

²¹³ Colledge 1976: 218-220, 236, 241

BEGRAVELSEN OG LIVET ETTER DØDEN

5.1 TIL JORD HAR DU KOMMET.....

Både kremasjon og jordfesting var vanlige former for gravleggelser i det antikke Roma. Cicero og Plinius den eldre oppgir jordfesting som romernes eldste tradisjon²¹⁴, selv om de tidligste gravfunnene fra 1000 fvt. er kremasjon. Dikteren Lukrets omtaler begge formene som sidestilte tradisjoner i sitt verk, *De Rerum Natura*, skrevet på hundretallet fvt.²¹⁵ Likevel ble jordfesting betraktet som gammeldags og umoderne da Cornelii-slekten insisterte på denne formen for begravelse i over to hundre år.²¹⁶ Mumifisering ble sett på som veldig eksotisk og fremmed,²¹⁷ men blir også nevnt i kildene. Tacitus skriver på slutten av det første århundret at Neros kone Poppaea ble mumifisert med forskjellige urter før hun ble lagt i mausoleet. I samme avsnitt avslører han hva han anser som sin samtids *romerske* tradisjon, *romanus mos*, nemlig kremasjon.²¹⁸ De høytstående romerne fikk urnen sin plassert i høyt dekorative graver langs hovedgatene ut av byen,²¹⁹ men slik var ikke realiteten for de laveste stendene. De fattigste hadde ikke midler til å betale for en slik seremoni, og muligens ikke annet enn et hull i bakken på det offentlige gravstedet på Esquilinhøyden. For å unngå denne skjebnen ble stønadsgrupper, klubber og foreninger dannet, og individer kunne slik få urnen sin plassert i et *loculi* i en større katakombe

²¹⁴ Plin. Nat. 7.187, Cic. Leg. 2.22

²¹⁵ Luk. 2.887-893 :

.... I see not why 'twere not
Bitter to lie on fires and roast in flames,
Or suffocate in honey, and, reclined
On the smooth oblong of an icy slab,
Grow stiff in cold, or sink with load of earth
Down-crushing from above.

²¹⁶ Carroll 2006: 5

²¹⁷ Carroll 2006: 6

²¹⁸ Tac. Ann. 16.6

²¹⁹ Cowell 1961: 93

eller grav. Det må i følge Cowell ha eksistert flere hundre av disse såkalte *columbaria*, som på norsk betyr dueslag, i Roma.

Den vanligste formen for begravelser i det gamle Mesopotamia var jordfesting eller gravleggelser i forskjellige former for kister.²²⁰ Kremering ser ikke ut til å ha forekommet på noe tidspunkt²²¹, ikke et underlig faktum sett hvordan de anså det å bli brent til døde. Vers fra den babylonske myten om Gilgamesh viser at døde som ikke fikk en skikkelig begravelse led en stakkarslig skjebne, og verst var det for dem som døde i brann og ikke hadde en kropp å gravlegge: "Hans ånd er ikke i underverdenen, hans røyk gikk opp til himmelen".²²² Andre vers

foreslår at det var forventet at den avdøde skulle overlevere gaver til gudene av underverdenen, og at det sådan var viktig at den avdøde får med seg gjenstander til dette formålet i graven.²²³ I de tilfellene man har funnet rester av tekstiler og metaller på de avdøde i Mesopotamia, avslører de at trenden var å bli kledd i sitt flotteste tøy og smykker.²²⁴

Figur 18: Mumie fra Palmyra

Mumifisering og preservering var den vanligste måten å ta hånd om de døde på i Palmyra. Den avdøde ble tullet inn i tekstiler som vanligvis var avkutt fra gamle plagg dyppet i vann og myrra, og ble tilslutt bløtlagt i harpiks eller asfaltholdig væske. Det tørre og stabile klimaet i tårnene gjorde at likene var lett å bevare, men beklageligvis har gravrøvere forsynt seg av de fleste eksemplarene.²²⁵ De avdøde ble så ikledd luksuriøse tunikaer og særlig kvinnene ble dekorert med smykker, armbånd og perler.²²⁶ Jordfesting kunne forekomme i Palmyra, men dette var på et tidlig stadium, og fant sjeldent sted i perioden vi nå befinner oss i, og Mikalowski hevder at denne formen for begravelse kun var

²²⁰ Black og Green 1992:59

²²¹ Black og Green 1992:59

²²² Black og Green 1992: 28

²²³ Black og Green 1992:28

²²⁴ Black og Green 1992:62

²²⁵ Gawlikowski 2005: 50

²²⁶ Saito 2005: 154-158

forbeholdt de aller fattigste. Disse ble i følge ham gravlagt i enkeltgraver i ørkenen, hvor man i noen tilfeller har funnet beskjedne gravsteiner.²²⁷

Kremasjon på sin side var en tilsynelatende fraværende tradisjon i oasen. Det er selvfølgelig umulig å si noe om hvorvidt de overhode har funnet sted eller ei, det eksisterer bare ingen kilder til forekomsten. Det faktum at de gravene man *har* funnet urørte inneholder hele personer, taler også for dette. At gravene i tillegg alltid var bygd i full lengde, og ikke som små avlukker for aske, og at de tok seg bryet med å bevare de avdøde i form av mumifikasjon, kan indikere at vi her snakker om en tradisjon uten kremasjon. Dermed er det plausibelt at de vi funnene vi har fra Palmyra er representative for hele befolkningen.

På slutten av 100-tallet ser vi en ny form for gravleggelse i Palmyra. Som vi har sett har det til nå vært vanlig å gravlegges i avlukker i loculi, og selv om dette fortsetter å være normen begynner noen palmyrenere å gravlegges i sarkofager. Som vi så i forrige kapittel ble disse plassert frittstående i sentrum av krypten, gjerne i selskap av flere sarkofager. Det er som oftest grunnleggeren av graven, eller hans arvinger som inntar denne hedersplassen.²²⁸ Sarkofagene er forkledd som bankettsenger, eller sjeselonger, med bein i fronthjørnene. Mellom disse beina er det ofte avbildet byster eller medaljonger av avdødes slektninger, levende og døde, eller stående tjenere, hester og kameler. På lokket ligger en representasjon av den avdøde, lik de bankettscenene man til nå har sett i relieff-form.²²⁹ Eliten har altså fått et behov for å markere sin egen grav på en mer spektakulær måte enn resten av befolkningen. Sett sarkofagenes opphav i østen og det gamle Hellas er det vanskelig å ikke trekke de slutninger at en helleniseringsprosess har funnet sted i byens øverste stratum. Men det faktum at sarkofager også var veldig vanlig blant de øverste samfunnslag i Romerriket, skal vi ikke se bort ifra at vi har med romanisering å gjøre. De mest prominente innbyggerne ser således ut til å identifisere seg mer vertikalt heller enn horisontalt med de andre innbyggerne. Vi ser også at flere av innehaverne av slike sarkofager innehar romersk borgerskap²³⁰, noe som tilsier at denne vertikale identifiseringen kanskje kan være til sine overherrer i vest. I kapittel 7 skal vi se nærmere på denne tesen, og finne ut hvor dypt denne vertikale identifiseringen faktisk stakk.

²²⁷ Mikalowski 1970:15

²²⁸ Colledge 1976: 218-220

²²⁹ Colledge 1976: 236,241

²³⁰ Se kapittel 7

Det er ikke bare kollektive tradisjoner man kan få et inntrykk av ved å studere gravskikk. En av de mest interessante delene av gravkultur, er at selve graven skal representere det som er kulturelt viktig for den avdøde. Prioriteringer må gjøres angående hvilke attributter som skal eksponeres, og valgene man tar vil speile hva samfunnet som helhet synes var viktig å legge vekt på i livet generelt. Gravkulturen kan altså fortelle oss noe om både den offentlige og private sfære, gi et innblikk i samfunnets og individets identitet. En person har, som vi tidligere har sett, et nummer av forskjellige identiteter som ikke alle kan gjenspeiles på en gravstein. Det kan legges vekt på yrke, stamtavle, etnisitet eller religion, det hele betinger på kulturell bakgrunn.

For romere som hadde råd til å oppføre monumenter over sine døde, viser gravskriftene at de fleste gravsteinene ble laget *vivus sibi fecit*, altså mens han eller hun fortsatt var i live.²³¹ Dette betyr at den avdøde har hatt en stor finger med i spillet om hvordan han eller hun skulle framstilles etter sin død. Plinius den yngre skriver om tilfeller hvor dette ikke blir gjort, men at instruksjoner har blitt gjenlagt til de nærmeste. For konsulen Verginius Rufus viste det seg likevel at dette ikke lot seg gjøre. Han hadde gitt sine arvinger beskjed om at hans minnetavle skulle inneholde hans navn og en liste av hans største bragder, men hans arvinger hadde forsømt hans ønsker.²³²

I Palmyra er det enkelt å skille gravinnskrifter fra andre ved bruken av ordet *ḥbl/ wḥbl*, som kan oversettes til norsk som "akk!",²³³ som vi ser i denne innskriften fra en gravfasade i den sørvestlige nekropolen:

- 1 ḥbl tyms' br
- 2 zbd' th qys'
- 3 wbnwhy pzbd' th
- 4 brh wḥbl tym'
- 5 brh wḥbl 't' qb
- 6 brh wḥbl 'qmt
- 7 brh tym' 'mhwn
- 8 wḥbl šlmt
- 9 mrbythwn²³⁴

²³¹ Carroll 2006: 87

²³² Plin. Brev 6. 10. 3-5

²³³ Colledge1976: 72

²³⁴ PAT 1220; Inv 8 63

*Helas! Taimsâ, fils de Zabd'attheh Qaisâ et ses fils; à savoir: Zabd'attheh, son fils; hélas! Taimê, son fils: hélas! Ath'aquab, son fils; hélas! Aqmat, fille de Taimê, leur mere; hélas! Šalmat, leur nourisse.*²³⁵

Ut ifra denne innskriften ser vi også hvor viktig genealogi er for å identifisere individene. Som vi vil se i kapitlet om navnekultur, har ikke palmyrenerne etternavn, men merker sin avstamning ved bruken av "sønn"- og "datter av". Denne avstamningen er patrilineær, noe som vil si at de følger den mannlige slektslinjen. I motsetning til i Roma finner man ikke i Palmyra et behov for å markere sine bragder på gravstøttene, men man kan i noen tilfeller skille ut enkelte yrkesgrupper ut ifra dekorasjoner på skulpturene. Eksempler på dette er prestehatter, nål og spindel, verktøy, etc.²³⁶ Den eneste gruppen som ser ut til å ville adskilles fra de andre, er de frigitte slavene, som til stadighet oppfører denne bragden på innskrifter.

På minnetavlen kan det ofte være vanskelig å skille hvem av personene som har gått av med døden, og hvem som fortsatt levde på det gitte tidspunktet den ble reist. For å skille disse var det vanlig i Roma å plassere den greske bokstaven theta, Θ, foran den avdødes navn. På graver i Palmyra finner man en helt annen måte å skille disse på. Graver fra det andre og tredje århundret viser en drapert gardin bak den avdøde, mens andre figurer, gjerne gjenlevende familiemedlemmer, blir stående uten. *hbl* blir også brukt foran navnene på avbildninger av avdøde.²³⁷

Minnetavlene i Palmyra sier ingenting om de er laget før eller etter individet har gått bort. Men det er i likhet med Roma også her avbildet levende familiemedlemmer sammen med den døde. Som nevnt i avsnittet over ble den avdøde fra senere tid markert med en gardin hengende bak vedkommende. Fra tidligere tider var det mer vanlig kun å avbilde den avdøde, eller utføre andre individer i mindre skala for å markere dette skillet.

²³⁵ Oversatt i Inv VIII: 63: Helas! Er *hbl*/ *wḥbl*.

²³⁶ Ploug 1995.

²³⁷ Carroll 2006: 88

5.2 LIVET ETTER DØDEN - TRO UTTRYKT GJENNOM GRAVKUNST OG MINNESKRIFT

Alle kulturer har sin egen tilnærming til, og oppfattelse av døden. Som Davies, Green og Black har påpekt var det å ikke bli begravd den ultimate nedverdiggelse i det nære østen, da man i et slikt tilfelle har blitt utstøtt fra både menneskeheten og gudene.²³⁸

Senere forskning har kommet fram til at riter ikke bare skal tolkes i en religiøs sammenheng, men også i en sosial. Med dette menes at det ikke bare er samfunnets religiøse tro som formidles gjennom slike ritualer, men også samfunnets sosiale kollektiv.²³⁹

Van Gennep uttaler at overgangsriter som begravelser, har en tredelt funksjon som involverer et individs sosiale "bevegelser": dets inkludering i, separasjon og overgang fra samfunnet.²⁴⁰ De fysiske levningene etter disse overgangsrundene, slik som graver, vil stå igjen som et minnesmerke over lokale tradisjoner for samtiden så vel som etterkommerne. Så hva forteller de fysiske levningene oss om palmyrenernes syn på overgangen fra liv til død?

Iain Browning sier ikke mye om temaet, men ser for seg å være omgitt av sine døde, som de var i Palmyra, var som å ha en familiær direktelinje til gudene.²⁴¹ Kiyohide Saito argumenterer for at det er nettopp den enkle begravelsen som taler for palmyrenernes tro på et liv etter døden. Med enkel mener han at selv om det er funnet objekter sammen med de døde i noen graver²⁴², var ikke slike offergaver tradisjonelt plassert i gravene. Han mener det er sannsynlig at palmyrenerne trodde at døden bare var en fortsettelse av livet på jorden, og at den kun innebar en reise til evighetens hus som indikert av innskriftene i gravene.²⁴³

²³⁸ Davies 1999: 21

²³⁹ Laneri 2007: 2

²⁴⁰ Laneri 2007: 3

²⁴¹ Browning 1979: 178

²⁴² Disse objektene er hovedsakelig lamper, smykker, perler og kar. Se Saito 2005 s. 154-8

²⁴³ Saito 2005: 158

Malcolm Colledge stiller seg enig i at palmyrenerne trodde på et liv etter døden. Dette mener han er på grunn av den omhyggelige måten de tok hånd om sine døde på, gjennom konservering og mumifisering. Han sier derimot det motsatte av Saito, og påpeker at store variasjoner av objekter ble begravd sammen med den avdøde i alle former for graver. Det er funnet glass, lamper, smykker, keramikk, mynter, kister, leker, og til og med en pipe.²⁴⁴ Som Saito, underbygger også Colledge teorien om livet etter døden med bruken av *bt 'lm'* eller *nefesh*, evighetens hus, med andre ord at grunnleggerne av graven bygger den for sine etterkommere "for alltid".²⁴⁵

Mesopotamerne ser ut til å ha trodd at livet etter døden bestod av en tilværelse som en ånd eller et spøkelse i en mørk underverden.²⁴⁶ De gjenlevende måtte sørge for offergaver i form av mat, drikke og olje til sine avdøde slektninger, og om dette ikke ble overholdt ville den avdøde stige opp fra underverdenen og besøke de levende på overflaten.²⁴⁷ Saito ser forekomsten av vannkar og brønner i de palmyrenske gravene som et tegn på at de ofte ble besøkt av den gjenlevende slekten.²⁴⁸ Men kan de kanskje være der for de avdøde heller enn de besøkende?

Gravene i Palmyra indikerer altså at palmyrenerne trodde på en form for tilværelse etter døden, eller i alle fall at døden ikke var så brå og absolutt. Dette er likevel ikke identisk med en tro på en frelse etter døden. I følge Drijvers er livet etter døden i Palmyra heller en del av et velstrukturert kosmos og samfunn, hvor ikke engang døden kan ødelegge den hellige garanterte rangen.²⁴⁹ Drijvers mener også at de mange tårngravene og hypogea ikke gir inntrykk av en stor interesse for en annen verden, men heller en stolt demonstrasjon av den rikdom og makt den merkantile eliten innehadde.²⁵⁰ Han hevder at bankettscenene i gravenes sentrum representerer grunnleggeren som pater familias i midten av hans slektninger, og er i all sannsynlighet ikke et bilde på et måltid i dødsriket eller i himmelen, men viser en rik familie på sitt lykkeligste mens de nyter et luksuriøst liv.²⁵¹

²⁴⁴ Colledge 1976: 62

²⁴⁵ Colledge 1976: 62

²⁴⁶ Black og Green 1992: 27

²⁴⁷ Black og Green 1992:28

²⁴⁸ Saito 2005: 158; Grunnen til at han sier at det kun er slekten, er at gravkamrene har lås på dørene.

²⁴⁹ Drijvers 1982: 714

²⁵⁰ Drijvers 1982: 714

²⁵¹ Drijvers 1982: 714

Problemet med tolkning og analysering av palmyrenske graver og gravkunst er at symbolene er en bildebok som har mistet sin tekst. Vi har ingen litterære kilder til palmyrensk mytologi og ritualer, vår kunnskap er basert på relieffer, innskrifter, et fåtall hellige lover og mosaikk. Kjennskapen til tempelritualer, religiøs doktrine og oppførsel, myter og bønner er lik null, og baserer seg på tolkninger og sammenlikninger av kilder herfra med de i området rundt. Således kan en generell beskrivelse av palmyrensk religion skisseres. Ved siden av en lokal religiøs tradisjon som mest sannsynlig kan tilskrives den arameiske populasjonen, ser man substansielle påvirkninger fra babylonsk kultur.²⁵² Man kan også finne spor etter andre vest-semittiske og arabiske tradisjoner. Bel og Nebo-kultene er med stor sikkerhet babylonske, mens Ba'alshamen, himmelens herre, er vest-semittisk.²⁵³

Palmyrensk kultur og religion viser i likhet med de romerske en stor kapasitet for assimilering og fleksibilitet. Disse kvalitetene, ofte omtalt som synkretisme, forekommer særlig i tilvenningen av fremmede kulturer og konsepter inn i Palmyras egne tradisjoner. Det betyr ikke nødvendigvis at Palmyras religion er et amalgam av lokale og fremmede elementer mikset til en religiøs masse, det kan også implisere at palmyrenerne i fremmede settinger var kapable til å uttrykke særegenhetene i deres egen religion.²⁵⁴

Ved første anskuelse ser overraskende nok religion ut til å ha blitt forbigått i palmyrensk gravkultur. De tradisjonelle gudene opptre ikke i sin sedvanlige stil som de gjør ellers rundt om i byen. Ei heller nevnes de i stor grad i minneskriftene.

Betyr dette at religion og død var to adskilte sfærer?

Som vi har sett tidligere, gikk palmyrenerne grundig til verks for å unngå å bli glemt etter sin død. Gravene er majestetiske, og dets interiør intet mindre. Å bli erindret av etterkommerne er utvilsomt viktig, men i følge Harold Mytum er religion aldri så viktig i en familie eller et samfunn som den er ved dødsfall.²⁵⁵ Den avdødes religiøse hengivenhet påvirker hvordan man behandler levningene, hvordan de bissetes og hva man velger å fremheve på minnesmerket.²⁵⁶ I et religiøst samfunn som Palmyra var, ville det derfor vært meget bemerkelsesverdig om denne delen av deres kultur ble utelatt i overgangen fra liv til død.

²⁵² guden Bel, originalt kalt Bol, som er hentet fra det vest-semittiske Ba'al

²⁵³ Drijvers 1982: 713

²⁵⁴ Drijvers 1982: 715

²⁵⁵ Mytum 2004:138

²⁵⁶ Mytum 2004: 138

5.3 DØDENS IKONOGRAFI - RELIGIØS ELLER BARE PYNT?

Foruten bankettrelieffer og byster, finner man også andre skulpturer og veggmalier i gravene. De greske mytene fremstilt på veggmaleriene, og de greske figurene i skulpturene er de eneste elementene som gir inntrykk av en trosretning i palmyrenske graver. Maleriene ble nøye gjennomgått i kapittel 4, og vi så her at disse mest sannsynlig ikke var av religiøs karakter, men heller symbolsk.

Niker er veldig vanlige i den palmyrenske gravkulturen. Disse bevingede menneskeliknende skapningene er ofte funnet bærende på medaljonger med avbildninger av den avdøde på, som dem vi finner i de tre brødres grav. Man finner dem også rundt døråpninger, i takhvelvinger eller som skulpturer stående på globuser.²⁵⁷ Deres tilstedeværelse i palmyrensk gravkunst ser ikke Drijvers på som hverken romersk eller gresk, siden gresk innflytelse i palmyrensk religion er marginal på det beste.²⁵⁸ Han mener videre at alle greske elementer i palmyrensk religion, det være seg greske navn på guddommer eller måte å fremstille dem på, er kun en forkledning av palmyrensk religion og tradisjon.²⁵⁹ At Nikene ikke er av vestlig innflytelse støttes av undertegnede, da disse er kjent fra både mesopotamsk og egyptisk religion, og den bevingede Sha'taqat kan spores helt tilbake til sivilisasjonen i Ugarit.²⁶⁰ Nikens betydning i denne konteksten, derimot, er i følge Colledge en slags «seier over døden», et konsept mest sannsynlig hentet fra det nære østen.²⁶¹ Disse er likevel ikke forbeholdt gravene, og er et vanlig fenomen i all palmyrensk kunst.

Kulturene som etterfulgte hverandre i det gamle nærøsten tok i bruk en betydelig mengde dyrebilder i sin ikonografi.²⁶² Dyrelivet i palmyrensk kunst akkompagnerer ofte guddommene på relieffer og skulpturer. Et av de første dyrene som dukker opp i kunsten her er et fabeldyr, en griff. Denne skapningen med ørnehode og bevinget løvekropp ble til å begynne med forbundet

²⁵⁷ Colledge 1976, Drijvers 1982, Kaizer(2002)

²⁵⁸ Drijvers 1982: 721

²⁵⁹ Drijvers 1982: 721

²⁶⁰ <http://www.thaliatook.com/OGOD/shataqat.html> (10.09.2010)

²⁶¹ Colledge 1976: 81,209

²⁶² Werness, 2006: 6

med guden Malakbel, men ble i følge Colledge senere også assosiert med den vestlige Nemesis.²⁶³ Griffen er ikke funnet i noen palmyrenske graver, og er derfor ikke av videre interesse for denne oppgaven. Andre dyr i palmyrensk kunst, som løver, fugler, slanger og skorpioner ser også ut til å inneha en religiøs symbolisme, og særlig ørner ser ut til å alltid ha religiøse konnotasjoner.

Figur 19: Ørn fra Ba 'alshamintemplet, hvor ørnen symboliserer Ba'alshamin, flankert av Aglibol og Malakbel

Colledge hevder at ørner som har utstrekke vinger og hodet snudd til siden symboliserer en av himmelgudene, Bel eller Ba'alshamin, og er typisk for det gamle Midtøsten.

²⁶⁴ Om vingene er åpne, men

ikke utstrekke, ofte med en krone eller blader i nebbet eller klørne, blir den i følge ham en budbringer av evighet og ære. Denne typen ørn var populær i både den romerske og partiske verden, og var vanlig i Palmyra fra det første århundret og frem til byens fall.²⁶⁵

Forskjellige fugler dukker opp i mesopotamsk kunst som symbol på guddommer,²⁶⁶ og det gjorde også i den gresk-romerske verden. Foruten å være Zevs/Jupiters akkompagnement, var ørnen også et symbol på Romas imperielle seier og rikets storhet, i tillegg til et symbol på keiseren selv.²⁶⁷ Ørnen som bilde på opphøyelse til guddommelig status etter døden var et hett tema i gravkunsten i det antikke Roma. På et portrett fra Cabinet des Medailles i Paris, er Germanicus avbildet flyvende mot himmelen på ryggen til en ørn. Fuglen ble også sluppet løs over likbål i en representasjon av sjelens befrielse.²⁶⁸

Sartre hevder at de arabiske gudene ikke ble fremstilt tradisjonelt i Palmyra, noe som gjorde det lettere å adoptere fremmede modeller. Gudene som representerte Zevs, sier han videre, har lånt lynet og ørnen, som det finnes mange av her, fra Hellas.²⁶⁹ Man skal ikke se bort ifra at dette

²⁶³ Colledge 1976: 159

²⁶⁴ Colledge 1976: 158

²⁶⁵ Colledge 1976: 158

²⁶⁶ Black og Green 1992:43

²⁶⁷ Toynbee 1971:242

²⁶⁸ Toynbee 1971:242

²⁶⁹ Sartre 2005: 307.

faktisk er tilfellet, men mesopotamske guder er også kjent for å følges av lynbolten og ørnen²⁷⁰, og de kan dermed ikke sies å være noe spesifikt hellenistisk moment. Drijvers virker sikker i sin sak når han hevder at ørnene i palmyrenske graver representerer Bel.²⁷¹ Dette sammen med Colledges funn om at ørnen representerer både Bel og Baalshamin, og at ørnene er et av de vanligste ikoner i palmyrensk gravkunst, viser at religion så absolutt ikke var fraværende i palmyrensk gravkultur. Men hva formål hadde den religiøse kunsten? Kan den si noe om lokalbefolkningens oppfattelser om livet etter døden? Ørnene er ofte avbildet sammen med nikene, og en tese kan være at medaljongene nikene bærer representerer sjelen som har seiret over døden, og tas i mot av Bel, ørnen. Men dette er bare en tese, og kan ikke underbygges av annet enn ikonografien i gravene.

Selv om de ikke opptrer hyppig, har det blitt funnet flere tilfeller hvor nøkler er avbildet på gravbyster. Flere av nøklene bærer inskripsjoner som *Dios Neikh*²⁷² og *bt'lm*²⁷³, henholdsvis gresk for *Zevs' seier/guddommelig seier* og arameisk for *evighetens hus*. Drijvers har selv oversatt *Dios Neikh* med *Zevs' seier*, men en annen mulighet er guddommelig seier. Om det står for *Zevs' seier*, er dette mest sannsynlig Bel, som blant annet var den palmyrenske seiersguden. I alle tilfeller er det ikke snakk om den *Zevs* slik vi kjenner han fra gresk mytologi, men heller en assosiasjon. Drijvers er meget tydelig på at palmyrenerne ikke tilba greske guddommer, men at de greske fremstillingene i både kunst og navn er palmyrensk religion i gresk forkledning.²⁷⁴ Drijvers er igjen bestemt i sin sak, og hevder disse nøklene skal åpne dørene for sjelens inngang til Bel og himmelriket.²⁷⁵ Nøkler, sier han, er et velkjent fenomen i mesopotamsk religion, og solguden Šamaš, Aion Kronos og Cautopates er kjent for å være bærere av nøkler til himmelen.²⁷⁶ Det er vanskelig å si om dette faktisk er tilfellet, selv om Drijvers mener at dette er den eneste logiske forklaringen. Ingen av de ovenfornevnte gudene kjennes fra palmyrensk religion, men dette betyr heller ikke at de ikke kan ha overført sterke mesopotamske tradisjoner til sine egne guder, som for øvrig også er mesopotamske av opprinnelse. Drijvers underbygger

²⁷⁰ Black og Green 1992: 43, 118.

²⁷¹ Drijvers 1982: 718

²⁷² *Dios Neikh* står ikke innskrevet på samme nøkkel. Det er to separate nøkler ved siden av hverandre.

²⁷³ Drijvers 1982: 711

²⁷⁴ Drijvers 1982: 721

²⁷⁵ Drijvers 1982: 720

²⁷⁶ Drijvers 1982: 720

sine teser med bruken av gardiner bak den avdøde på gravrelieffer, som de fleste forskere er enige om at symboliserer overgangen fra livet til en tilværelse i evigheten, *bt 'Im'*.²⁷⁷

Løven ble forbundet med mange forskjellige guddommer i det gamle Mesopotamia, men mest av alt med gudinnen Allat. Den store, rekonstruerte løven som tårner opp ved inngangen til museet i Palmyra hørte opprinnelig hjemme i Allats tempel.²⁷⁸ Hun ble fremstilt sittende blant to løver, eller i militærhabitt, og er også funnet i form av den greske Atene.²⁷⁹ Her er det likevel løvene som er av størst interesse, for blant utsmykningene ofte funnet i palmyrenske graver finner vi nettopp løvehoder. Disse løvehodene er formet som dørbankere, og sammen med nøklene utgjør de et meget interessant spørsmål. Kan selve graven anses som en portal til dødsriket? Som vi har sett har Drijvers en teori om Bel og himmelriket, at det er hit palmyrenerne kommer etter livet er over. Men hva om en annen sterk mesopotamsk tro har funnet veien inn i Palmyra?

Løvene i Palmyra var altså fremfor alt et symbol på gudinnen Allat. Allat opptrer også i det gamle mesopotamske panteonet, men er bedre kjent under navnet Ereškigal²⁸⁰. Det er usikkert om disse to har andre likheter enn navnet, men tatt i betraktning at den babylonske religionen er sterkt representert i Palmyra, kan man ikke se helt bort ifra at det kan eksistere en viss sammenheng her. Ereškigal er i følge de gamle babylonske sagnene Ištar's søster, og hennes mann er Nergal²⁸¹, begge velrepresenterte i Palmyra. Navnet Ereškigal betyr "dronning av underverdenen", og hun var naturlig nok mesopotamernes dødsgudinne. Hun vokter den endelige døren inn til underverdenen, Ganzir, som igjen var beskyttet av syv portaler.²⁸² Kan det være at løvene vi finner i palmyrenske graver kan symbolisere Allat, og at hennes mesopotamske rolle som dødsgudinne også her har gjort seg gjeldene?

Da dr. Ted Kaizer ble presentert for denne tesen, sier han at selv om han aldri før har sett denne sammenlikningen gjort av andre, fant han den meget interessant. Nøklene og dørbankerne sammen tyder, også for ham, klart på et symbol for inngangen til tilværelsen etter livet. Om løvene skal representere Allat, og hennes rolle som vokter over underverdenen, er han usikker

²⁷⁷ Drijvers 1982: 720, Colledge(1976), Kaizer(2010)

²⁷⁸ Kaizer 2002: 104.

²⁷⁹ Kaizer 2002: 105.

²⁸⁰ Black og Green 1992: 77, Allat var hennes Kaldeiske navn.

²⁸¹ Ferguson 1972: 10-12

²⁸² Black og Green 1992: 77

på, men mener at spørsmålet må stilles og diskuteres til fulle.²⁸³ Jeg vil på ingen måte si at jeg har funnet svaret på et spørsmål ingen før meg har klart å besvare, men heller at denne sammenlikningen og denne tesen KAN ha noe for seg. Det er ingen klare indikasjoner i palmyrensk religion på at Bel skal være en vokter over livet etter døden, ei heller Allat. Det er også vanskelig å se for seg Drijvers teser om at palmyrenerne så for seg etterlivet i himmelen, når de religionene palmyrenerne har adoptert var klare på at denne tilværelsen utspant seg i underverdenen. Sagnene om Ereškigal snakker også tydelig om *dører* som leder inn til dødsriket, noe som faller mer naturlig med tanke på nøkler og dørbankere funnet på palmyrenske gravrelieffer. Og med tanke på at Ereškigal også blir kalt Allat, og at dørbankerne ikke finnes i annen utforming enn løvehoder, er det ikke umulig at palmyrenerne så for seg en tilværelse i Allat/Ereškigals underverden.

5.4 Oppsummering

Måten man tok hånd om sine avdøde på i Palmyra avviker i hele tidsrommet fra metodene man finner i Roma. Kun de aller fattigste ble jordfestet, og fikk ikke engang ha sitt siste hvilested i nekropolene, men ute i ørkenen. Ingen tilfeller av kremering kan spores verken her eller i områdene rundt, og man ser at flammer fra gammelt av hindret sjelen i å nå underverdenen. Å plassere den avdøde i loculi ser ut til å være den eneste fellesnevneren mellom disse to kulturene. Og sett at dette var en tradisjon allerede vel befestet i Palmyra lenge før romernes inntog, kan denne sies å være lokal og ikke påvirket herfra.

Hva som legges vekt på på minnetavlene er også avvikende. Foruten de frigitte slavene, er det få som oppsummerer sine bragder i Palmyra. Det legges heller ikke vekt på posisjoner i samfunnet, som det gjorde i Roma, men heller på familie og slekt.

Hvordan man gravlegger sine familiemedlemmer er dypt forankret i den personlige kulturelle sfæren, og det er noe overraskende at man her kan finne spor av ytre påvirkning i form av sarkofager. Vi har sett at det helst er de øverste samfunnsgruppene som tyr til denne formen for gravleggelse, og at dette tyder på en vertikal identifisering blant eliten. Kunsten og utformingen av sarkofagene er likevel palmyrenske på sin hals, noe som taler for et synkretistisk uttrykk,

²⁸³ Email, 04.05.2011

heller enn ren romanisering eller annen ytre påvirkning. Likevel er begravelsen for den største andelen av befolkningen uforanderlig over tid, en indikasjon på at den private sfæren var mer konstant enn den offentlige. Bruken av sarkofager blant eliten er således det eneste bruddet vi kan finne i denne sfæren, og i kapittel 7 får vi se hvor «romerske» disse menneskene faktisk var.

I de palmyrenske gravene er det funnet ytterst lite materiale som kan minne om den sterke religiøse tilknytningen byen viste ellers gjennom kunsten. At dette skulle være fraværende under et så viktig stadium i en families liv, er forunderlig. Dette kapitlet har derfor sett på preservasjonen av de døde, og ikonografien funnet i gravene, for å finne eventuelle spor etter religiøse assosiasjoner. Det er som Kaizer sier alt for enkelt å bortforklare de rikt dekorerte gravene som kun dekorative, og uten dypere mening.²⁸⁴ Det faktum at palmyrenerne la stor flid i å preservere sine døde, taler for en tro på en eller annen form for tilværelse etter døden. Det være seg et evig opphold i evighetens hus, som Saito går inn for, eller hos gudene enten i himmelen eller i underverdenen. Mangel på gravgoods annet enn rekvisita i form for lamper og pyntegjenstander trenger ikke å bety at de ikke så for seg et liv etter døden. Lampene kan ha spilt en viktig rolle om det skulle være slik at palmyrenerne delte den mesopotamiske oppfattelsen av etterlivet i en mørk underverden. Om så skulle være tilfelle, får vannkarene og brønnene en helt ny betydning, da deres rolle i Mesopotamia var forbeholdt å forhindre de avdøde fra å hjem søke sine gjenlevende slektninger.

Løvehodene utformet som dørbankere er den delen av palmyrensk ikonografi som kun oppstår i gravene, og det er dermed naturlig å anta at disse har en viss konnotasjon med døden. Sammen med nøklene som finnes på noen av gravbystene indikerer de at det kan være snakk om dører eller portaler som leder til dødsriket. Gardinene bak de avdøde på relieffene antyder også at vedkommende nå befinner seg i en annen, adskilt, verden.

Den babylonske dødsgudinnen Ereškigal er ikke eksplisitt nevnt noe sted i Palmyra, men hennes søster Ištar og hennes mann Nergal er gjengangere i byens kunst og innskrifter. At hun også er kjent under navnet Allat gjør at man må se på muligheten for at den palmyrenske Allat kan inneha noen av Ereškigals kvaliteter. Med tanke på løvehodene og at palmyrenske Allats symbol var nettopp løven, er det ikke umulig at disse representerer at palmyrenerne så for seg at de måtte passere en av de syv portene inn til Ereškigals mørke underverden når døden inntraff.

²⁸⁴ Kaizer 2010: 28. Også sitert i avsnittet om forskningslitteratur.

DELKONKLUSJON

Schmidt-Colinet bedyrer at det skjedde en nyorientering mot vestlige tradisjoner blant den palmyrenske eliten under keiser Trajan og Hadrian, altså i begynnelsen av det andre århundret. Her sikter han til epigrafisk og arkitektoniske funn, men utdyper ikke dette ytterligere.²⁸⁵ Denne delen har behandlet alt fra gravenes arkitektur og kunst, til palmyrenernes siste hvilested og deres antakelser om hva som følger, for å se om dette var noe som faktisk fant sted. I den første tiden av det urbaniserte Palmyra, bygger folket høye tårngraver med loculi som ikke finnes maken til andre steder. Strukturer med visse likheter har blitt funnet i de østlige regionene, som i Kilikias fjellheim, som tydelig viser at gravarkitekturen på denne tiden var av ren østlig form. Bankettrelieffer og byster med overdimensjonerte øyne som en representasjon av den avdøde dekker den enkelte graven i tårnene. Evolusjonen går via tårngraver med tilhørende underjordiske krypter, før man finner frittstående hypogea som den mest anvendte gravformen fra det andre århundret og frem til byens fall. Å begraves i avlukker i lokuli er fortsatt den mest anvendte formen for begravelse, men i denne perioden ble særlig grunnleggerne av graven lagt til hvile i sarkofager med bankettscener som lokk. Dette er et nytt fenomen i byen, noe som tyder på at det i løpet av 100-tallet skjer noe som påvirker palmyrenernes innflytelsessfære. Sarkofager var vanlig både østover og vestover, men triclina tyder på at det er økt kontakt med romerne som er skyld i nykommeren, siden dette var meget utbredt i hele riket på denne tiden. Selv om sarkofagen er et eldgammelt østlig element, vil ikke det si at det er disse båndene som kommer til uttrykk. I bakgrunnskapitlet så vi at en innskrift viser til et besøk av Hadrian i 130, og tariffen fra 137 er tydelig et argument på økt romersk kontroll i byen. Med økt romersk kontroll kommer økt innflytelse, særlig på den offentlige sfære, men i noen tilfeller også i den private. At forekomsten av sarkofager oppstår samtidig som vi ser økt romersk kontroll, hentyder til at det er herfra trenden originerer. Likevel bruker ikke palmyrenerne sarkofagene eller triclinaene på den tradisjonelle romerske måten, men setter dem sammen med den tydelig østlige bankettscenen. Et synkretistisk uttrykk har oppstått mellom lokal kultur og en ny trend, et tydelig tegn på at den private gravkulturen ikke var utenfor ny påvirkning. Vi må ikke glemme at

²⁸⁵ Schmidt-Colinet 1997: 161.

økt innvandring til byen på langt nær bestod av romerske borgere, men i hovedsak av nomader, arabere og semittiske folkeslag. Det er derfor like naturlig at nye elementer på denne tiden skyldes de nye borgerne som det romerske overherredømmet. Går vi tilbake til Jenkins identitetstese viser sarkofagene dette resultatet:

A1 (sarkofager) er ulik A2 (loculi), men lik B1 (romerske triclinia) og også lik C1 (Østens bankettscener). Vi ser at palmyrenerne blir påvirket fra flere kulturer på samme tid, et resultat som vil gjøre de nye innbyggerne til hovedkilden bak endringene. At lokale trekk fortsatt er tydelige taler for en sterk lokal kultur, som heller lar seg utvikle sammen med de nye inntrykkene enn å skiftes ut av dem.

Overgangen til hypogea kan ikke diskuteres like lett. Muligens oppstår denne endringen også grunnet ny påvirkning, men alle salgsdokumentene argumenterer for en økonomisk årsak. Vi har kommet fram til at det i høy grad ser ut til at salgene finner sted for å sikre familien en viss inntekt, men dette forklarer ikke hvorfor de går bort fra tårngraver. Det er kanskje en kostnadseffektiv forskjell i det å bygge et hypogeum i forhold til å bygge en tårngrav, så fortjenesten til slutt blir større. Det er i alle fall ingen tegn på at disse gravene er et resultat av romersk påvirkning, og vi har også stadfestet at det ikke kunne være klima.

Det eneste elementet som med sikkerhet kan sies å være affisert av romerne er gravbystene. Når de i Roma går bort i fra den glattbarberte bysten, finner vi kun ti år senere den samme trenden i Palmyra. Ansiktene er nå også mer virkelighetsnære, et skritt i retning av de romerske. Det er likevel besynderlig at palmyrenerne går fra markerte til umarkerte pupiller i akkurat samme tidsperiode som romerne gjør det motsatte. Som sådan danner bystene et synkretistisk element bestående av lokale og romerske tradisjoner.

Forskerne har argumentert for at tempelgravene, som er den siste gravtypen, er et tegn på romanisering. Dette kan støttes opp av at det tidsmessig er samtidig som vi finner endringen i bystene, altså rett etter Hadrians besøk i byen. Når vi imidlertid ser at like strukturer har eksistert i regionene rundt Palmyra i lang tid, og at den indre utformingen forblir den samme som i de foregående gravene, heller det mot en østlig tradisjon som er velkjent for befolkningen, og som kanskje bare har fått nye ben å stå på av den romerske tilstedeværelsen.

Mumifisering og bevaring av de avdøde kroppene var konstant gjennom hele perioden, og det samme gjelder religionen. Derfor er det også naturlig å anta at ritene rundt begravelsen og troen på hvor dette førte hen, var likeså. Et par forekomster av greske myter i gravene er ikke et bevis

for at palmyrenerne følte seg mer romersk, ei heller hellenistisk for den saks skyld. Det var en trend i alle de nærliggende områdene, som de hadde sterk kontakt med gjennom sin rolle som handelssentrum. Siden tilfellene også er så få, og at de kun finnes i de mest luksuriøse gravene, kan man i bestefall si at en identifisering vestover var forbeholdt eliten. Det «vanlige» folkets graver viste kun én vestlig utvikling, som var bystene. Og et portrett som er mer virkelighetsnært enn tidligere versjoner kan ikke alene tale for en personlig identifisering med Roma.

Utviklingen fra tårngraver til hypogea til tempelgraver, og forekomsten av sarkofager og triclinia har ikke et motstykke i begravelsestradisjonen. Gravgodset og rekvisitaene forblir de samme gjennom hele perioden. Det finnes få spor etter kremasjon, den mest utbredte måten å behandle de døde på i Roma, og det er heller ikke spor etter romerske religiøse riter i sammenheng med begravelsen. Palmyrenerne tilba aldri de romerske gudene, og det blir derfor fåfengt å tro at de delte deres syn på livet etter døden. Panteonet var av mesopotamisk avstamning, hvorav de fleste kom fra Babylon. Blant dem Ereškigal, Ištar og Nergal. Førstnevnte blir aldri nevnt eksplisitt i palmyrenske innskrifter, ei heller nevnes det eller uttrykkes det på noen som helst måte at hennes navnesøster Allat skulle ha noe med underverdenen å gjøre. Det er her løvehodene kommer inn som et symbol nesten utelukkende til stede i gravene, og som er den mest fremtredende symbolikken til Allat. Lampene og vannkarene kan sammen med disse opplysningene tyde på at den palmyrenske gravtradisjonen hadde sterke røtter i Babylonia.

Av alle elementene som har blitt berørt er det altså ingen av dem som kan sies å være helt romerske i sin form. Til tross for økt kontroll i Palmyra har altså ikke romerne penetrert denne private sfæren. I bestefall oppstår det et synkretistisk uttrykk i de øverste samfunnslag, og som vi skal se i neste del gjelder dette hovedsakelig individene med romersk borgerskap.

DEL 2:

PALMYRENSK ONOMATOLOGI

I denne delen skal vi se på hvor viktig et navn er for et individs identitet. Vi skal utforske palmyrensk navnetradisjon og hvordan denne endres over perioden vi beskjeftiger oss med. Over en periode på 273 år finner vi at stadig flere romerske navn dukker opp i palmyrenske innskrifter, både alene og i samkvem med lokale navn. Et latinsk navn betød romersk borgerskap²⁸⁶, og vi ser derfor en økning i romerske borgere i oasebyen.

Kapitlet vil ta for seg romersk navnetradisjon i detalj for å kunne sammenlikne funnene vi har fra Palmyra med den riktige praksisen. Slik kan vi finne ut om det er eventuelle avvik, og danne teser om hvorfor disse oppstår. Vi skal også se på hvordan et individ kunne oppnå romersk borgerskap for å se hvilke årsaker som kan ligge til grunn for økningen.

Funnene fra Palmyra kan være med på å stadfeste når romerne fikk et mer solid fotfeste i regionen, men vi skal i hovedsak forsøke å finne ut om en sterkere romersk tilstedeværelse faktisk spilte inn på den palmyrenske private identiteten. Flere borgere betyr ikke nødvendigvis at innbyggerne identifiserte seg mer med romerne enn tidligere, og vi vil derfor se på hvem som benytter seg av romerske navn, og i hvilke situasjoner de benyttes. I flere kapitler har vi gått igjennom romersk påvirkning i en av de mest private sfærene av dem alle: gravkulturen. Det er derfor naturlig at vi studerer de latinske navnene som dukker opp i gravinnskriftene, for å finne ut om det er noen forskjeller i bruken i den private sfæren versus den offentlige.

²⁸⁶ Salway 1994: 135

7.0 NAVN OG IDENTITET

*A good name is a thread tyed about the finger, to make us mindful of the errand we came into the world to do for our Master.*²⁸⁷

Navn er en del av alle kulturer, og er av omfattende verdi for både innehaver og de som gir dem. Navnet du bærer er med på å skille deg fra andre individer i nærmiljøet, og H. E. Deluzain forklarer også at et navn vil kunne fungere som en sosial kontrakt mellom individ og samfunn. Gjennom navnet blir man en del av samfunnet og historien, og dine handlinger vil kunne eksistere separat fra andres.²⁸⁸

Foruten å være en adskillende faktor, kan navn også gi oss innsyn i et individs familiære slektskap, dets plass på den sosiale rangstigen og dets kulturelle opphav. Tar man et bredere søk, kan man også finne fellesnevner som kan antyde et samfunns helhetlige identitet: finner man en vertikal eller horisontal identifisering?

Tradisjonell navneforskning studerer blant annet hvordan ett enkelt navnesystem oppstår, og hvordan dette videreutvikler seg som symboler på både individualitet og gruppeidentitet.²⁸⁹ I Palmyra finner vi tilfeller av greske, latinske, arabiske og andre semittiske navn, og ved å ta disse i nærmere øyesyn kan vi kanskje spore en slik systemendring over tid. Det er hovedsakelig dedikasjoner og gravinnskrifter som i Palmyra kan gi oss informasjon om eventuelle onomatologiske endringer, og ved å se på hvilken type endring, årstall og komposisjon kan vi danne oss teorier om hvordan og hvorfor en slik utvikling har funnet sted.

Her vil vi igjen vende tilbake til begreper fra de forrige kapitlene, om romanisering, synkretisme og dualisme. Viser endringene en gryende identifisering med sine overherrer i vesten? Ser man en kombinasjon mellom flere navnesystemer, eller fungerte de nye navnene som et slags pass? Og hvor dypt penetrerte de *egentlig*?

Endringer av navnesystem kan ha mange årsaker. Idealisering av andre individer eller kulturer kan være en av dem, og er et velkjent trendfenomen i våre dager. Disse omtales også som

²⁸⁷ Deluzain, H.E. <http://www.allinaname.com/art003.html> (08.04.2010)

²⁸⁸ Deluzain, H.E. <http://www.allinaname.com/art003.html> (08.04.2010)

²⁸⁹ Schneider, Matthew 2009

"populærnavn", og kan i tillegg til idealisering også skyldes et sosialt press, hvor navngiverne følger seg etter hva de oppfatter som sosialt akseptert.²⁹⁰ Et slikt mønster kan skildre samfunnets identitet men også foreldrenes personligheter. I kulturer hvor man ser at arv og tradisjon er en kjerne i dagliglivet finner man ofte store tendenser til å oppkalle sine barn etter forfedre eller andre familiemedlemmer.²⁹¹ Innskriftene fra Palmyra kan avsløre at dette stadig vekk finner sted:

*'lhš'br mqymw br 'lhš' š'dy ḥbl*²⁹²

Gravinskriften over nevner 'Elâhšâ sønn av Moqîmô, sønn av 'Elâhšâ ša'dai, som er oppkalt etter hans bestefar på farssiden. Om dette skal tyde på et samfunn med sterke tradisjonelle bånd, hvordan kan man så forklare en fremvekst av romerske navn?

7.1 TRIA NOMINA, ROMERSK NAVNETRADISJON

Romersk navnesystem består i hovedtrekk av tre komponenter: *praenomen*, *nomen* og *cognomen*. Fra tidlig romersk tid kjenner vi til flere som kun bærer et praenomen, altså et fornavn.²⁹³ Dette fenomenet var også standard for andre Indo-europeiske språk, og gikk i arv fra far til sønn. I senrepublikken ser vi at dette ene navnet blir sidestilt med *duo nomina*, to navn. Foruten Remus, Romulus og Faustulus, finner vi nå Numa Pompilius, Ancus Martius og Tullus Hostilius.²⁹⁴ *Mos maiorum* tilsa at alle borgere ble innlemmet i sin fars stamme, *gens*, som innbefattet alle individer som gjorde krav på samme stamfar. Dette andre navnet, *nomen*, skrev seg fra stammenavnet, som igjen hadde sitt uspring fra stamfarens praenomen. Den mytologiske figuren Julius, sønn av Aeneas, skal ha vært stamfaren til familien til en av de best kjente figurene

²⁹⁰ Deluzain, H.E. <http://www.allinaname.com/art003.html> (08.04.2010)

²⁹¹ Deluzain, H.E. <http://www.allinaname.com/art003.html> (08.04.2010)

²⁹² Inv 8 127; PAT 1278.

²⁹³ Salway, B. 1994:125

²⁹⁴ Salway, B. 1994:125

i romersk historie.²⁹⁵ Hans nomen ble altså derivert fra praenomenet Julius, og det skal da ikke lenger være noen hemmelighet av vi her snakker om Gaius Julius Caesar. Det eksisterte utrolig få praenomen i det antikke Roma, noe som resulterte i at flere gens innehadde det samme nomenet, selv om de ikke nedstammet fra samme stamfar. Mangelen på praenomen fikk også den konsekvensen at individer ble titulert med begge navn utenfor sin private sfære for å kunne separeres fra andre i samfunnet.²⁹⁶ Den største og viktigste reaksjonen på praenomen - og nomenunderskuddet var framveksten av et tredje navn i senrepublikken. For ytterligere personalisering av navnet begynte eliten å legge til et cognomen, som originalt skulle beskrive noe særegent hos det enkelte individ, og *tria nomina* var nå etablert. Dette kallenavnet skulle likevel utvikle seg til å bli nok et arvelig navn for å kjennetegne en gitt familiegren.²⁹⁷ Da vi nå har to "slektsnavn" vil det være naturlig å forkaste beskrivelsen av cognomen som et kallenavn, og heretter bruke benevnelsen familienavn. En ny form for kallenavn dukker opp i dets sted, men ikke alle benytter seg av dette. *Agnomen* får nøyaktig samme funksjon som cognomen tidligere hadde, og en av de best kjente bærere av et agnomen er Publius Cornelius Scipio Africanus, hvorav Africanus ble hans "klengenavn" etter hans bedrifter i Afrika.

	Praenomen (fornavn)	Nomen (gensnavn)	Cognomen	Agnomen
Cicero	Marcus	Tullius	Cicero	
Sønn	Marcus	Tullius	Cicero	Minor
Datter	Tullia	Ciceronis		
Bror	Quintus	Tullius	Cicero	
Frigitt slave	Marcus	Tullius	Tiro	

Figur 20: Romersk navnesystem, illustrert av Cicero og hans familie.²⁹⁸

Figuren over viser senatoren og forfatteren Ciceros familielinje. Nomenet Tullius er altså slektsnavnet, og Marcus er praenomen. Opprinnelsen bak cognomenet Cicero er omdiskutert,

²⁹⁵ <http://www.behindthename.com/name/julius> (10.04.2010)

²⁹⁶ Salway, B. 1994:126.

²⁹⁷ Salway, B. 1994:127.

²⁹⁸ fra informasjon hentet i Salway 1994: 128; Trollope, A. 1881: 42.

det vi i alle fall vet for sikkert er at navnet betyr kikert. Plutark hevder at navnet kommer av at en av forfedrene til Cicero hadde en nese med en kløft som fikk den til å likne på en kikert.²⁹⁹ A. Trollope finner det likevel mer sannsynlig at tilnavnet har sine røtter i familiens dyrking og salg av grønnsaker, men ser seg fornøyd med å konstatere at cognomenet i alle tilfeller var etablert vel før Ciceros tid.³⁰⁰

Navnemessig er Cicero uadskillelig fra sin far, farfar og sin eldste sønn. Her gikk alle navnene i arv som de var, og han kunne kun skilles fra sin bror og fetter, henholdsvis Quintus og Lucius, ved hjelp av praenomen.³⁰¹ Yngre sønner fikk vanligvis "nummererte" navn, noe som tilsier at Ciceros bror Quintus trolig har vært nummer fem i rekken. Det samme mønsteret gjelder også for døtre, foruten arv av praenomen. Den eldste datteren får et fornavn derivert av farens nomen, og nomen derivert fra farens cognomen, ergo ser vi at Ciceros datter blir hetende Tullia Ciceronis.³⁰²

Ciceros berømte slave, Tiro, fikk under sin frigivelse ta sin tidligere herres slektsnavn og fornavn, men han hadde ikke rett på familienavnet Cicero. I stedet ser vi at han benytter seg av sitt tidligere praenomen som sitt nye familienavn, eller cognomen. Dette var også vanlig praksis blant nye borgere, hvor de brukte sitt ene opprinnelige navn som cognomen.³⁰³

Romersk navnesystem var uten tvil patrilineært, hvor farens navn til enhver tid følger barna. Frigitte slaver blir også en del av den gitte gens, og får ta navnet til sin *pater potestas*, men altså ikke hans familienavn.

²⁹⁹ Plut.Vit.Cic.1.4.

³⁰⁰ Trollope, A. 1881: 42.

³⁰¹ Salway, B. 1994: 128.

³⁰² Salway 1994: 129.

³⁰³ Salway 1994: 130.

7.1.1 Romersk borgerskap

Forbundsfelekrigen på det italienske fastlandet fra 91 til 88 fvt ble et vendepunkt for Romas forhold til sine subjekter, og således også for den romerske borgerretten.³⁰⁴ I det tidlige principatet var borgerskap fortsatt veldig sjeldent i provinsene, og tilhørte i hovedsak immigranter fra «Italia», eller et fåtall fra den lokale eliten.³⁰⁵

Det eksisterte mange, men ikke like tilgjengelige, måter å oppnå borgerskap på. Fra 123/122 før vår tid sier C. Gracchus' *lex repetundarum* at om man kunne gjennomføre en suksessfull rettssak medførte dette borgerskap til vedkommende og hans etterkommere.³⁰⁶ Likevel er dette en metode det bare eksisterer to kilder til at faktisk har funnet sted, og var derfor sikkert ikke den mest brukte, ei heller mest kjent.³⁰⁷

For å sikre seg flere soldater var det en kjensgjerning at å tjene i den romerske hæren ga borgerskap etter 25 års endt tjeneste. Soldaten ville da få utdelt et *diploma*, hvor han og hans familie³⁰⁸ ble oppført som romerske borgere.³⁰⁹ Rekruttering av ikke-romerske soldater til de auxiliære troppene var en viktig faktor i romaniseringen av provinsene.³¹⁰ Ikke bare førte tjenesten til borgerskap, men i det 2. og 3. århundret ser vi også en dramatisk økning i bruken av soldater i provinsielle stillinger. Særlig innenfor opprettholdelse av lov og orden, men også i alt fra ingeniørarbeid til rettslige stillinger, finner vi romerske soldater.³¹¹ Borgerskap var altså ikke den eneste fordelen ved å tjene i den romerske hæren. Endt tjeneste kunne også åpne dører til administrative posisjoner, og man finner eksempelvis tidligere kommandører og centurioner som embetsmenn og magistrater i byene de var stasjonert.³¹²

Om man ikke ville tjene i en Auxiliær tropp, kunne særlig leger, politiske ledere og andre menn med kulturell status utøve personlige tjenester eller vise eksepsjonell lojalitet til keiseren og

³⁰⁴ Lintott 1993: 136

³⁰⁵ Millar 1967

³⁰⁶ Lintott 1993: 162

³⁰⁷ Lintott 1993: 162

³⁰⁸ Om han var gift, fikk han og hans kone, samt deres barn borgerskap. Ekteskapet ble også gjort gyldig i romersk forstand. Om han var ugift ble det gitt forhåndsrett til borgerskap til hans kommende familie.

³⁰⁹ Lintott 1993: 162

³¹⁰ Millar 1967: 5

³¹¹ Millar 1967: 6

³¹² Millar 1967:6, Lintott 1993: 124

Romerriket, og slik bli belønnet med borgerskap.³¹³ Keiseren kunne også binde lojaliteten til viktige menn til seg selv og riket som et eksempel overfor andre i samfunnet, og slik vie dem ekstra oppmerksomhet. Disse var "venner" av keiseren, og deres etterkommere var naturlige valg for diplomatiske oppgaver og for mekling med guvernører og andre romerske embetsmenn. Disse fungerte således som kommunikasjonskanaler mellom keiseren og de allierte.³¹⁴ I bunn og grunn var det altså opp til keiseren om han *ønsket* å gi noen borgerskap eller ei.

At en hel lokalbefolkning fikk borgerskap hevder Lintott at ikke fant sted etter Claudius' styre. I stedet fikk forskjellige samfunn *municipium*-status, med latinerrett og mulighet for fremtidig opphøyning til *colonia*. I det andre århundret vokste det frem en ny og forbedret form for latinerrett som innebar at de lokale senatorene i koloniene, og ikke bare tidligere magistrater, automatisk fikk borgerskap.³¹⁵ Romersk borgerskap var med på å binde den lokale eliten nærmere keiseren, og fungerte også som et skille mellom dem og den vanlige befolkningen i de ikke-romerske samfunnene.³¹⁶

Når et individ mottok sitt romerske borgerskap var det vanlig prosedyre å ta navnet til keiseren som gav dem det.³¹⁷ Slik kan vi se under hvilken keiser en palmyrensk familie har kommet i besittelse av sitt borgerskap, og som sådan når de største endringene fant sted.

Som vi tidligere har sett regjerer det store uenigheter rundt Palmyras status i imperiet før 212. Noen mener Hadrian ga byen status som *civitas libertae* i år 129, og om vi ser på innskriftene oppdager vi at det nettopp etter 129 er en stor vekst av latinske navn i Palmyra, hele 11 ulike personer ut fra 6 innskrifter er daterte til de ti neste årene. I følge Fergus Millar var en *civitas libertae* en by innenfor de geografiske grensene til en *colonia*, som i prinsippet var frigitt fra både besøk og lovpåleggelse av provinsguvernøren. Han sier videre at borgere i en *civitas libertae* bare kunne oppnå borgerskap gjennom tjeneste i en auxiliær tropp, eller ved personlig innvilgelse fra keiseren eller provinsguvernøren.³¹⁸ En fri by var også pålagt å gi militær hjelp i form av soldater eller skip³¹⁹, noe som betyr at vi vil se en økning i antallet soldater i innskriftene fra Palmyra om

³¹³ Lintott 1993: 167

³¹⁴ Lintott 1993: 167

³¹⁵ Lintott 1993: 165.

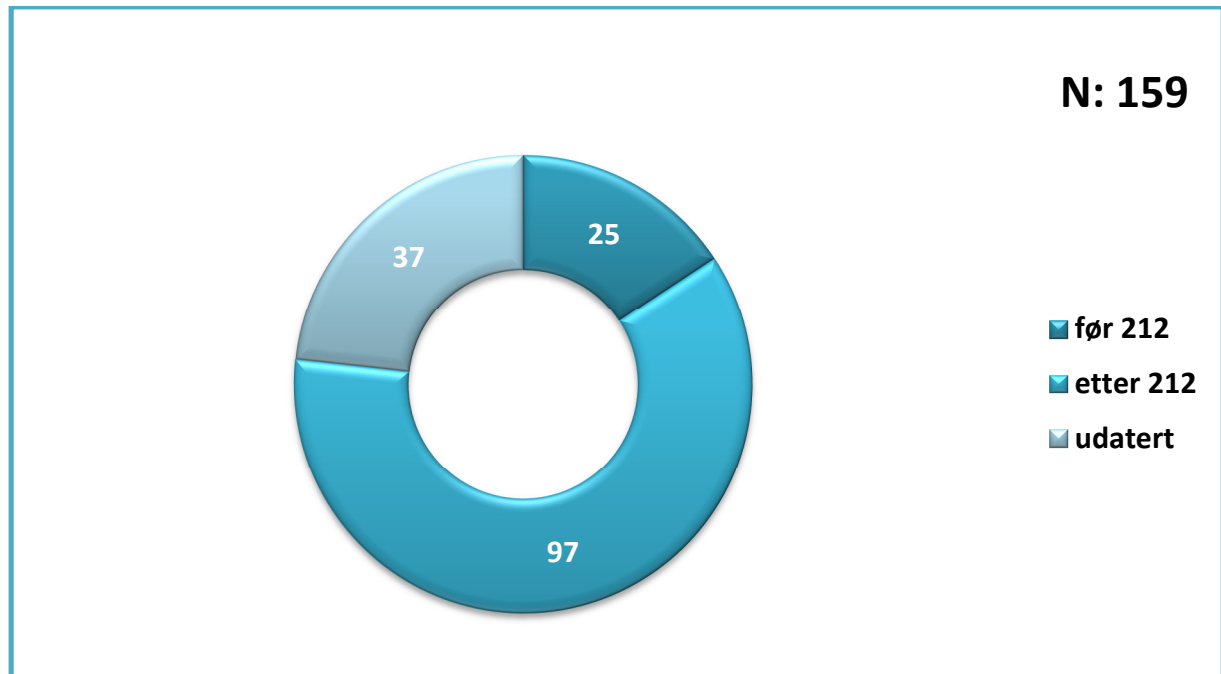
³¹⁶ Lintott 1993: 166

³¹⁷ Lintott 1993: 167

³¹⁸ Millar 1967: 88

³¹⁹ Lintott 1993: 38

denne tesen er korrekt. Ved første øyekast taler økningen av latinske navn i byen som et argument for byens status som fri by. Men hva ser vi når vi går litt nøyere etter i sømmene?

Tabell 2: Ulike individer med latinske navn i Palmyra før og etter innført borgerskap i 212.

Caracalla ga i 212 alle frie individer i Romerriket borgerskap gjennom *Constitutio Antoninia*. Vi går nå inn i en fase som viser en enorm økning av latinske navn i Palmyra. Totalt 118 navn kan med sikkerhet sies å være fra perioden etter 212, og majoriteten av disse navnene er *Julius Aurelius*³²⁰, en kombinasjon aldri før sett i Palmyra. Det er derfor naturlig å anta at alle udaterte innskrifter med disse latinske navnene også stammer fra tiden etter 212. Om man derfor tar med de udaterte innskriftene hvor *Julius Aurelius* forekommer, vil de i så tilfelle bringe totalen til 124 latinske navn. Noen individer dukker også opp flere ganger i ulike innskrifter, og om vi skal finne den korrekte økningen må vi etter beste evne skille de ulike personene. Tabellen over viser oss det endelige resultatet³²¹:

³²⁰ Eller *Julia Aurelia*.

³²¹ Personene vi med absolutt sikkerhet kan fastslå at er nevnt flere ganger, er kun telt en gang. Andre innskrifter er såpass fragmenterte at man ikke kan få mer ut av dem enn deler av navnet, og som sådan gjør de det vanskelig å vite med sikkerhet at de ikke er nevnt flere ganger. Derfor eksisterer det altså en mulighet for at det totale antallet er mindre enn her kommet frem til.

Caracalla het ikke Julius Aurelius, noe som tilsier at andre faktorer må ha spilt inn i navnevalget hos palmyrenerne. Caracallas egentlige navn var Julius Bassianus etter hans morfar i Emesa. I 196 gav hans far, Septimius Severus, han navnet M. Aurelius Antoninus³²², og Caracalla var et cognomen som han fikk grunnet den Galliske kappen han alltid bar.³²³ Som vi så i bakgrunnskapitlet var Caracalla av Syrisk ætt, og hans mor var Julia Domna av Emesa. Palmyrenernes navnevalg ser her ut til å ha vært en kombinasjon av Julia, som førte syrisk blod inn i keiserrekkene, og mannen som gav dem sitt borgerskap, Aurelius Antoninus³²⁴.

7.2 PALMYRENSK ONOMASTISK TRADISJON

I følge Andrew Smith bestod oasen innledningsvis av en arameisk og arabisk bosetning, og han sier videre at det først og fremst var arabiske nomader som innvandret til Palmyra under byens fremvekst som handelssentrum.³²⁵ Stark sier også i innledningen til sin bok *Personal Names in Palmyrene Inscriptions*, at hovedvekten av navnene funnet her er arabiske, og at andelen arabiske individer derfor må ha vært omfattende.³²⁶

Påfallende i palmyrensk navnetradisjon er bruken av fornavn og påfølgende patronymikon, som ellers også er tilfellet i arabisk onomastisk tradisjon. For oss nordboere er nok denne formen best kjent fra kongetiden og ikke minst fra Island. Et patronymikon er nemlig bruken av farens navn som etternavn, enten i form av en suffiks eller ved å benytte *sønn* eller *datter av* i front av farens navn. Dette systemet er ganske så ulikt fra det man finner i Romerriket, noe vi tydelig ser ut i fra dette eksemplet hentet fra Atenatans hypogeum:

*'Atenatan, sønn av Zabd'ateh, sønn av Yaddai, sønn av Taimi'*³²⁷

³²² Hist. Aug. Septimius Severus, 10,3

³²³ Bill Thayer, note 1:

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Historia_Augusta/Caracalla*.html#ref66 (03.02.2010)

³²⁴ Hans fulle keiserlige navn var CAESAR MARCVS AVRELIVS SEVERVS ANTONINVS PIVS AVGVSTVS

³²⁵ Smith 2004: 115

³²⁶ Stark 1971: xx

³²⁷ Ingholt 1935: 59. Innskriften er fra Oktober 98, og er hentet fra grunnmuren i graven. Finnes også i PAT: PAT 0023

Markøren for *sønn/datter av* er på palmyrensk BR/BRT, *barn, sønner, døtre av* eller *medlem av stammen til*, markeres med BNY.³²⁸ Et slikt patronymikon kalles på arabisk for *nasab*³²⁹, og fungerer som en patrilineær stamtavle, og etterfølger et *isme*, som på arabisk er et personlig fornavn.³³⁰ Altså:

Isme	Nasab	Isme
'Atenatan	sønn av	Zabd'ateh
'tntn	br	zbd'th

Likheten til den palmyrenske skikken er slående, og med tanke på den store overvekten av arabiske navn i Palmyra, er det naturlig å anta at de begge er derivert ut ifra en felles semittisk tradisjon.

Særlig etter 130 finner vi en del tilfeller av latinske navn i Palmyra.³³¹ Vi vil i avsnittene som følger se på mulige årsaker til dette, hvem som er i besittelse av dem, så vel som *hvordan* de bruker de latinske navnene.

7.3 ONOMATOLOGISK ANALYSE AV EPIGRAFISKE FUNN

I min granskning av innskrifter fra Palmyra har jeg totalt kommet over 198 latinske navn³³². De opptrer både alene og i følge med arabiske eller semittiske navn. Sistnevnte, heretter referert til som kombinasjonsnavn, er de mest tallrike versjonene, og dukker for første gang opp i en innskrift fra 108 evt.³³³ Navnene er fordelt på 111 forskjellige innskrifter, og utgjør som sådan

³²⁸ Smith 2004: 115

³²⁹ På arabisk benyttes *ibn* og *bint* for *sønn* og *datter av*. Se Appleton.

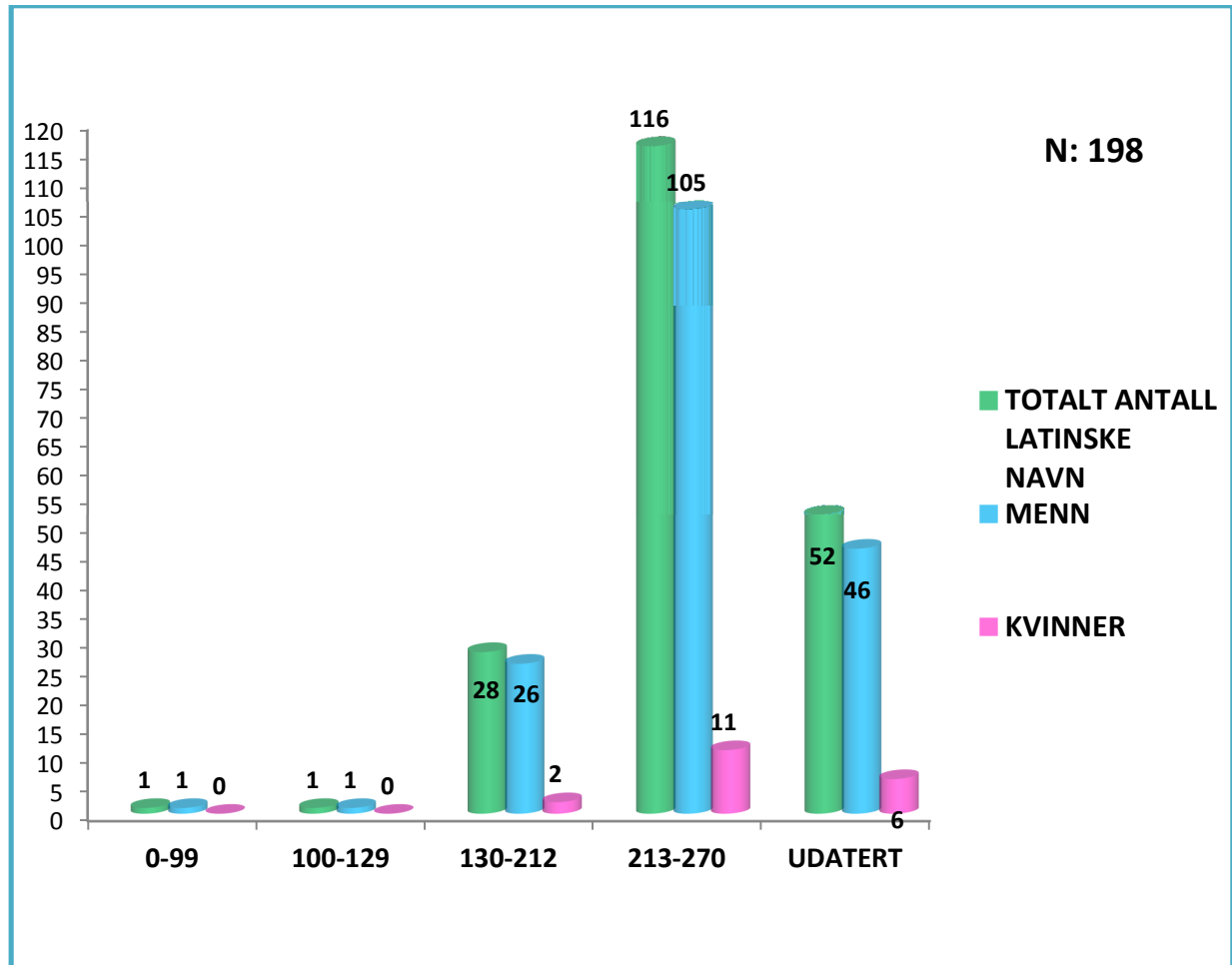
³³⁰ Appleton, David 2003: *Period Arabic names and naming practices*.
<http://heraldry.sca.org/laurel/names/arabic-naming2.htm> (24.04.2010)

³³¹ Se tabell 3, og vedlegg.

³³² Ikke inkludert de tre innskriftene funnet utenfor Palmyra., henholdsvis i Algeria, Roma og England. Se vedlegg.

³³³ PAT 1423, vedlegg.

kun 3,9 % av innskriftene funnet i *Palmyrene Aramaic Texts* (PAT)³³⁴, noe som i seg selv antyder at trenden ikke var særlig stor.

Tabell 3: Latinske navn fra palmyrenske innskrifter. De grønne stolpene representerer totalt antall latinske navn funnet i innskriftene, og de rosa og blå representerer henholdsvis kvinner og menn.

Tabell 3 illustrerer bruken av latinske navn gjennom hele epoken vi tar for oss. Periodiseringen i tabellen kan ved første øyekast virke noe inkonsekvent, men i realiteten har den det formål å demonstrere hvordan onomatologien virkelig kan si oss noe om romernes innflytelse i Palmyra. For det første viser det epigrafiske materialet oss at det i løpet av de første 130 årene kun dukker opp to romerske navn i innskriftene. I 58 bygger Lucius Speidos Chrysanthos en grav for seg og sin familie³³⁵. Navnet tilsier at han er av gresk ætt og i besittelse av romersk borgerskap, med andre ord er han ikke av Palmyrensk slekt. Ikke bare informerer fundamentet oss at Lucius

³³⁴ 111 av 2832 innskrifter.

³³⁵ PAT 0591

er skatteinnkrever, den forteller oss også at han og hans familie sannsynligvis har slått seg ned i Palmyra for en lengre periode, da det er usannsynlig å bygge en grav for seg selv og "hans barn, og deres barn"³³⁶ om man ikke har hatt som formål å bosette seg der.

Det andre navnet som forekommer før 130 er som nevnt i avsnittet over det første kombinasjonsnavnet fra 108 evt. Gaius Julius Hairan blir æret av Senatet og folket på en søyle fra Agoraen, for hvilket årsaken forblir ukjent. Det nevnes også at han tilhører stammen Fabia, som i følge Schlumberger fikk sitt borgerskap fra Augustus eller Caligula.³³⁷ Bakgrunnen for tesen er enkel. Som vi påpekte i avsnittene om romerske navn var det vanlig å markere sitt borgerskap ved å tilføye den aktuelle keisers praenomen foran sitt eget navn, og disse to keiserne deler Hairans fornavn, som er Gaius Julius. Gaius Julius Hairan er som sådan den første palmyreneren vi med sikkerhet kan fastslå at har oppnådd romersk borgerskap, samtidig som vi med sikkerhet også kan fastslå at borgerskapet ble innført senest i 41 evt, året Caligula dør. Det er liten mulighet for at Hairan har oppnådd borgerskapet personlig, årstallet tatt i betraktning har han høyst sannsynlig arvet borgerskapet fra sin far eller bestefar.

Det tar 23 år før et nytt romersk navn gjør sin entré blant kildematerialet. Og mellom 131 og 140 finner vi hele elleve.³³⁸ En utvikling fra to navn på 130 år til elleve navn på ti år forteller oss at kontakt med Roma må ha intensivert. Hele syv av disse navnene er rene latinske navn, hvorav ett er keiser Hadrian³³⁹, noe som i seg selv forsterker teorien. Kan Haynes og Browning ha vært inne på noe når de sier Hadrians besøk i regionen førte til endringer i Palmyras bystatus? To av de ti navnene vi fant i gitt tidsrom har borgerskapsreferanser til Hadrian. Far og sønn Publius Aelius Yarhibol og Publius Aelius Taibbol³⁴⁰ deler praenomen og nomen med keiseren, noe som tyder på at familien har fått borgerskapet sitt herfra. Innskriften er funnet på dørkarmen i et hypogeum, og refererer til et salg av gravnisjer. Dessverre sier ikke innskriften oss noe om eventuelle administrative posisjoner eller deltakelse i det militære apparatet disse to kan ha hatt, men det er årstallet og navnet tatt i betraktning stor sannsynlighet for at Yarhibol har tjent i den romerske hæren, og endt sin tjeneste under Hadrian. Borgerskapet vil da ha gått i arv til hans sønn Taibbol.

³³⁶ PAT 0591

³³⁷ Inv X, 129

³³⁸ Vedlegg.

³³⁹ PAT 0305, PAT 1397, PAT 0259, PAT 1786, PAT 2532, vedlegg.

³⁴⁰ PAT 1786, vedlegg.

Det tredje kombinasjonsnavnet finner vi i samme innskrift som dedikasjonen til keiser Hadrian. Male, sønn av Agrippa Yarhai, sønn av Lisams, sønn av Raai, har blitt valgt til sekretær for andre året, og er den som har betalt for hele gildet da Hadrian ankom byen. Som vi ser har Males far navnet Agrippa Yarhai. Kan han faktisk være i familie med noen som mottok borgerskap allerede før vår tidsregning? Navnet gir liten mening, da det ikke finnes noen keisere ved navn Agrippa, og han må således ha fått navnet sitt annensteds fra. Marcus Vipsanius Agrippa var guvernør i Syria fra 23 til 13 før vår tid, og er som sådan den eneste logiske kilden bak dette navnet. Rart er det også at Male ikke innehar dette navnet når hans far har det. Er det tilfeldig at det ikke nevnes i innskriften? Han er jo tydelig en prominent borger, som påspanderer innbyggerne både oljer og et helt tempel, så at han innehadde romersk borgerskap er absolutt ikke fremmed selv om det latinske navnet ikke er til stede. Vi vet ikke mer om Yarhai enn at han var Males far, og sønn av Lisams, sønn av Raai. Om Agrippa var kilden bak navnet, må dette i realiteten bety at begge forfedrene hans også må ha arvet borgerskapet, og således også navnet.

Fra tariffinnskriften finner vi, som nevnt i bakgrunnskapitlet, Germanicus, Corbulo, Gaius og Marinus. Alle romere fra tidligere tid. Tariffen gjengir altså bare tidligere figurer, og hører derfor ikke hjemme i oversikten over latinske navn etter 130, og gjør at tallet synker til syv. Likevel er økningen slående, og kan utgjøre et interessant argument for å støtte opp om Browning og Haynes påstander. Også Casperianus³⁴¹ kan vi anta at ikke var av palmyrensk ætt. Innskriften er meget fragmentert, men det faktum at dette individet ikke har fått navn av noen keiser, indikerer at han har fått det på naturlig vis. Ei heller finner vi andre individer med dette navnet i Palmyra. Og siden borgerskap gikk i arv, og som sådan også navnene, kan vi såfremt han ikke var familieløs utelukke at han var et lokalt individ.

Det siste kombinasjonsnavnet fra denne perioden er Marcus Ulpius Abgar, sønn av Hairan, og er funnet på en æresinnskrift på Agoraen. Marcus Ulpius Abgar oppfører en statue til ære for Julius Maximus, en centurion, for hans hjelp under en karavane til Spasinou Charax i 135.³⁴² Julius Maximus er altså en romersk soldat, og ikke en lokal palmyrener. Abgar faller også fra det totale antallet siden det med nærmere ettersyn viser seg at han har fått sitt navn under keiser Trajans regjeringstid, hvis fulle navn var CAESAR MARCVS VLPIVS NERVA TRAIANVS AVGVSTVS. Romersk

³⁴¹ PAT 2532

³⁴² InvX, 81

rekruttering av palmyrenske soldater kan dateres tilbake til Hadrian³⁴³, men en udatert statue til ære for Tiberius Claudius P[helix] som var prefekt i *ala I Ulpia dromedariorum Palmyrenorum*³⁴⁴, henter til at vi skal enda lenger tilbake i tid, til nettopp Trajan.

Abgar har altså mottatt sitt borgerskap en god stund i forkant av Hadrians besøk. Navnet Marcus Ulpius er funnet i ti forskjellige innskrifter, men er mest sannsynlig bare fem forskjellige personer.³⁴⁵ I majoriteten av disse møter vi Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar, hvorav alle innskriftene er fra tidsrommet 155-159. Selv om over 20 år skiller disse innskriftene fra den som omtaler Abgar, kan deres delte patronymikon tyde på at Yarhai og Abgar er brødre. Yarhai har riktignok en bestefar ved navn Abgar, men tidsrommet som skiller dem er rett og slett for lite til at den muligheten er plausibel. Begge var karavaneledere, og nevnes ikke med noen militær tittel. Borgerskapet ble som vi har sett utstedt til en soldats nærmeste familie etter endt tjeneste. Og siden Abgar og Yarhai er søsken uten eksplisitte militære titler, men *med* borgerskap, skal vi ikke se bort ifra at det er deres far Hairan som er kilden.

Tre andre Marcus Ulpius er nevnt i kildene, og samtlige har militære titler. Marcus Ulpius og Marcus Ulpius O. var begge centurioner, mens Marcus Ulipus Abgar, sønn av Taimarso var prefekt over de palmyrenske bueskytterne.³⁴⁶ Innskriften er fra 141, og er funnet i agoraen, altså i samme periode som de andre innskriftene med tilsvarendelatinske navn.

Vi kan se ut ifra *Ala I Ulpia dromedariorum Palmyrenorum* at troppen var en divisjon av kamelryttere stasjonert og/eller rekruttert i Palmyra. Hele ti overlevende innskrifter med fem individer ved navn Marcus Ulpius, utgjør unektelig en stor sannsynlighet for at denne troppen er årsaken bak deres borgerskap. Dette innebærer også at Palmyra med ganske stor sikkerhet var innlemmet i Romerriket fra Trajans tid. Sett at palmyrenerne allerede nå rekrutteres til den romerske hæren, vil vi ikke ut ifra latinske navn i innskriftene kunne si noe konkret om byens status ble endret under Hadrian. Frie byer måtte jo også sende soldater til assistanse for det romerske riket, og tariffen fra 137 som siterer romerske lover og skatter, indikerer at byen ikke var fritatt fra romersk innblanding. De eneste navnene som gir oss tydelige bevis for borgerskap under Hadrian er de to første eksemplene; Publius Aelius Yarhibol og Taibbol. Av de udaterte innskriftene dukker også Publius Aelius Obaihan sønn av Shim'on sønn av Obaihan sønn av

³⁴³ Richmond 1963: 51

³⁴⁴ InvX, 128

³⁴⁵ PAT 1397, PAT 0274, PAT 1411, PAT 0306, PAT 1395, PAT 1399, PAT 1403, PAT 1409, PAT 0307, PAT 1422, vedlegg II.

³⁴⁶ InvX, 99

Nûrbel opp. Med et totalt antall av tre individer med borgerskap fra Hadrians tid, og fem fra Trajans, kan vi i alle fall konstatere at romersk innflytelse i Palmyra var veletablert i god tid før Hadrians besøk i byen.

Vi så i forrige kapittel at den mest dramatiske økningen forekommer etter 212, da Caracalla ga alle frie borgere borgerskap. De 118 navnene som eksplisitt er datert fra denne perioden er fordelt på 51 innskrifter. Disse igjen danner en tredjedel av alle daterte innskrifter funnet i Palmyra fra samme periode.³⁴⁷ Det udaterte materialet er ekstensivt, og utgjør rundt tre fjerdedeler av det totale antallet, noe som gjør en kvantitativ analyse vanskelig. Resultatet er likevel representativt med henhold til alle de daterte innskriftene vi sitter på, og viser en tydelig økning. Antallet latinske navn funnet ut fra den totale summen av innskrifter er likevel slående lavt. Det kan bety at majoriteten ikke var i besittelse av romersk borgerskap, at store deler av befolkningen etter 212 enten ikke var frie borgere, eller at de rett og slett ikke hadde behov for å bli identifisert med Romerriket på noen som helst måte.

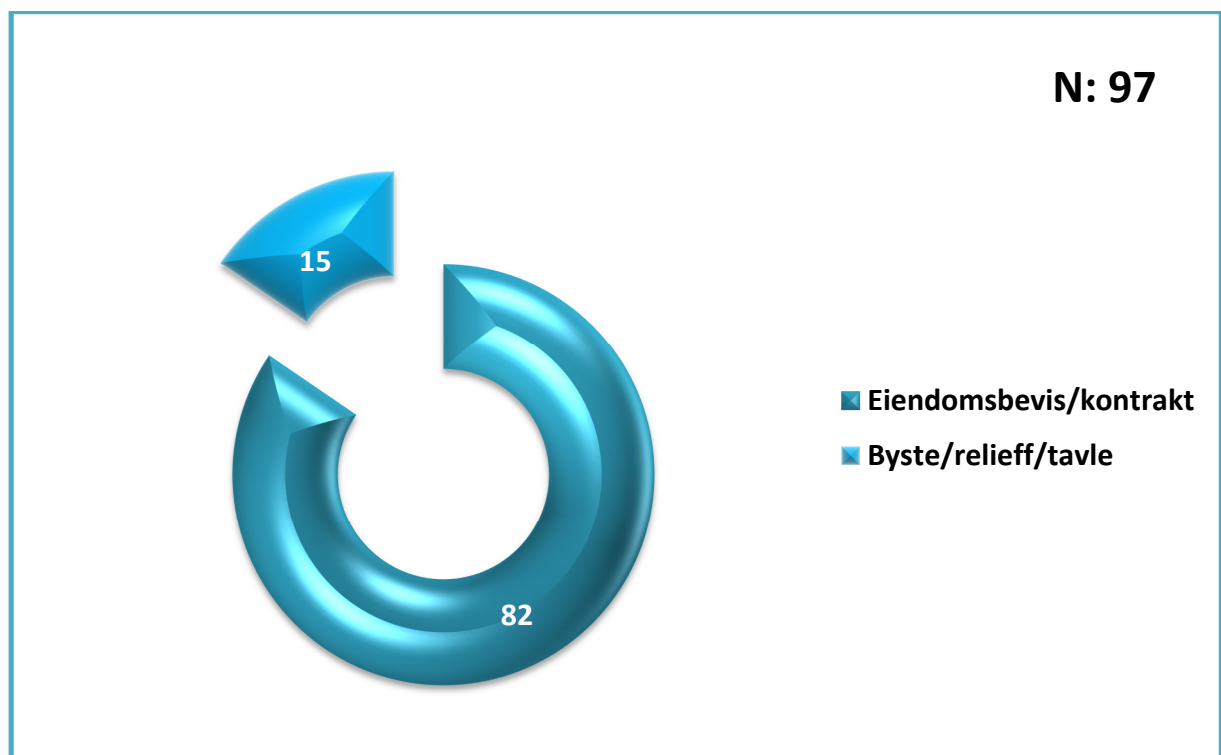
Måten de bruker de latinske navnene på er et tydelig tegn på sterke lokale tradisjoner. Før 212 ser vi at *duo nomina* blir brukt korrekt etter romersk tradisjon, men at innehaverne også benytter seg av sitt egentlige navn, etterfulgt av en eller flere patronymikon. Publius Aelius Obaihan, sønn av Shim'on sønn av Obaihan sønn av Nûrbel er et godt eksempel på dette. Praenomen og nomen er begge til stede, sammen med hans lokale navn. Denne formen for oppbygging ser ut til å ha vært standard for individer fra de østlige provinsene med romersk borgerskap.³⁴⁸ Etter 212 på den annen side, ser vi at *duo nomina* ikke lenger utføres korrekt i alle tilfeller. I resten av imperiet tok de nye borgerne navnet til sin keiser, M. Aurelius, eller bare Aurelius. Vi finner selvfølgelig enkelte unntak, der individer tok navnet til sin patron fremfor keiseren, men den dramatiske økningen av Marcus Aurelius'er og Aurelius'er etter 212 taler for at dette var normen.³⁴⁹ I Palmyra finner vi en helt annen tradisjon. Majoriteten av de nye borgerne tar nemlig navnet Julius Aurelius. Dette er i realiteten to nomen, og kan etter romersk tradisjon ikke fungere sammen. Vi har allerede stadfestet at navnene må ha vært en kombinasjon av Julia Domna og Aurelius Caracalla, altså en de formodentlig regnet som patron

³⁴⁷ PAT har 159 innskrifter etter 212.

³⁴⁸ Salway 1994: 134

³⁴⁹ Salway 1994: 136

og deres keiser. Overtredelsen av romersk onomastisk tradisjon, samt deres lojalitet til det lokale navnesystemet, taler for at det romerske navnet kun fungerte som et symbol. Et symbol på borgerskap, og muligens også status. Om overtredelsen skyldes uvitenhet, vil det være et argument for liten romersk innflytelse i byen. Om det derimot skyldes patriotisme overfor Julia Domna, taler det for en sterk identifisering med resten av Syria og derfor en sterk lokal identitet. Uansett bunner det i en solid lokal tradisjon som vanskelig lar seg rokke på, selv ikke av romersk styre i oasen.

Tabell 4: Latinske navn funnet i og utenfor graver. Kan representere bruken av latinske navn i den private sfære.

Av 97 latinske navn lokalisert i de palmyrenske gravene, er kun 15 av de faktisk fra gravstedet, funnet på 13 separate innskrifter. De resterende 82 er funnet i eiendomsdokumenter på dørkammer og grunnfundament som viser til salg eller overføring av enkeltgraver eller nisjer, og grunninnskrifter hvor innehaveren av konstruksjonen markerer sin eiendom. De er med andre ord økonomiske kontrakter, og hører som sådan hjemme både i den private og den offentlige sfære.

Her sporer vi en klar sammenheng, og for å utforske denne nærmere må vi se på hvem de femten private innskriftene referer til.

Innskrift	Årstall	Navn	Setting
PAT 0591	58	Lucius Speidius Chrysanthus, skatteinnkrever	Steintavle fra gravfundament ³⁵⁰
PAT 0738	?	Repaból sønn av Rusticus	Gravrelieff
PAT 0761	?	Marcus Julius Maksimus Aristedes, kolonist	Gravrelieff
PAT 0761	?	Lucilla, mor til Marcus Julius	Gravrelieff
PAT 0761	?	Pertinax, far til Marcus Julius	Gravrelieff
PAT 0876	?	? sønn av Sabinus	Gravrelieff
PAT 0948	?	Yarhai sønn av Gaianus	Gravrelieff
Inv VIII, 135	?	Maximus	Gravrelieff
InvVIII,210	?	Mica, datter av Probus	gresk
InvVIII,203	?	Amata, datter av T. J[ulius] Babaeus, datter av soldat, fra Hierapolis	gravbyste, på latin
InvVIII,204	?	Julius Bassus, ekvest i ala Ulpiae singularum	gravbyste, på latin
InvVIII,205	?	Flavius Julianus, soldat i 9 år	gravbyste, på latin
InvVIII,206	?	Gaius Labenius Fronto, soldat i den 6. spanske kohort	stelae, på latin, funnet i al-Basiri
InvVIII,207	?	Saturnius, veteran etter 26 års tjeneste	fragmentert gravstein, på latin
InvVIII,209	?	Valerius Gaianus, soldat i ala Flavia Agrippiana	fragmentert gravstein, på latin

Førstemann har vi allerede stadfestet at var skatteinnkrever. Lucius Speidius Chrysanthus er tydelig ingen palmyrener av ætt, noe som forklarer grunnen til at hans latinske navn dukker opp på selve graven.

³⁵⁰ Funnet i Beltemplet, gjenbruk

Marcus Julius Maximus Aristedes skiller seg fra de lokale gravinnskriftene på flere plan. Det er også her innlysende at han ikke er fra Palmyra, da innskriften nevner at han er kolonist. At det latinske, og greske, navnet hans gjengis på gravinnskriften er derfor heller ingen overraskelse. Videre nevner den både hans mor og hans far, Lucilla og Pertinax, noe som ytterst få lokale innskrifter gjør. Det palmyrenske samfunnet var som sagt tydelig patrilineært. Vi kan også luke ut de seks siste innskriftene. Alle individene her *er* eller *har vært* soldater, eller er datter av en, og samtlige innskrifter er skrevet på latin, noe ingen andre gravinnskrifter i Palmyra er. At ingen av innskriftene er funnet i tradisjonelle palmyrenske graver er også et tegn på at disse ikke hørte hjemme i det lokale samfunnet. Mica, datter av Probus' innskrift sier «herre, herre, bring hjem din tjener», og selv om den ikke er på latinsk bryter den med alle palmyrenske tradisjoner, og kan dermed ikke sies å være lokal.

Maximus gjør analysen vanskelig, siden innskriften er så fragmentert at det faktisk kun er navnet hans som er igjen for ettertiden. At det bare er to andre tilfeller hvor dette navnet dukker opp i innskriftene, kan i det minste fortelle oss at han trolig ikke var lokal, da ingen av de andre heller er parett opp med et palmyrensk navn. Uten datering og annen kontekst blir det i dette tilfellet også vrient å si noe om eventuell romanisering av den private identiteten.

De tre siste personene som er attestert på gravrelieffene er faktisk ikke latinske selv, men deres fedre innehar latinske praenomen. Disse faller derfor ikke inn i kategorien kombinasjonsnavn, da det ikke er de personlig som er i besittelse av det. Også disse innskriftene mangler større kontekst og datering, et faktum som gjør det risikabelt å drøfte hvorvidt de kan være avkom av enten magistrater eller soldater som har bosatt seg i oasen. Disse må i så fall ha hatt sterke bånd til den lokale tradisjonen, kanskje gjennom partnerskap med en lokal kvinne eller andre slektsbånd, siden deres sønner har palmyrenske fornavn og er gravlagt på palmyrensk vis.³⁵¹

Alle de syv første navnene er funnet i innskrifter på arameisk, noe som betyr at de alle identifiserer seg med det palmyrenske, og viser et ønske om å passe inn. Dette er et interessant eksempel på multiidentiteter som går andre veien, altså fra å være romerske borgere til å vise palmyrenske trekk.

³⁵¹ Sabinus' sønn er usikker hvorvidt har latinsk eller palmyrensk fornavn.

Dette betyr med andre ord at ingen av de 15 innskriftene med sikkerhet kan referere til at palmyrenerne benyttet seg av sine latinske navn i den private sfære. For virkelig å illustrere fraværet av disse, kan vi se på ytterligere to eksempler:

I kapittel 3 snakket vi om et påbygg i Atenatens hypogeum, reist av Julius Aurelius Maqqai, sønn av Zebadbol, sønn av Maqqai, sønn av Duhi, for seg selv, hans sønner og deres sønner i år 229.³⁵² Innskriften ble inngravert på karmen over inngangsdøren, og er et testament for han og hans families eierskap. Inne i gravkammeret derimot, på Julius Aurelius' sarkofag, benytter han kun Maqqai, sønn av Zebadbol.³⁵³ Det samme mønsteret møter vi igjen i innskrifter fra Julius Aurelius Males hypogeum. Denne graven lister opp en rekke salg og overføringer av nisjer, hvorav mennene i innskriftene som inntreffer etter 212 alle har prefiksen Julius Aurelius.³⁵⁴ Julius Aurelius 'Abissai, sønn av Honina, var en av de som mottok en hel vegg i Males gravkammer.³⁵⁵ På hans sarkofag finner vi atter en gang utelatelsen av de latinske navnene, og også han går i graven kun iført sitt lokale palmyrenske navn; 'Abissai, sønn av Honina.³⁵⁶

Sammen med det faktum at vi ikke kan finne et eneste palmyrensk individ med latinsk navn på selve gravstøtten, og at vi ser at de som innehar latinske navn utelater dem for dette formålet, er det trygt å konstatere at de lokale palmyrenske navnene representerte deres private identitet. De latinske navnene kan således sies å være et symbol for deres samfunnsstatus som borger av det romerske riket, og slik tilhøre den offentlige sfære. Siden de til stadighet dukker opp i offisielle dokumenter som salg, eiendomskontrakter og æresinnskrifter, er de også tydelig en del av deres offentlige identitet. Noe stolthet over deres borgerskap må ha eksistert, siden latinske og palmyrenske kombinasjonsnavn opptrer såpass ofte i innskriftene. Men til syvende og sist ser vi at denne statusen i realiteten ikke har vært av vesentlig betydning, da de i den mest private konteksten av alle er ikkeeksisterende.

³⁵² PAT 0024. vedlegg.

³⁵³ PAT 0025.

³⁵⁴ PAT 0029, 0039, 0040, 0041, 0042, 0043.

³⁵⁵ PAT 0029

³⁵⁶ PAT 0030

8.0

DELKONKLUSJON

Vi har i denne delen tatt for oss navn, og hvordan disse kan være med å danne et bilde på et samfunns identitet. Navn er en del av alle kulturer, og er med på å både skille og forene et individ fra andre i sitt miljø. I Palmyra var det distinkt fokus på arv og tradisjon når det kom til valg av navn, og dette var vedvarende gjennom hele perioden. Palmyrensk navnetradisjon var tydelig patrilineær i sin form, hvor ett eller flere patronymikon alltid fulgte individets fornavn, også kalt *ismer*. Dette er et system som fortsatt er vanlig i dagens arabisktalende land, og taler for sterke røtter i regionen.

Over tid har vi sett en stadig økende forekomst av latinske navn i oasebyen, og kommet fram til at siden et romersk navn er et tegn på borgerskap, var individene det gjelder enten romerske før de ankom Palmyra, eller de var lokale innbyggere som på forskjellig vis har oppnådd borgerskap.

Palmyras eksplisitte status i imperiet er for oss ukjent, men en rekke lokale individer ved navn Marcus Ulpius tyder på at palmyrenerne siden Trajans regjeringstid var pålagt å sende soldater til den romerske hæren. Dette betyr med andre ord at Palmyra i en eller annen form var underlagt riket fra denne tiden av, altså et sted mellom 98 og 117. Mangel på kombinasjonsnavn fra tidligere tid³⁵⁷ indikerer at dette ikke var tilfellet under de forhenværende keiserne. At den dramatiske økningen av borgere etter Hadrians besøk viser seg å stamme fra Trajan, gjør at disse kildene ikke kan si stort om hvorvidt byens status endret seg til fri by.

Hovedårsaken bak romersk borgerskap blant lokale palmyrenske borgere før 212 ser altså ut til å stamme fra det militære apparatet. Men vi skal heller ikke se bort i fra at et knippe lokale administrative elitære har fått innvilget sitt borgerskap personlig gjennom keiserlig dekret. Vi har også sett hvordan soldater blir brukt til andre formål enn militære, hvor de fungerte som et slags trafikkpoliti for karavaner. Å la seg rekruttere til den romerske hæren kunne med andre ord gi mer enn borgerskap, men også være første steg på den administrative karrierestigen.

³⁵⁷ Eneste unntak er Gaius Julius Hairan.

Etter 212 dukker det opp 78 tilfeller av navnet Julius Aurelius eller Julia Aurelia. Dette er to navn som ifølge romersk nomenklatur ikke hører sammen da de begge er nomen, eller slektsnavn. Bruddet på romersk tradisjon kan være en indikasjon på at denne ikke var respektert til fulle i regionen, og at navnet derfor bare fungerer som et pass. Det er ingenting som tilsier at palmyrenerne var særlig uvitende når det kommer til denne tradisjonen, da vi allerede har sett at flere før denne tiden benytter den noe mer korrekt. Kombinasjonsnavn i seg selv var jo et brudd på romersk tradisjon, men slike tilfeller forekom i hele den østlige delen av imperiet, og var derfor ikke et regionalt fenomen. Etter 212 tok de nye borgerne i resten av riket navnet Marcus Aurelius eller bare Aurelius, mens den syriske regionen finner en enorm forekomst av Julius Aurelius. Den eneste logiske grunnen til denne kombinasjonen har vi sett må være en derivasjon av Caracallas navn, Aurelius, og hans syriske mors, Julia. Det ser i alle tilfeller ut til at dette kombinasjonsnavnet har grydd ut av patriotisme og sterke lokale bånd.

Sterke lokale bånd finner vi også i gravkulturen. Hele 97 av de latinske navnene stammer fra denne sfæren, noe som ved første øyekast taler for romanisering av den private identiteten. Et lite dykk i innskriftene informerer oss derimot om at 82 av dem referer til salg og overføring av graver. De latinske navnene er med andre ord til stede på offentlige dokumenter, på salgskontrakter og dokumentasjon av eierskap. Da gjenstår det 15 latinske navn som er funnet på selve gravsteinen eller bysten, og ingen av dem er kombinasjonsnavn som vi finner i andre innskrifter i byen. Seks av innskriftene er på latin, noe som meget sjeldent inntreffer i Palmyra, og de referer til individer knyttet til den romerske hæren. Ett individ er romersk skatteinnkrever, en er kolonist, og to er kolonistens foreldre. De eneste navnene som har noe palmyrensk ved seg overhode, er Pepabôl, sønn av Rusticus, og Yarhai, sønn av Gaianus. Da fedrene deres ikke er i besittelse av palmyrenske navn, må vi anta at de var romere, om enn ikke nødvendigvis fra roma. Det faktum at deres sønner kun er oppført med palmyrenske navn, og at de ble gravlagte i tradisjonelle palmyrenske graver, forteller oss også at det her er snakk om sterke lokale bånd mellom de to romerne og byen. Hvilket bånd dette skulle være vil bare bli spekulasjoner, men sannsynligheten for at de var veteraner eller kolonister må sies å være den største.

Ingen av de 97 innskriftene fra de palmyrenske gravene referer til de lokales bruk av latinske navn i den private sfæren. Gravstenene er totalt blottet for kombinasjonsnavn. At vi også finner individer med borgerskap og latinske navn som utelater disse på sine gravsteiner, gir til kjenne et sterkt behov for å holde på sin lokale identitet. I det private var med andre ord Julius Aurelius Maqqai, kun Maqqai, sønn av Zebadbol, sønn av Maqqai, sønn av Duha. Det romerske navnet, og

som sådan tilknytningen til det romerske rike, brøt aldri gjennom barrieren til palmyrenernes personlige identitet.

I dette kapitlet har vi sett at palmyrenerne tydelig er i besittelse av situasjonsbetingede identiteter. I det offentlige fungerer de latinske navnene som et tegn på status, på borgerskap, et individs plass i samfunnet. Denne formen for situasjonsbetinget identitet er skremmende lik Leland Fergusons beskrivelse av en sykretistisk kultur. Vi ser altså en sammenblanding av to kulturelle tradisjoner som har forekommet i en kontekst hvor et asymmetrisk maktforhold dominerte. Mens i den private sfære er ikke disse statusredskapene, disse passene, noe sted å finne. De identifiserer seg tydelig med sin egen kulturelle bakgrunn, og ikke med den romerske. Denne private identiteten har vist seg å være kontinuerlig og uforanderlig over tid, og palmyrenerne kan således sies å være et perfekt eksempel på et folkeslag som vet å forsterke inntrykket av én tradisjon fremfor en annen i tilfeller de fant rådelig. Den romerske for offentlig bruk, og den palmyrenske som den urokkelige private identiteten.

KONKLUSJON

Denne oppgaven hadde som mål å finne ut hva palmyrensk identitet var et uttrykk for, og hvordan romernes tilstedeværelse påvirket denne. Etter å ha sett på de ulike innflytelsessfærene funnet i grav- og navnekulturen fra den tidligste tiden i det urbane Palmyra, er det tydelig at tradisjonene her slektet på de gamle mesopotamiske. Navnene i byen er i hovedsak bestående av semittiske, arabiske og arameiske navn, og oppbyggingen med enkeltnavn og et påfølgende patronym finner vi faktisk fortsatt i disse områdene den dag i dag. Folket som utgjorde det urbaniserte Palmyra stammet derfor fra disse områdene, og forskerne sier også at innvandringen hovedsakelig stammet herfra. Gudebildet er også uten unntak fra områdene øst for Middelhavet, og de greske derivasjonene betyr på ingen måte at vi her ser vestlige impulser da dette også var vanlig under seleukidene. En lokal palmyrensk identitet er derfor tydelig østlig i sin form, med tradisjoner og religiøse bånd til det gamle Mesopotamia, og da særlig Babylon.

Romernes inntog i periferien hadde en tendens til å sette tydelige spor, både i administrasjon og kultur, også i denne regionen av imperiet. Det er derfor interessant å se på *når* de første betydelige endringene finner sted i Palmyras kultur. I gravkulturen viser analysen at tidsrommet mellom 128 og 150 er gjenstand for den mest drastiske endringen i både arkitektur og gravkunst. Det ble etter 128 ikke bygd flere tårngraver, som i lang tid hadde vært den mest dominante, og i tidlig tid også den eneste, formen for kollektiv begravelse. I stedet har hypogea tatt over tronen, og beholder den til helt fram til byens fall. Med hypogea kom også en betydelig økning i antall graver som blir solgt fra en familie til en annen. Sannsynligheten er stor for at gravkonstruksjon var en viktig inntektskilde i byen, og at en økende bosetning var årsaken bak dette. Forskjellen på hvor mange individer en stor tårngrav kunne holde, og kapasiteten til et hypogeum var ikke så drastisk at man kan ilegge opphavet til endringen på plassmangel. Derfor er det naturlig å anta at hypogea var en mer kostnadseffektiv løsning for de som søkte høyest økonomisk avkastning. Hypogea var ikke fremmed for regionen, så de kan ikke sies å være et romanisert element i Palmyra, men siden de også var meget vanlige i Roma skal man ikke se bort ifra at de fant sin «renessanse» gjennom dem. I denne perioden ble det også vanlig for grunnleggerne av gravene å la seg begrave i sarkofager fremfor i loculi som var den tidligere normen. Sarkofagene har vi sett at innehar trekk fra en rekke kulturelle områder, som triclinia fra

Romerriket og Østen, bankettscener fra Persia og Mesopotamia, og sarkofagen selv fra Roma og de østlige regionene. Et tydeligere uttrykk for synkretisme skal man lete lenge etter, noe som tilsier at det er de nye innbyggerne samt økt kontakt med omverdenen som innehar den bakenforliggende årsaken til nykommeren. Det er ingenting her som tyder på romanisering, da det ikke finnes spor etter en endring bevisst pålagt av romerne.

Tempelgravene finner også sin fødsel i denne perioden, og selv om de ikke er romerske verken av opprinnelse eller interiør, kan man ikke skyve under en stol at den arkitektoniske utformingen er bort i mot identisk med de man finner i Roma. Forekomsten av loculi og typisk palmyrensk gravkunst indikerer at den lokale begravelsestradisjonen forblir intakt, og at de derfor har lånt arkitekturen fra den romerske sfæren. Det er heller ikke her tegn til påtvunget gravkultur, da det bare er skallet og ikke selve begravelsen som har endret seg.

Fram til 129 finner vi kun to latinske navn innskriftene i Palmyra, hvorav ett av dem er et kombinasjonsnavn fra 108. Fra 130 til 150, derimot, finner vi fjorten. Halvparten av disse fjorten er kombinasjonsnavn, som sier oss at syv individer har oppnådd borgerskap i seneste tid. Nær kontakt med romerne kan dermed stadfestes, og ut ifra navnene kan vi sette denne nærkontakten til keiser Trajans tid.

Det er besynderlig om disse endringene skal ha oppstått til samme tid helt tilfeldig. Noe har altså hendt med forholdet mellom Roma og Palmyra som gjør utslag i den private sfæren mellom 128 og 150. Fra tariffen fra 137 kan man også tolke at palmyrenerne for alvor har blitt en del av Romerriket, da de er pålagt lover og skatter som gjelder i resten av imperiet. Keiser Hadrian avla byen et besøk i 130, men nærkontakten har allerede inntruffet og rullet og gjøre seg synlig, så det er lite som tyder på han har hatt en eksplisitt rolle i endringene.

Da endringene heller ikke var kun romerske av natur er det naturlig å anta at desto mer kontakt med omverdenen Palmyra får, og jo flere immigranter, vil det oppstå atskillig flere innflytelsessfærer og synkretistiske tolkninger av lokal tradisjon.

De mest dramatiske endringene i den palmyrenske private sfære fant altså sted i det andre århundret. Gravene og kunsten holdt seg fra nå av ganske konstante, mens man i navnekulturen ser den aller drastiske skiftningen etter 212. Dette er ganske naturlig med tanke på at alle frie borgere i det romerske imperiet fikk innvilget borgerskap av keiser Caracalla. Endringen betyr altså ikke at palmyrenerne var blitt mer romerske i denne perioden, men at de i alle fall i offisielle sammenhenger bruker det latinske navnet. Offisiell bruk kan indikere at dokumenter og transaksjoner ikke ble regnet

gyldige av deres romerske overherrer uten de latinske navnene, som altså var et tegn på borgerskap. Det kan muligens være at disse individene var beskyttet av romersk lov om de kunne befeste borgerskapet.

Det som likevel taler for at den private identiteten aldri måtte vike for romersk innflytelse, er det faktum at flere av de palmyrenske innbyggerne med romersk borgerskap ikke førte opp det latinske navnet på sine graver. Det er faktisk ikke funnet et eneste kombinasjonsnavn på relieffene og bystene som markerer den avdødes grav. Overraskende nok finner vi heller tilfeller hvor tydelige romere har sine gravtekster på arameisk, et tegn på gjensidig utveksling mellom innflyttere og lokale, og et tegn på at vedkommende ønsket å passe inn i det palmyrenske samfunnet. Ingen palmyrenske individer har gravtekster på latin, og flertallet er kun på arameisk, et uttrykk for en sterk lokal og personlig identitet.

Preservering av de avdøde som vi finner i Palmyra, er et klart brudd med romerske tradisjoner. Den viser også at palmyrenerne så for seg en eller annen form for tilværelse etter døden, det være seg for evig i gravene, eller muligens i en mesopotamisk underverden. Fraværet av romerske guddommer både i gravene og ellers i byen er en klar indikator på at disse aldri fikk innpass i palmyrensk tro og tradisjon.

Gravene har i denne oppgaven vært kilder til mye viktig informasjon. Sarkofagene og maleriene som slekter på romerske tradisjoner kan kun ilegges Palmyras elite, noe som forteller oss at det er i de øverste samfunnslagene man finner en viss draging vestover. Men når alt kommer til alt går også disse i graven som den palmyreneren de var, preservert for ettertiden i både fysisk og psykisk form. Man ser et klart tilfelle av multiidentiteter, hvor den romerske siden kommer fram i offentlige sammenhenger, mens den lokale hersker i den private sfære. Begravelsens utrolig personlige karakter har således vært med på å vise at det palmyrenske folket som helhet aldri identifiserte seg med romerne, men holdt på sin lokale tradisjon både gjennom gravleggelse, religion og navn.

BIBLIOGRAFI

Litteratur

- Addison, Charles** 1938: *Damascus and Palmyra: a journey to the East*. Richard Bentley. London
- Anadol, Sermin** 2008: "Palmyra- Identity expressed through architecture and art." i *Jebel Bishri in context: introduction to the archaeological studies and the neighbourhood of Jebel Bishri in central Syria : Proceedings of a Nordic research training seminar in Syria, May 2004*
- Appleton, David** 2003: *Period Arabic names and naming practices*.
<http://heraldry.sca.org/laurel/names/arabic-naming2.htm> (24.04.2010)
- Beard, Price og North** 1998: *Religions of Rome: Volume 1: A History*. Cambridge University press.
- Black, og Green**, 1992: *Gods, demons, and symbols of ancient Mesopotamia: an illustrated dictionary*. University of Texas Press.
- Browning, Iain** 1979: *Palmyra*. Chatto & Windus. London
- Bounni, Adnan** 1997: Palmyra i Eric M. Meyers The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East. Oxford University press Inc, Oxford reference online
- Boyce, Mary** 2001: *Zoroastrians: their religious beliefs and practices*. Routledge. London
- Butcher, Kevin** 2004: *Roman Syria and the Near East*. J. Paul Getty Museum, Los Angeles.
- Carroll, Maureen** 2006: *Spirits of the dead: Roman funerary commemoration in Western Europe*, Oxford University Press, New York
- Colledge, Malcolm A. R.** 1976: *The Art of Palmyra*. Thames and Hudson. London
- Collon, D.** 1995: *Ancient Near Eastern Art*. University of California Press. California.
- Cowell, Frank Richard** 1961: *Everyday life in ancient Rome*. Putnam, New York.
- Dalley, Stephanie** 1995: "Bel at Palmyra and elsewhere in the Parthian Period". ARAM 7 s 137-151.
- Davies, Jon** 1999: *Death Burial and Rebirth in Religions of Antiquity*. Routledge, New York

Brink, Laurie og Green, Deborah 2008: *Roman Burials: Commemorating the dead: texts and artifacts in context : studies of Roman, Jewish, and Christian burials*. Walter de Gruyter forlag.

Deluzain, H.E.: *All in a name: Names and Personality*. <http://www.allinaname.com/art003.html> (08.04.2010)

Deluzain, H.E.: *Behind the name: Names and Personal Identity* <http://www.behindthename.com/articles/3.php> (08.04.2010)

Dijkstra, Klaas 1995 : *Life and Loyalty. A Study in the Socio-Religious Culture of Syria and Mesopotamia in the Graeco-Roman Period. Based on Epigraphical Evidence*. Leiden, Brill

Dirven, Lucinda 1999: *The Palmyrenes of Dura Europos*. Brill. Leiden.

Drijvers, Han J.W. 1982 "The iconography of divine peace in Hellenistic Syria" , i Theodorus Petrus van Baarens *Commemorative figures: papers presented to Dr. Th.P. van Baaren on the occasion of his seventieth birthday, May 13, 1982, Volumer 1-3*. Brill Archive, Leiden, Nederland

Dunbabin, Katherine M.D. 2003: *The Roman Banquet: Images of Conviviality*, Cambridge University Press

Eriksen, Thomas Hylland 1997: *Flerkulturell Forståelse*, <http://folk.uio.no/geirthe/Flerkultur.html> (05.11.09)

Fedak, Janos 1990: *Monumental Tombs of the Hellenistic Age: A study of Selected Tombs from the Pre-Classical Era*. University of Toronto Press.

Ferguson, Jon 1972: *The place of suffering*. James Clarke & Co. Cambridge.

Gardner, I., Lieu, S. og Parry, K. 2005: *Silk Road Studies X. From Palmyra to Zayton: Epigraphy and Iconography*. Brepols Publishers n.v., Turnhout.

Gawlikowski, Michal 2005: "A city of the dead" I Hillers og Cussinis *A journey to Palmyra: collected essays to remember Derlbert R. Hillers*. Brill. Leiden.

Gawlikowski, Michal 1970: *Monuments Funeraires de Palmyre*. Editions Scientifiques de Pologne, Warsawa

Gruen, Erich S. 2011: *Cultural Identity in the Ancient Mediterranean*. Getty Publications, Los Angeles.

Hauken, Tor 2007: "Epigrafikk: Studiet av greske og romerske innskrifter" i *Ad Fontes, Antikkvitenskap, Kildebehandling og metode*. Unipub forlag. Oslo. Side 95-124

Jenkins, Richard 2008: *Social identity*. Routledge, Oxon

Johnson, Coleman-Norton og Bourne 2003: *Ancient Roman statutes*. The Lawbook Exchange, New Jersey

Kaizer, Ted 2002: *The religious life of Palmyra: a study of the social patterns of worship in the Roman period*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart

Kaizer, Ted 2008: *The variety of local religious life in the Near East in the Hellenistic and Roman periods*. Brill, Leiden, Nederland

Kaizer, Ted 2010: *Kingdoms and principalities in the Roman Near East*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart

Laneri, Nicola 2007: *Performing Death. Social Analyses of Funerary Traditions in the Ancient Near East and the Mediterranean*. McNaughton & Gunn, Saline, Michigan

Lappegard Hauge, Åshild.2009: *Housing and Identity: the meaning of housing in communicating identity and its influence on self-perception*. Doktoravhandling ved NTNU, Trondheim.

L'Orange, Hans Peter 1967: *Romerske Keisere I marmor og bronse*. Dreyers Forlag. Oslo

Matthews, John 1984 : "The Tax Law of Palmyra: Evidence for Economic History in a City of the Roman East", *The Journal of Roman Studies*. Vol. 74, 157-180

Mikalowski, Kazimierz 1970: *Palmyra*. Praeger, New York.

Millar, Fergus 1967: *The Roman empire and its neighbours*. Weiderfield and Nicolson, London

Millar, Fergus 1983:"Epigraphy" i Crawford et al. *Sources of ancient history*, s. 80-136. Cambridge University Press. New York

Mytum, Harold 2004: *Mortuary Monuments and Burial Grounds of the Historic Period*. Plenum Publishers, New York

Ploug, Gunhild 1995: *The Palmyrene Scuptures*. Ny Carlsberg Glyptotek. Visoprint. København

Ravnå, Per-Bjarne 2006: *Gresk og Romersk politisk historie*. Cappelen. Oslo

Richmond, I.A 1963: "Palmyra under the Aegis of Rome" *The Journal of Roman Studies*, Vol. 53, s.43-54

Salway, Benet 1994: "What's in a name? A survey of Roman Onomastic Practice from c. 700 B.C to A.D. 700". *The Journal of Roman Studies*, Vol. 84, 124- 145

Saito, Kiyohide 2005:"Palmyrene Burial Practices From Funerary Goods" i Delbert R. Hillers *Journey to Palmyra : Collected Essays to Remember Delbert R. Hillers*. Leiden, Brill

Schmidt-Colinet, Andreas 1997: "Aspects of Romanization: The Tomb Architecture at Palmyra and its Decoration" i Alcock, Susan E. :The Early Roman Empire in the East. Oxbow Books, Oxford

Schneider, Matthew 2009: "What's my name?" *Toward a Generative Anthroponomastics*. Anthropoetics 15, no. 1 <http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap1501/1501schneider.htm>

Smith, Andrew 2004: *Identity, Community, and state formation at Roman Palmyra*. University of Maryland

Stark, Jürgen Kurt 1971: *Personal names in Palmyrene inscriptions*. Clarendon Press, Oxford

Teixidor, Javier 1979: *The pantheon of Palmyra*. Leiden, Brill.

Toynbee, Jocelyn M. C.1971: *Death and Burial in the Roman World*, Thames and Hudson, London

Trollope, A 1881: *The Life of Cicero*. New York Harper and Brothers. New York.

Walker, Susan 1985: *Memorials to the Roman Dead*. British Museum Publications. London.

Webster, J. 2001: *Creolizing the Roman Provinces*, American Journal of Archaeology, Vol. 105, No. 2 (Apr., 2001), pp. 209-225

Werness, Hope 2006: *The Continuum encyclopaedia of animal Symbolism in art*, The Continuum International Publishing Group Inc, New York

Yon, Jean-Babtiste 2002: *Les Notables de Palmyre*. Institut Francais d'arcéologie du Proche-Orient. Beyrouth.

Nettressurser

Appian på Livius.org: <http://www.livius.org/ap-ark/appian/appian.html> (10.03.2011)

Bard-Chooseh: http://www.cais-soas.com/news/index.php?option=com_content&view=article&id=89:vandals-damage-parthian-bard-chooseh-high-relief-&catid=36 (13.02.2011)

Bill Thayer:

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Historia_Augusta/Caracalla*.html#ref66
(03.02.2010)

Caracalla: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html
(03.02.2010)

Deluzain, H.E. <http://www.allinaname.com/art003.html> (08.04.2010)

Dualisme: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/dualism> (10.10.2011)

Josephus på Livius org: <http://www.livius.org/jo-iz/josephus/josephus.htm> (13.02.2011)

Julius: <http://www.behindthename.com/name/julius> (10.04.2010)

Loculus: *A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*. James Stevens Curl. Oxford University Press 2006. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. University of Bergen. 29 January 2011 <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t1.e2717>

Sha'taqat: <http://www.thaliatook.com/OGOD/shataqat.html> (10.09.2010)

Thomas Hylland Eriksen om identitet: <http://folk.uio.no/geirthe/Flerkultur.html> (05.11.09)

Tomba di Terone: http://www.agrigento-sicilia.it/english/valle_dei_templi.htm (10.03.11)

Volumnis hypogeum: <http://archive.cyark.org/hypogeum-of-the-volumnis-info> (10.11.2011).

Kilder

Bibelen: Bibelselskapets 1978/85-oversettelse. Det Norske Bibelselskap.

Appianus *Bella Civilia*, (Bell.Civ). *Roman History*. Overs. Horace White, Harvard University Press, Cambridge 1912.

Cicero *De Legibus*, (Cic.Leg). Overs. Niall Rudd, Oxford University Press, Oxford 1998

Dio Cassius, *Roman History*. Overs. Earnest Cary, Harvard University Press, Cambridge 1914-1927

Historia Augusta, *Septimus Severus* (Hist.Aug.) Overs. David Magie, Heinemann, London 1922-1932

Josephus, *Antiquitates Judaicae* (Ant.Jud.) Overs. William Whiston, Hendrickson Publisher, Peabody 1980

Lukianos av Samosata, *De Lucta* (Luct.) Overs H. W. Fowler and F. G. Fowler, The Clarendon Press, Oxford 1905

Lukrets, *De Rerum Natura*. Overs. William Ellery Leonard, E. P. Dutton, New York 1916

Plinius den yngre, Brev. Overs. Charles Lord Boyle, Printed by James Bettenham, London 1751

Plinius den eldre. Naturalis Historia (Nat.Hist.) Overs. John Bostock , Taylor and Francis, London 1855

Plutark. The Life of Cicero (Vit.Cic.)Overs. Mortimer J. Adler, m.fl. Encyclopædia Britannica, Inc, Chicago 1990

Polybius. *The Histories*. Overs. W.R. Paton, revidert av Frank Walbank og Christian Habicht, Harvard University Press. Cambridge 2010

Tacitus Annales (Ann.) Overs. A.J Woodman, Hackett, Indianapolis 2004

Innskrifter:

Cantineau, J. (1930) "Textes funéraires palmyriennes" *Revue Bilingue*, 39, 520-549

Ingholt, H. (1932) "Deux Inscriptions Bilingues de Palmyre". *Syria*, T.13, Fascicule 3, 278-292

Ingholt, H. (1934), "Palmyrene Sculptures in Beyrut". *Beyrutus* 1, 32-43

Ingholt, H. (1935), "Five dated tombs from Palmyra". *Beyrutus* 2, 57-120

Ingholt, H. (1936), "Inscriptions and Sculptures from Palmyra", *Beyrutus* 3, 83-127

Ingholt, H. (1938), "Inscriptions and Sculptures from Palmyra II", *Beyrutus* 5, 93-140

Inv I-X 1930- 1949: *Inventaire des Inscriptions de Palmyre*. Ed. Cantineau og Starky. Damascus

PAT: Hillers, D.R. og Cussini, E. (1996) Palmyrene Aramaic Texts. The Johns Hopkins University Press. Baltimore.

VEDLEGG

VEDLEGG II – Total oversikt over latinske navn i Palmyra

Årstall	Årstall vt	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting	Borgernavn fra
369	58	PAT 0591		Lucius Speidos Chrysanthos	grav/Beltemplet	steintavle,	
419	108	PAT 1423		Gaius Julius Hairan	Agora	ærer	Augustus/ Caligula
442	131	PAT 0305		Agrippa Yarhai	Baalshamintemplet	ærer, agrippa er far til Male	
442	131	PAT 0305		Hadrianus	Baalshamintemplet	ærer	
447	135	PAT 1397		Julius Maximus	Agora	ærer	
447	135	PAT 1397		Marcus Ulpius Abgar, sønn av Hairan	Agora	ærer	Trajan
448	137	PAT 0259		Corbulo	Palmyra	Tariffen	
448	137	PAT 0259		Gaius	Palmyra	Tariffen	
448	137	PAT 0259		Germanicus	Palmyra	Tariffen	
448	137	PAT 0259		Marinus	Palmyra	Tariffen	
449	138	PAT 1786		Publius Aelius Taibbol sønn av Publius Aelius Yarhibol	Hypogeum	dørkarm	Hadrian
449	138	PAT 1786		Publius Aelius Yarhibol	Hypogeum	dørkarm	Hadrian
452	140	PAT 2532		Casperianus		ærer	
452	141		InvX,99	Marcus Ulpius	agora	kenturion	Trajan
452	141		InvX,99	Marcus Ulpius Abgar (sønn av Taimarso på gr. Versjon)	statue av ham, agora	prefekt, leder av palmyrenske bueskyttere	Trajan
452	141		InvX,99	Marcus Ulpius O.	agora	kenturion	Trajan
466	155	PAT 0274		Marcus Ulpius Yarhai	Beltemplet	ærer	Trajan
467	156	PAT 1411		Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar	Agora	ærer	Trajan
468	157	PAT 0306		Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar	Agora	ærer	Trajan
468	157	PAT 1395		Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar	Agora	ærer	Trajan
468	157	PAT 1399		Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar	Agora	ærer	Trajan
468	157	PAT 1403		Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar	Agora	ærer	Trajan
470	159	PAT 1409		Marcus Ulpius Yarhai, sønn av Hairan, sønn av Abgar	Agora	ærer	Trajan
474	161	PAT 1373		Marcus Aemilius Marcianus	Agora	ærer	Trajan
485	174	PAT 1413		Lucius Antonius Callistratus	Agora	ærer	
509	198		1932, 281	Aelius Bôrà sønn av Titus Aelius Ogeilu	ved Beltemplet	statue, ærer Aelius Bora	Antoninus Pius
509	198		1932, 279	Manilius Fuscus	ved Beltemplet	dedikerer guvernør	
509	198		1932, 281	Titus Aelius Ogeilu	ved Beltemplet	strateg	Antoninus Pius
509	198		1932, 279	Venidius Rufus	ved Beltemplet	dedikerer guvernør	
525	214	PAT 1624		Aurelius 'Ogeilu sønn av Afrahat frigitt slave av Zabdibol	Malkus hypogeum, steintavle	far til Julius	Caracalla?
525	214	PAT 0049		Julius Aurelius 'Ogeilu	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	214	PAT 1624		Julius Aurelius Agrippa sønn av Agathopus frigitt av Heliodros Yarhibol	Malkus hypogeum, steintavle	inngår partnerskap for en del av Malkus grav	Caracalla
525	213	PAT 0050		Julius Aurelius Agrippa, sønn av Agathofel, frigitt av Heliodros Yarhibolâ, sønn av Hairan, sønn av Bonnê	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla

Årstall	Årstall vt	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting	Borgernavn fra
525	214	PAT 1624		Julius Aurelius Aninos	Malkus hypogeum, steintavle	far til skriver	Caracalla
525	213	PAT 0048		Julius Aurelius Malê, sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	213	PAT 0050		Julius Aurelius Malê, sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	214	PAT 0049		Julius Aurelius Malê, sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	214	PAT 1624		Julius Aurelius Nesa sønn av Bar'ateh	Malkus hypogeum, steintavle	vitne til partnerskap	Caracalla
525	213	PAT 0048		Julius Aurelius Nurbel sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	213	PAT 0050		Julius Aurelius Nurbel sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	214	PAT 0049		Julius Aurelius Nurbel sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
525	214	PAT 1624		Julius Aurelius Yarhibol sønn av Malku	Malkus hypogeum, steintavle	vitne til partnerskap	Caracalla
525	214	PAT 1624		Julius Aurelius Yedibel, også kalt Mezabbana, sønn av Julius Aurelius Aninos	Malkus hypogeum, steintavle	skriver for Julius sønn av Aurelius Ogeilu	Caracalla
525	214	PAT 1624		Julius sønn av Aurelius Ogeilu sønn av Afrahat friggitt slave av Zabdibol	Malkus hypogeum, steintavle	inngår partnerskap for en del av Malkus grav	
526	215	PAT 0028		Julius Aurelius Abba sønn av Julius Aurelius Maqqai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
526	215	PAT 0028		Julius Aurelius Hairan sønn av Julius Aurelius Maqqai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
526	215	PAT 0028		Julius Aurelius Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
526	215	PAT 0028		Julius Aurelius Maqqai sønn av Yarhai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
527	216	PAT 1445		Gabinus	Palmyra	dedikerende på alter	
529	218	PAT 0559		Julius Aurelius Rephabol	grav	dørkarm, fundament	Caracalla
531	223	PAT 0029		Julius Aurelius 'Abissai sønn av Honainâ sønn av 'Ogga sønn av Yorq	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
532	220	PAT 0366		Domnina datter av Yedibel	Palmyra	dedikerende på alter	
535	223	PAT 0029		Julius Aurelius Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
536	224		Inv III, 5	Julius Aurelius Šibâ 'Athe'aqab	kolonnaden		Caracalla
536	224		Inv III, 5	Pomponius Darius	kolonnaden		
536	224		Inv III, 5	Titanus Athenodôros	kolonnaden		
538	226	PAT 0560		Julius Aurelius Shalman	hypogeum	steintavle,	Caracalla
538	226	PAT 0560		Julius Aurelius Yarhibol	hypogeum	steintavle,	Caracalla
539	228	PAT 0075		Aurelius Malkû sønn av Šalman, sønn av Banê	Lisams grav, dørkarm	salg av eiendom	Caracalla?
539	228	PAT 0075		Aurelius Wardan, friggitt slave av Antiokos Refabôl	Lisams grav, dørkarm	salg av eiendom	Caracalla?
539	228	PAT 0370		Gaius	Palmyra	dedikerende på alter	
540	229	PAT 0562		Julia Aurelia 'Oggâ	Umm Belqis' tårngrav	selger grav	Caracalla
540	229	PAT 0562		Julius Aurelius Bôlmâ sønn av Zabdibôl sønn av Bôlmâ Nînayya	Umm Belqis' tårngrav	kjøper gravnisjer	Caracalla
540	229	PAT 0024		Julius Aurelius Maqqai sønn av Zebadbol sønn av Maqqai sønn av Duhi	Atenatans hypogeum, 98/229, dørkarm	grunnmur, eier av nybygg	Caracalla
541	230		Pal,59	Julius Aurelius Taim			Caracalla
543	232	PAT 1142		Aurelia Aqmâ datter av Antiochos	hypogea	grunnmur, eiere	Caracalla?
543	232	PAT 1142		Aurelius	hypogea	grunnmur, eiere	Caracalla?
543	232	PAT 1142		Julia Aurelia Taimê	hypogea	grunnmur, eiere	Caracalla

Årstall	Årstall vt	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting	Borgernavn fra
543	232	PAT 1142		Julius Aurelius Hermes	hypogeum, dørkarm	gresk "etternavn"	Caracalla
543	232	PAT 1142		Julius Aurelius Taim	hypogea	grunnmur, eiere	Caracalla
544	233	PAT 0377		Julius Aurelius Halaph..	Palmyra	dedikerende på alter	Caracalla
545	234	PAT 0562		Julius Aurelius B.	tårngrav 70	dørkarm	Caracalla
545	234	PAT 0039		Julius Aurelius Malê sønn av Hairan sønn av Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
545	234	PAT 0562		Julius Aurelius Ogga	tårngrav 70	dørkarm	Caracalla
545	234	PAT 0039		Julius Aurelius Shibai sønn av Hermes Marqa	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
546	235	PAT 0040		Aurelius Hairan sønn av Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla?
546	235	PAT 0040		Julius Aurelius Halafta sønn av Moqîmû sønn av Zabde	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
546	235	PAT 0040		Julius Aurelius Malê sønn av Aurelius Hairan sønn av Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
546	235	PAT 0041		Julius Aurelius Zebadbol sønn av Zebadbol sønn av Kohailu	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
547	236	PAT 0565		Agrippa sønn av Marcellus	gravtempel 150	dørkarm	
547	236	PAT 0565		Hadrianus	gravtempel 150	dørkarm	
547	236	PAT 0565		Julius Aurelius M.	gravtempel 150	dørkarm	Caracalla
547	236	PAT 0565		Julius Aurelius Theodoros	gravtempel 150	dørkarm	Caracalla
547	236	PAT 0565		Julius Aurelius Zabdibôl	gravtempel 150	dørkarm	Caracalla
547	236	PAT 0565		Marcellus	gravtempel 150	dørkarm	
548	237	PAT 0042		Aurelius Hairan sønn av Maqqai sønn av Yarhai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla?
548	237	PAT 0567		Gaius Julius Hermes	grav	dørkarm	Augustus/ Caligula
548	237	PAT 0567		Julius Aurelius A.	grav	dørkarm	Caracalla
548	237	PAT 0042		Julius Aurelius Asadu sønn av Honaina sønn av Shim'on	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
549	237	PAT 0043		Aurelia Sammai datter av Lishamsh	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla?
549	237	PAT 0043		Aurelius Hairan sønn av Maqqai sønn av Yarhai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla?
550	239	PAT 0095		Julia Aurelia Salmat datter av 'Abd'astor sønn av Yarhibol	Abd'astors grav, dørkarm	salg av eiendom	Caracalla
550	239	PAT 0095		Julius Aurelius Malku sønn av 'Ogeilu sønn av Šalman	Abd'astors grav, dørkarm	salg av eiendom	Caracalla
550	239	PAT 0095		Lucius Aurelius Barsamayya sønn av Rab'el	Abd'astors grav, dørkarm	salg av eiendom	Lucius Verus
552	241	PAT 0527		Julia Aurelia B.	Sør-vest nekropolis	på døren	Caracalla
552	241	PAT 0051		Julius Aurelius 'Ogga sønn av Rauhibel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
552	241	PAT 2786		Julius Aurelius Hairan	Yarhais hypogeum, på steintavle		Caracalla
552	241	PAT 0051		Julius Aurelius Limalka sønn av Shalman sønn av Gofn	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
552	241	PAT 0527		Julius Aurelius Malê	Sør-vest nekropolis	på døren	Caracalla
552	241	PAT 2786		Julius Aurelius Theofilos	Yarhais hypogeum, på steintavle	gresk "etternavn"	Caracalla
553	242	PAT 2725		Julius Aurelius	Hermes' hypogeum	dørkarm	Caracalla
553	242	PAT 2725		Julius Aurelius Zabdibol	Hermes' hypogeum	dørkarm	Caracalla

Årstall	Årstall vt	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting	Borgernavn fra
554	242/243	PAT 0278		Julius Aurelius Zabdilâh sønn av Malkhō sønn av Malkhō sønn av Naššūm	kolonnaden	kolonistrateg	Caracalla
554	242/243	PAT 0278		Julius Priscus	Kolonnaden	ærer	
554	242/243	PAT 0278		Rutilius Crispinus	kolonnaden	sjeffsgeneral	
555	243	PAT 2743		Agrippa Yarhibol sønn av Yadibol	Palmyra	ærer	
555	243	PAT 2743		Pertinax	Palmyra	ærer	
558	247	PAT 0279		Julius Aurelius Zabdibol sønn av Maqimu	Kolonnaden	ærer	Caracalla
558	247	PAT 0279		Julius Aurelius Zebidâ sønn av Moqimō sønn av Zebidâ 'Asthôr Baidâ	kolonnaden	ære	Caracalla
561	249	PAT 1789		Aurelius Barbôn	Gebel 'Antars grav	dørkarm	Caracalla?
562	251	PAT 0071		Sabinus sønn av Taimê	Seleukos grav, dørkarm	salg av eiendom, romersk veteran	
563	251	PAT 0290		Julius Aurelius Phileinos	Kolonnaden	ærer	Caracalla
563	252	PAT 0568		Romanus sønn av Malê	tårngrav 118	dørkarm	
563	251	PAT 0290		Septimius Hairan	Kolonnaden	ærer	Septimius Severus
563	251	PAT 0290		Septimius Hairân sønn av 'Odainath	kolonnaden	prins av Palmyra	Septimius Severus
566	254	PAT 0281		Julius Aurelius 'Oggâ etternavn Seleucos, sønn av 'Azizô sønn av Še'ilâ	kolonnaden	duumvir	Caracalla
569	257/258	PAT 0282		Julius Aurelius Šalâmallâth sønn av Malê sønn av 'Abdai	kolonnaden	karavanesjef	Caracalla
569	258	PAT 0291		Septimius Odainath	Kolonnaden	ærer	Septimius Severus
569	258	PAT 0291		Septimius 'Odainath	kolonnaden	"vår herre"	Septimius Severus
570	258/259	PAT 0283		Aurelius Worod	kolonnaden	senator	Caracalla?
570	259	PAT 0280		Julius 'Oggâ sønn av 'Azizô sønn av 'Azizô sønn av Še'ilâ	kolonnaden	romersk ridder	
573	262	PAT 0284		Septimius Worod	Kolonnaden	ærer	Septimius Severus
574	263	PAT 0057		Julia Aurelia Amate datter av Bôlhazai sønn av Moqîmû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
574	262	PAT 0285		Julius Aurelius Nebûzabad sønn av Šo'adô sønn av Hairê	kolonnaden	strateg	Caracalla
574	263	PAT 0057		Julius Aurelius Yedibel sønn av 'Abdshamaia sønn av Malkû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
574	262	PAT 0285		Septimius Worod	kolonnaden	prokurator for imperiet	Septimius Severus
575	264	PAT 0286		Julius Aurelius Septimius Yadê sønn av Septimius Alexandros sønn av Hairân sønn av Soraiô	kolonnaden	ære	Caracalla
575	264	PAT 0286		Septimius Worod	kolonnaden	ære	Septimius Severus
576	265	PAT 0058		Julia Aurelia Amate datter av Bôlhazai sønn av Moqîmû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
576	265	PAT 0287		Julius Aurelius Septimius Malkhō sønn av Malôkhâ Naššūm	kolonnaden	ærer Septimius	Caracalla
576	265	PAT 0058		Julius Aurelius Yedibel sønn av 'Abdshamaia sønn av Malkû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
576	265	PAT 0287		Septimius Worod	kolonnaden	guvernør av byen	Septimius Severus
578	267	PAT 0289		Cassianus	Kolonnaden	ærer	
578	267	PAT 0054		Julia Aurelia Agatona datter av Bassâ sønn av Garmanâ	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom	Caracalla
578	267	PAT 0289		Julius Aurelius Salamallath	kolonnaden	ærer	Caracalla
578	267	PAT 0288		Julius Aurelius Šalmê sønn av Cassianus sønn av Ma'enai	kolonnaden	ære	Caracalla

Årstall	Årstall vt	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting	Borgernavn fra
578	267	PAT 0288		Septimius Worod	kolonnaden	ære	Septimius Severus
578	267	PAT 0289		Septimius Worod	Kolonnaden	ærer	Septimius Severus
582	271	PAT 0293		Septimia Zenobia	kolonnaden	from dronning	Septimius Severus
582	271	PAT 0292		Septimius Odainath	Kolonnaden	ærer	Septimius Severus
582	271	PAT 0292		Septimius 'Odainath	kolonnaden	renovateur de tout l'orient	Septimius Severus
582	271	PAT 0292		Septimius Zabbai	kolonnaden	general	Septimius Severus
582	271	PAT 0293		Septimius Zabbai	kolonnaden	general	Septimius Severus
582	271	PAT 0292		Septimius Zabdâ	kolonnaden	sjefsgeneral	Septimius Severus
582	271	PAT 0293		Septimius Zabdâ	kolonnaden	sjefsgeneral	Septimius Severus
?			InvVIII,203	Amata, datter av T. J[ulius] Babaeus	gravbyste, på latin	fra Hierapolis, datter av militær, ble 30 år	
?	?	PAT 1406		Antoninus	Agora	ærer	
?	?	PAT 2758		Cassianus	relieff	dedikasjon	
?	?	PAT 0308		Celesticus	Agora	ærer	
?	?	PAT 2596		Flavianus			
?			InvVIII,205	Flavius Julianus	gravbyste, på latin	soldat i 9 år, ble 32 år.	
?	?	PAT 0948		Gaianus	grav	relieff	
?			InvVIII,206	Gaius Labenius Fronto	stelae, på latin, funnet i al-Basiri	soldat i den 6. spanske kohort	
?	?	PAT 1424		Gaius Licinius Flavianus	Agora	ærer	
?	?	PAT 1424		Gaius Licinius Flavianus, sønn av Borropha	Agora	ærer	
?	?		Inv III, 23	Gaius Sedatius Velleius Priscus Macrinus	tetrapylen	beskytter	
?	?	PAT 2754		Germanicus	Palmyra	ærer	
?			Inv III, 1	Julius Aurelius	kolonnaden		Caracalla
?	?	PAT 1216		Julius Aurelius 'Ogelo sønn av Maqqai	grav, dørkarm	eiere	Caracalla
?	?	PAT 1420		Julius Aurelius Lisams	Agora	ærer	Caracalla
?	?	PAT 1415		Julius Aurelius Malku	Agora	ærer	Caracalla
?	?	PAT 1216		Julius Aurelius Nurai sønn av Maqqai	grav, dørkarm	eiere	Caracalla
?	?	PAT 1216		Julius Aurelius Zabdibol sønn av Maqqai	grav, dørkarm	eiere	Caracalla
?			InvVIII,204	Julius Bassus	gravbyste, på latin	ekvest i ala Ulpieae singularum	
?	?	PAT 2471		Licinius Burrus			
?	?	PAT 2525		Licinius Burrus			
?	?	PAT 2560		Licinius Burrus			
?	?	PAT 0761		Lucilla	grav	relieff	
?	?	PAT 1471		Lucius	Palmyra	dedikerende på alter	
?	?	PAT 0426		Marcellus	Palmyra	dedikerende på alter	
?	?	PAT 0761		Marcus Julius Maximus Aristeides	grav	relieff	

Årstall	Årstall vt	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting	Borgernavn fra
?	?	PAT 1422		Marcus Ulpius Yarhai	Agora	ærer	Trajan
?	?	PAT 0307		Marcus Ulpius Yarhai sønn av Hairan	Agora	ære	Trajan
?	?	PAT 0253		Maximus	Algeria	gravstein	
?	?	PAT 1286		Maximus	gravbyste	ikke av Maximus. Veldig fragmentert	
?			Pal.60,13	Maximus			
?			InvVIII,210	Mica, datter av Probus	gresk	datter av soldat	
?	?	PAT 2327		Nûrbel Gaianus			
?	?	PAT 0761		Pertinax	grav	relieff	
?				Publius Aelius Obaihan sønn av Shim'on sønn av Obaihan sønn av Nûrbel	fundament, hypogeum, nord-øst nekropol	eiere	Hadrian
?	?	PAT 0246		Regina	England	gravstein	
?	?	PAT 0738		Rusticus	grav	relieff	
?	?	PAT 0876		Sabinus	grav	relieff	
?	?	PAT 0432		Sabinus sønn av Yarhibol	Beltemplet	dedikerende på alter	
?			InvVIII,207	Saturnius	fragmentert gravstein, på latin	Veteran etter 26 år tjeneste	
?	?	PAT 0317		Septimia	Palmyra	ærer	Septimius Severus
?	?	PAT 0293		Septimia datter av Zabdi	Kolonnaden	ærer	Septimius Severus
?	?		Inv III, 18	Septimius Apsaios	kolonnaden	borger	Septimius Severus
?	?	PAT 0317		Septimius Wahballath Athenodoros	Palmyra	ærer	Septimius Severus
?	?	PAT 1422		Tiberius Claudius P(helix)	Agora	ærer	Claudius
?	?	PAT 0248		Tiberius Claudius Felix	Roma	alter	Claudius
?	?		Inv III, 24	Titus Flavius Cerealius	tetrapylen	retorer	Vespasian/ Titus/ Domitian
?			InvVIII,209	Valerius Gaianus	fragmentert gravstein, på latin	soldat i ala Flavia Agrippiana	
etter 409	/108		Cb 2 b	Julia Aurelia Obaihan datter av Publius Aurelius Obaihan	gravtårn, nord-øst nekropol	salg av graver	Caracalla
etter 409	/108		Cb 2 b	Julia Aurelia Taimarso datter av Awida sønn av Malikhô	fundament, gravtårn, nord-øst nekropol	salg av graver	Caracalla
sent			Inv III, 3	Julius Aurelius	kolonnaden	seier over Perserne	Caracalla
sent			Inv III, 3	Septimius Herodianus	kolonnaden	seier over Perserne	Septimius Severus

VEDLEGG III – LATINSKE NAVN I PALMYRENSKE GRAVER

Årstall	Årstall vt	Cantineau	Ingholt	INV	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting
369	58				PAT 0591	C4235	Lucius Speidonts Chrysanthos	grav/Beltemplet	steintavle,
449	138	Cb 8			PAT 1786		Publius Aelius Taibbol sønn av Publius Aelius Yarhibol	Hypogeum	dørkarm
449	138	Cb 8			PAT 1786		Publius Aelius Yarhibol	Hypogeum	dørkarm
525	213		la, VIII, s99		PAT 0050		Julius Aurelius Agrippa, sønn av Agathofel, friggitt av Heliodros Yarhibolâ, sønn av Hairan, sønn av Bonnê	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	213		la, VI, s97		PAT 0048		Julius Aurelius Malê, sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	213		la, VIII, s99		PAT 0050		Julius Aurelius Malê, sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	213		la, VI, s97		PAT 0048		Julius Aurelius Nurbel sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	213		la, VIII, s99		PAT 0050		Julius Aurelius Nurbel sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	214		le, 106		PAT 1624		Aurelius 'Ogeilu sønn av Afrahat friggitt slave av Zabdibol	Malkus hypogeum, steintavle	far til Julius, kontrakt
525	214		le, 106		PAT 1624		Julius Aurelius Agrippa sønn av Agathopus friggitt av Heliodros Yarhibol	Malkus hypogeum, steintavle	inngår partnerskap for en del av Malkus grav
525	214		le, 106		PAT 1624		Julius Aurelius Aninos	Malkus hypogeum, steintavle	far til skriver, kontrakt
525	214		la, VII, s98		PAT 0049		Julius Aurelius 'Ogeilu	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	214		la, VII, s98		PAT 0049		Julius Aurelius Malê, sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	214		le, 106		PAT 1624		Julius Aurelius Nesa sønn av Bar'ateh	Malkus hypogeum, steintavle	vitne til partnerskap
525	214		la, VII, s98		PAT 0049		Julius Aurelius Nurbel sønn av Malkû den store, sønn av Malkû, sønn av Malkû, sønn av Nûrbel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
525	214		le, 106		PAT 1624		Julius Aurelius Yarhibol sønn av Malku	Malkus hypogeum, steintavle	vitne til partnerskap
525	214		le, 106		PAT 1624		Julius Aurelius Yedibel, også kalt Mezabbana, sønn av Julius Aurelius Aninos	Malkus hypogeum, steintavle	skriver for Julius sønn av Aurelius Ogeilu
525	214		le, 106		PAT 1624		Julius sønn av Aurelius Ogeilu sønn av Afrahat friggitt slave av Zabdibol	Malkus hypogeum, steintavle	inngår partnerskap for en del av Malkus grav
526	215		la, III,77		PAT 0028		Julius Aurelius Abba sønn av Julius Aurelius Maqqai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
526	215		la, III,77		PAT 0028		Julius Aurelius Hairan sønn av Julius Aurelius Maqqai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
526	215		la, III,77		PAT 0028		Julius Aurelius Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
526	215		la, III,77		PAT 0028		Julius Aurelius Maqqai sønn av Yarhai	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
529	218				PAT 0559	C4203	Julius Aurelius Rephabol	grav	dørkarm, fundament
531	223		la,IV,78		PAT 0029		Julius Aurelius 'Abissai sønn av Honainâ sønn av 'Ogga sønn av Yorq	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
535	223		la,IV,78		PAT 0029		Julius Aurelius Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
538	226				PAT 0560	C4204	Julius Aurelius Shalman	hypogeum	steintavle, salg av eiendom
538	226				PAT 0560	C4204	Julius Aurelius Yarhibol	hypogeum	steintavle, salg av eiendom
539	228		ISP 2,III ,110		PAT 0075		Aurelius Malkû sønn av Šalman, sønn av Banê	Lisams grav, dørkarm	salg av eiendom
539	228		ISP 2,III ,110		PAT 0075		Aurelius Wardan, friggitt slave av Antiokos Refabôl	Lisams grav, dørkarm	salg av eiendom
540	229		la,II,60		PAT 0024		Julius Aurelius Maqqai sønn av Zebadbol sønn av Maqqai sønn av Duhi	Atenatans hypogeum, 98/229, dørkarm	grunnmur, eier av nybygg
540	229			Inv IV, 1	PAT 0562	C4206	Julia Aurelia 'Oggâ	Umm Belqis' târngrav	selger grav
540	229			Inv IV, 1	PAT 0562	C4206	Julius Aurelius Bôlmâ sønn av Zabdibôl sønn av Bôlmâ Ninayya	Umm Belqis' târngrav	kjøper gravnisjer
543	232			Inv IV, 13	PAT 1142		Aurelia Aqmâ datter av Antiochos	hypogea	grunnmur, eiere
543	232			Inv IV, 13	PAT 1142		Aurelius	hypogea	grunnmur, eiere
543	232			Inv IV, 13	PAT 1142		Julia Aurelia Taimê	hypogea	grunnmur, eiere
543	232	Ca 40		Inv IV, 13	PAT 1142		Julius Aurelius Hermes	hypogeum, dørkarm	gresk "etternavn"
543	232			InvIV, 13	PAT 1142		Julius Aurelius Taim	hypogea	grunnmur, eiere
545	234		la,V,82		PAT 0039		Julius Aurelius Malê sønn av Hairan sønn av Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
545	234			Inv IV, 1	PAT 0562	C4206	Julius Aurelius B.	târngrav 70	dørkarm
545	234		la,V,82		PAT 0039		Julius Aurelius Shibai sønn av Hermes Marqa	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
545	234			Inv IV, 1	PAT 0562	C4206	Julius Aurelius Ogga	târngrav 70	dørkarm
546	235		la,VI,84		PAT 0040		Aurelius Hairan sønn av Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
546	235		la,VI,84		PAT 0040		Julius Aurelius Halafta sønn av Moqimû sønn av Zabde	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
546	235		la,VI,84		PAT 0040		Julius Aurelius Malê sønn av Aurelius Hairan sønn av Malê sønn av Hairan sønn av Sasan	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
546	235		la,VII, 85		PAT 0041		Julius Aurelius Zebadbol sønn av Zebadbol sønn av Kohailu	Malês hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom

Årstall	Årstall vt	Cantineau	Ingholt	INV	PAT	Andre	Fullt navn	Sted	setting
547	236				PAT 0565	C4209	Agrippa sønn av Marcellus	gravtempel 150	dørkarm
547	236				PAT 0565	C4209	Hadrianus	gravtempel 150	dørkarm
547	236				PAT 0565	C4209	Julius Aurelius M.	gravtempel 150	dørkarm
547	236				PAT 0565	C4209	Julius Aurelius Theodoros	gravtempel 150	dørkarm
547	236				PAT 0565	C4209	Julius Aurelius Zabdiþól	gravtempel 150	dørkarm
547	236				PAT 0565	C4209	Marcellus	gravtempel 150	dørkarm
548	237				PAT 0567	C4211	Gaius Julius Hermes	grav	dørkarm
549	237		la, IX, s88		PAT 0043		Aurelia Sammai datter av Lishamsh	Malés hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
548	237		la,VIII,86		PAT 0042		Aurelius Hairan sønn av Maqqai sønn av Yarhai	Malés hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
549	237		la, IX, s88		PAT 0043		Aurelius Hairan sønn av Maqqai sønn av Yarhai	Malés hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
548	237		la,VIII,86		PAT 0042		Julius Aurelius Asadu sønn av Honaina sønn av Shim'on	Malés hypogeum,109, dørkarm	overføring av eiendom
548	237				PAT 0567	C4211	Julius Aurelius A.	grav	dørkarm
550	239		ISP 2,II,s124		PAT 0095		Julia Aurelia Salmat datter av 'Abd'astor sønn av Yarhibol	Abd'astors grav, dørkarm	salg av eiendom
550	239		ISP 2,II,s124		PAT 0095		Julius Aurelius Malku sønn av 'Ogeilu sønn av Šalman	Abd'astors grav, dørkarm	salg av eiendom
550	239		ISP 2,II,s124		PAT 0095		Lucius Aurelius Barsamayya sønn av Rab'el	Abd'astors grav, dørkarm	salg av eiendom
552	241				PAT 0527	C4175	Julia Aurelia B.	Sør-vest nekropolis	på døren
552	241				PAT 0527	C4175	Julius Aurelius Malê	Sør-vest nekropolis	på døren
552	241		la,IX, 100		PAT 0051		Julius Aurelius 'Ogga sønn av Rauhibel	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
552	241		la,IX, 100		PAT 0051		Julius Aurelius Limalka sønn av Shalman sønn av Gofn	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
552	241	Cd 36 c			PAT 2786		Julius Aurelius Theofilos	Yarhais hypogeum, på steintavle	gresk "etternavn"
552	241	Cd 36 c			PAT 2786		Julius Aurelius Hairan	Yarhais hypogeum, på steintavle	overføring av eiendom
553	242				PAT 2725		Julius Aurelius	Hermes' hypogeum	dørkarm
553	242				PAT 2725		Julius Aurelius Zabdiþol	Hermes' hypogeum	dørkarm
561	249	Cb 12 b			PAT 1789		Aurelius Barbôn	Gebel 'Antars grav	dørkarm
562	251		ISP 2,104		PAT 0071		Sabinus sønn av Taimê	Seleukos grav, dørkarm	salg av eiendom, romersk veteran
563	252				PAT 0568	C4212	Romanus sønn av Malê	tårngrav 118	dørkarm
574	263		la,II,s110		PAT 0057		Julia Aurelia Amate datter av Bôlhazai sønn av Moqîmû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom
574	263		la,II,110		PAT 0057		Julius Aurelius Yedibel sønn av 'Abdshamaia sønn av Malkû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom
576	265		la,III,112		PAT 0058		Julia Aurelia Amate datter av Bôlhazai sønn av Moqîmû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom
576	265		la,III,112		PAT 0058		Julius Aurelius Yedibel sønn av 'Abdshamaia sønn av Malkû	Nasrallats hypogeum, 141, dørkarm	overføring av eiendom
578	267		la,XII,s104		PAT 0054		Julia Aurelia Agatona datter av Bassâ sønn av Garmanâ	Malkus hypogeum, 115, dørkarm	overføring av eiendom
etter 409	/108	Cb 2 b			0		Julia Aurelia Taimarso datter av Awida sønn av Malikhô	fundament, gravtårn, nord-øst nekropol	salg av graver
etter 409	/108	Cb 2 b			0		Julia Aurelia Obaihan datter av Publius Aurelius Obaihan	gravtårn, nord-øst nekropol	salg av graver
?	?			InvVIII,58	PAT 1216		Julius Aurelius 'Ogelo sønn av Maqqai	grav, dørkarm	eiere
?	?			InvVIII,58	PAT 1216		Julius Aurelius Nurai sønn av Maqqai	grav, dørkarm	eiere
?	?			InvVIII,58	PAT 1216		Julius Aurelius Zabdiþol sønn av Maqqai	grav, dørkarm	eiere
?	?				PAT 0738	C4379	Rusticus	grav	relieff
?	?				PAT 0761	C4401	Lucilla	grav	relieff
?	?				PAT 0761	C4401	Marcus Julius Maximus Aristeides	grav	relieff
?	?				PAT 0761	C4401	Pertinax	grav	relieff
?	?				PAT 0876	C4514	Sabinus	grav	relieff
?	?	Cb 2 a			0		Publius Aelius Obaihan sønn av Shim'on sønn av Obaihan sønn av Nûrbel	fundament, hypogeum, nord-øst nekrop	eiere
?	?				PAT 0948	C4587	Gaianus	grav	relieff
?	?			invIII, 135	PAT 1286		Maximus	gravbyste	ikke av Maximus. Veldig fragmentert

ENGLISH ABSTRACT

From the earliest stage of urbanism, Palmyra inhabited its own unique identity, a melting pot of cultural impulses. As the city grew due to the caravan trade between Rome and Parthia, these impulses grew with it. This master thesis examines whether increasing Roman control in Palmyra had any impact on the local traditions and identity. Mainly focusing on the graves' architectural form, the private aspects of burials, funerary art and the rites connected to funerary culture, the thesis investigates whether Roman influences at any point can be said to have altered the way in which the Palmyrenes perceived themselves. It also discusses whether shifts in local trends can be said to be the result of syncretism or Romanization, or in fact be a case of multiple identities.

Over time, an increasing number of individuals gain Roman citizenship suggested by the growing amount of Roman names found in the epigraphic material. The thesis explores whether this evidence indicates a growing affiliation with the Roman Empire, or if they simply functioned as a badge of citizenship. Connecting these findings with the results from the analysis of funerary culture, shows that we are indeed dealing with a case of multiple, and also selective, identities. None of the Palmyrene individuals are found bearing their Roman names on their funerary inscriptions, a feature which suggests a strong local identity.

The findings in this study therefore argue that although changes takes place in the Palmyrene private sphere, the people never wholly identified themselves with their Roman rulers.